

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Гуманітарний факультет
Кафедра міжнародних відносин та права**

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
«МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ»**

Одеса: ОНПУ, 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний політехнічний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра міжнародних відносин та права

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
«МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ»

для здобувачів вищої освіти
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

**Розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри міжнародних відносин та права**

Протокол № 1 від «28» серпня 2020 р.

Одеса: ОНПУ - 2020

Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні організації» для здобувачів вищої освіти II курсу III семестру спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Латишева В. В., Чістякова І. М., Кудлай І. В. Одеса: ОНПУ, 2020. 116 с.

Рецензенти:

1. Марущак В. П., доктор наук державного управління, професор, завідувач кафедри права та законотворчого процесу Національної академії державного управління при Президентіві України
2. Львова Є. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та законотворчого процесу Національної академії державного Управління при Президентіві України

Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні організації» для здобувачів вищої освіти II курсу III семестру спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Латишева В. В., Чістякова І. М., Кудлай І. В. Одеса: ОНПУ, 2020. 116 с.

Конспект лекцій містить 15 тем, які передбачені програмою дисципліни «Міжнародні організації», для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Крім загальних питань, у конспекті є навчальна література, яка може бути використана здобувачами вищої освіти при підготовці до занять з навчального предмету «Міжнародні організації».

ЗМІСТ

СЕМЕСТРОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	6
ЛЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	6
ЛЕКЦІЯ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	17
ЛЕКЦІЯ 3. СИСТЕМА ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО.....	25
ЛЕКЦІЯ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) - СОЮЗ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ.....	36
ЛЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ.....	44
ЛЕКЦІЯ 6. МІЖДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЛОВОЇ ПРАКТИКИ ТА КОНКУРЕНЦІЇ.....	50
ЛЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	54
ЛЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ).....	59
СЕМЕСТРОВИЙ МОДУЛЬ 2. МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА СФЕРАМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	67
ЛЕКЦІЯ 9. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ПЕРЕДАЧІ ТЕХНОЛОГІЙ.....	67
ЛЕКЦІЯ 10. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	78
ЛЕКЦІЯ 11. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ З РЕГУЛЮВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ.....	85
ЛЕКЦІЯ 12. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	91
ЛЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ МІГРАЦІЇ.....	96
ЛЕКЦІЯ 14. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	99
ЛЕКЦІЯ 15. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	109
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	115

Передмова

Сучасним міжнародним відносинам притаманний стрімкий динамізм та тенденція до дальшого ускладнення системи міжнародних зв'язків, які набувають багатомірного характеру по всіх напрямках – від економіки і фінансів до сфери безпеки.

Взаємна залежність міжнародних суб'єктів постійно зростає, що вимагає пошуку нових форм для їх координованої та узгодженої взаємодії.

Новітні виклики міжнародній безпеці, які мають транскордонний характер, потребують спільних зусиль міжнародного співтовариства. В цих умовах на перший план виходить завдання побудови гнучкої й диференційованої системи відносин України з ключовими міжнародними акторами, яка відповідатиме викликам глобалізованого світу і сприятиме посиленню ролі нашої держави на світовій арені.

Перерозподіл міжнародного балансу сил, стрімкий розвиток нових глобальних векторів створюють додаткові виклики для консолідації дій країн-партнерів і водночас породжують можливості для створення нових конфігурацій міжнародного партнерства.

Ренесанс міжнародних організацій історично збігся з проголошенням незалежності України, яка вийшла на світову арену в новій якості.

Необхідність розв'язання назрілих проблем соціально-економічного життя зумовили зростання ролі міжнародних організацій для нашої держави. Все вищеперераховане вимагає вивчення діяльності міжнародних організацій, їх цілей, структур, правових основ функціонування з метою оптимального використання їх величезних можливостей в національних інтересах.

Предметом дисципліни «Міжнародні організації» є сутність, роль, значення та механізми функціонування та діяльності міжнародних організацій.

Мета навчальної дисципліни – засвоєння здобувачами вищої освіти знань щодо функціонування міжнародних організацій, знати особливості функціонування міжнародних організацій, історію та умови їх виникнення, методи, інструменти, структуру та види їх діяльності, визначити особливості та перспективи участі України в міжнародних організаціях; застосування отриманих знань при вирішенні практичних завдань; формування вміння самостійно відбирати, аналізувати і систематизувати знання у сфері діяльності міжнародних організацій.

Завдання навчальної дисципліни:

сформувати у здобувачів вищої освіти розуміння завдань, організаційної структури та механізмів функціонування міжнародних організацій, а також цілей, функцій та мети їх діяльності;

сформувати у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про повноваження, норми і правила діяльності міжнародних організацій;

сформувати у здобувачів вищої освіти навички щодо виявлення передумов та причин створення міжнародних організацій;

сформувати у здобувачів вищої освіти розуміння ролі і місця України в системі міжнародних організацій.

Вивчення курсу «Міжнародні організації» спирається на знання, отримані здобувачем вищої освіти при опануванні таких навчальних дисциплін, як «Зовнішня політика України», «Дипломатична та консульська служба», «Політологія», «Міжнародне публічне та приватне право», «Теорія міжнародних відносин» та ін.

Конспект лекцій орієнтований на здобувачів вищої освіти в галузі міжнародних відносин. Зміст та матеріал дисципліни відповідає науковим та методичним розробкам українських науковців останніх років та враховує досвід читання дисципліни викладачами кафедри.

СЕМЕСТРОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ЛЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Міжнародні організації: поняття, ознаки, принципи, джерела.
2. Класифікація, міжнародних організацій.
3. Участь України у міжнародних організаціях.

1.1. Міжнародні організації: поняття, ознаки, принципи, джерела

Міжнародну організацію можна визначити як стабільну, структуровану форму співробітництва її членів, створену на добровільній основі для спільного рішення загальних проблем і функціонуючу в рамках статуту.

Законодавством України не надається чіткого визначення поняття «міжнародна організація», саме тому для характеристики цього поняття слід застосовувати наукові підходи до його визначення.

Так, за загальним правилом, під поняттям міжнародної організації розуміють постійно діюче об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, створене на основі норм міжнародного права та на підставі міжнародного договору, що спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів у різноманітних сферах та наділене рядом прав та обов'язків.

Посилаючись на наведене визначення, можна виокремити найбільш **суттєві особливості міжнародних організацій**:

1) До складу організації має входити не менше трьох незалежних держав для надання такій організації статусу міжнародної;

2) Створюються та функціонують відповідно до норм міжнародного права. Так як до складу міжнародної організації повинно входити не менше ніж три окремих держави, діяльність такої організації не може регулюватися нормами національного законодавства однієї або декількох з цих країн, адже законодавство кожної країни унікальне та нерідко норми законів різних держав можуть суперечити одна одній.

3) Основою для заснування будь-якої міжнародної організації повинен слугувати міжнародний договір, що укладається між державами-засновниками такої організації та має визнаватися державами-членами, що приєднуються до організації у майбутньому.

Крім того, саме у міжнародному договорі вказуються найбільш важливі положення, що стосуються створення та функціонування міжнародної організації такі як, наприклад, цілі для яких вона створена та способи їх досягнення, органи, що будуть здійснювати управління організацією та порядок їх формування.

4) Міжнародні організації наділені міжнародною правосуб'єктністю, тобто можуть бути учасниками міжнародних правовідносин, тобто мати зносини з іншими міжнародними організаціями та державами, а також вони наділені рядом прав та обов'язків для здійснення своїх повноважень на міжнародній арені.

Про наявність міжнародної правосуб'єктності в міждержавного об'єднання свідчить наділення його міжнародними правами й обов'язками: укладати договори з державами й іншими міжнародними організаціями; нести міжнародно-правову відповідальність за свої дії; звертатися до держав та інших міжнародних організацій із вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної міжнародним правопорушенням; обмінюватися офіційними представництвами з державами й іншими міжнародними організаціями; наділяти своїх посадових осіб привілеями й імунітетами тощо.

У юридичній літературі й офіційних міжнародних документах поняття «міжнародна організація» традиційно використовується і щодо міжнародних міжурядових (міждержавних) організацій (ММУО), і щодо міжнародних неурядових організацій (МНУО).

У той же час досить складно вивести загальне визначення, яке характеризувало б обидва різновиди міжнародних організацій, оскільки вони мають різну правову природу.

Найважливішою відмінною ознакою будь-якої міжнародної міжурядової організації є наявність договірної основи – ця ознака визначає юридичну природу міжнародної організації. Саме вона відрізняє міжнародні міжурядові від міжнародних неурядових організацій.

Переважає більшість сучасних міжнародних організацій здійснюють свою діяльність на підставі особливого міжнародного договору (найпоширенішим його найменуванням є «статут»: Статут ООН, Статут ЮНЕСКО, Статут Ради Європи тощо). Водночас у міжнародній практиці одержало розповсюдження заснування міжнародних організацій резолюціями головних органів інших міжнародних організацій (Конференцію ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) засновано в 1964 р. Генеральною Асамблеєю ООН, резолюцією 1995 (XIX), Організацію Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) засновано в 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН, резолюцією 2152 (XXI)).

Тому, точніше кажучи, ММУО створюються не просто на договірній, а на погоджувальній основі, оскільки резолюції міжнародних організацій також є однією з форм узгодження інтересів учасників міжнародного спілкування.

Наступний елемент поняття ММУО стосується членського складу міжнародних організацій.

Головна роль у створенні міжнародних організацій **належить державам**. Вони укладають особливий міжнародний договір – статут організації - або голосують за відповідну установчу резолюцію.

Власне кажучи, саме тому цей вид міжнародних організацій називають міждержавними, або міжурядовими.

Міжнародні організації, як правило, створюються на невизначений термін. Вони мають постійну внутрішньо-організаційну структуру. ММУО створюються для досягнення певних цілей. Цілі становлять собою найзагальніші наміри державзасновників, які вони бажають втілити за допомогою організації¹.

Міжнародні організації - явище історичне і динамічно розвивається.

Причини появи міжнародних організацій:

- ✓ наявність значного числа суверенних держав;
- ✓ інтенсифікація контактів між ними;
- ✓ занепокоєність проблемами, що виникають в результаті цих контактів;
- ✓ усвідомлення необхідності створення міжнародних інститутів для систематичного регулювання відносин між державами.

Першими міжнародними організаціями в сучасному розумінні були Всесвітній телеграфний союз (1865), Всесвітній поштовий союз (1874), Міжнародне бюро мір і ваг (1875), Міжнародний Червоний Хрест (1860-і рр.) та ін.

З середини ХХ століття позначилася тенденція значного зростання чисельності і впливу міжнародних організацій па світову політику. Вона отримала додаткові імпульси після закінчення холодної війни і краху біполярної системи. З другої половини 40-х років ХХ століття і до початку ХХІ століття виникло близько трьох тисяч міжурядових організацій, що регулюють різні сфери економіки, політики, екології, культури, і майже 20 тис. різноманітних неурядових міжнародних організацій, з яких приблизно 2 тис. мають статус спостерігача при ООН.

Основними причинами збільшення кількості міжурядових і неурядових міжнародних організацій були:

- ✓ тяжіння народів до миру і безпеки як реакція на лиха, заподіяні людству Другою світовою війною, і загрозу підриву самих основ світової цивілізації в ядерній війні;
- ✓ усвідомлення небезпеки ескалації міжнародних конфліктів і необхідність створення ефективної системи їх запобігання та врегулювання;
- ✓ потреба світового співтовариства в міжнародному поділі праці і економічної інтеграції, в координації зусиль для вирішення глобальних проблем;
- ✓ прагнення держав, які здобули незалежність після розпаду колоніальної системи, до посилення свого впливу на світову політику.

Разом з тим закінчення холодної війни супроводжувалося розпадом ряду організацій колишньої соціалістичної співдружності – Організації Варшавського договору, Ради економічної взаємодопомоги і ін.

Важливу роль в правовому регулюванні діяльності міжнародних організацій відіграють принципи міжнародного права - норми обов'язкового характеру для всіх учасників організацій. Вони поділяються на загальні та спеціальні.

Загальні принципи – втілюють найпоширеніші норми поведінки і охоплюють широкий спектр МЄВ. Загальні принципи будуються на природних законах поведінки, які склалися в суспільних відносинах протягом століть.

Найбільш чітко загальні принципи сформульовані в Заключному акті Наради з безпеки й співробітництва в Європі (підписано 35 європейськими та північноамериканськими державами а Гельсінкі в 1975р.) і вони відомі як «Десять принципів»:

- ✓ суверенна рівність, поважання прав, притаманних суверенітету (ООН);
- ✓ незастосування сили, або погрози силою (ООН);
- ✓ непорушність кордонів;
- ✓ територіальна цілісність держав;
- ✓ мирне урегулювання спорів (ООН);
- ✓ невторчання у внутрішні справи інших держав;
- ✓ поважання прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії, переконань;
- ✓ рівноправність і право народів на само визнання;
- ✓ співробітництво між державами;
- ✓ сумлінне виконання міжнародно-правових обов'язків (ООН).

Всі ці принципи використовуються в діяльності багатьох держав, наприклад у статуті СНД записані всі десять принципів як основа діяльності організації.

Спеціальні принципи – охоплюють дещо вузку сферу між суб'єктами міжнародного права і мають конкретний характер (притаманні тільки конкретній організації). Вони можуть використовуватися регіональними інтеграційними угрупованнями для підкреслення специфічності регіону.

СОТ декларує такі принципи:

- ✓ торгівля без дискримінації (принцип найбільшого сприяння);
- ✓ розширений доступ до ринків;
- ✓ сприяння справедливій конкуренції;
- ✓ захист через тарифи;
- ✓ заохочення розвитку і економічних реформ.

Перший і останній з них використовують інші організації.

1.2. Класифікація, міжнародних організацій

Класифікація міжнародних організацій може бути проведена за різноманітними критеріями.

Важливим завданням виступає визначення юридичної природи такого утворення.

Найбільш фундаментальний критерій класифікації міжнародних організацій - характер членства. За цим критерієм виділяють міжурядові міжнародні організації (ММО), створювані державами на основі договорів, і неурядові (НУМО), які об'єднують недержавні інститути та громадян ряду держав.

МО можна поділити на дві великі групи: міжнародні міждержавні та міжнародні недержавні. Оскільки міжнародне публічне право регулює ту сферу міжнародних відносин, яка стосується міждержавних відносин, а самі МО виступають як форма співробітництва держав, то в цьому випадку до сфери його інтересів належать ММО.

Найбільш поширеною є класифікація ММО по «геополітичного» (або критерієм масштабів діяльності організації) критерієм і відповідно до сфери і спрямованістю їх діяльності.

У першому випадку виділяють такі типи міжурядових організацій, як: універсальний (наприклад, ООН або Ліга Націй); міжрегіональний (наприклад, Організація Ісламська Конференція); регіональний (наприклад, латино американо-американська Економічна Система); субрегіональний (наприклад, Бенілюкс).

Вплив МО другого типу поширюється на обмежену кількість держав у межах певного району світу. До найважливіших з них належать Організація американських держав (ОАД), Рада Європи (РЄ), Ліга арабських держав (ЛАД), Африканський Союз (АС, колишня Організація африканської єдності (ОАЄ)), Співдружність Незалежних Держав (ПД) та деякі ін. До цієї групи можна зарахувати МО, держави-члени яких не відносяться до певного регіону, однак у діяльності організації відсутня ознака універсалізму. В науковій літературі переважна більшість з них характеризується як субрегіональні. З цієї групи можна згадати Організацію економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Організацію країн - експортерів нафти (ОПЕК). Як правило, такі організації охоплюють держави різних регіонів світу.

Інша класифікація поділяє МО на групи залежно від їх компетенції. Так, міжнародними організаціями загальної компетенції є ООН, окремі регіональні МО, які вже згадувались: РЄ, ОАД, АС.

Для організацій такого типу характерна компетенція, яка стосується, як мінімум, кількох напрямів співробітництва.

Серед МО спеціальної компетенції можна згадати спеціалізовані установи ООН, Міжнародний орган по морському дну. Для таких інституцій властивим буде налагодження співробітництва в конкретній галузі.

Відповідно до основних напрямів діяльності, міжнародні організації можна класифікувати як організації політичні, економічні, фінансові, співробітництва у сфері культури тощо.

У зв'язку з появою в діяльності МО окремих елементів наднаціонального характеру, важливого значення для їхньої характеристики набуває поділ на організації традиційного (міждержавного) співробітництва та організації з елементами наддержавності.

З точки зору членства в МО розрізняють закриті, в яких не передбачено членство інших держав, крім держав-засновниць, та відкриті, в установчих документах яких регламентується порядок приєднання та участі в роботі організації держав, які бажають це зробити.

Більшість міждержавних організацій при цьому можна характеризувати як відносно відкриті: декларуючи право на членство в організації держав, які не були засновниками, установчі акти, як правило, передбачають певні умови та процедуру приєднання до організації. Тобто відкритість не є абсолютною.

На відміну від міжурядових організацій, НМО – це, як правило, не територіальні утворення, бо їхні члени не є суверенними державами. Вони відповідають трьом критеріям: міжнародний характер складу і цілей; приватний характер засновництва; добровільний характер діяльності.

Так, Ф. Брайар і М. Р. Джалілі під НМО розуміють структури співробітництва в специфічних областях, які об'єднують недержавні інститути та індивідів декількох країн: релігійні організації (наприклад, Екуменічний Рада Церков), організації вчених (наприклад, Пагоушское Рух); спортивні (ФІФА), профспілкові (МФП), правові (Міжнародна Амністія), і т.п. організації, об'єднання, установи та асоціації

НВО розрізняються за розмірами, структурою, спрямованості діяльності та завдань. Однак всі вони мають ті загальні риси, які відрізняють їх як від держав, так і від міждержавних організацій.

Неурядові організації проявляють себе в міжнародному житті в двох іпостасях: з одного боку, утворюючи поле кооперативної взаємодії держав-членів, а з іншого – виступаючи в якості специфічних акторів на міжнародній арені й, таким чином, надаючи самостійне вплив на динаміку світової політики.

На сьогоднішній день немає єдиної оцінки чисельності таких організацій. За деякими даними, вона коливається від 30 до 100 тис. Але справа не тільки в збільшенні чисельності. Куди важливіше інше: з кожним роком зростає їх вплив на хід розвитку світових подій. Деякі з фахівців прямо називають НМО «новими володарями світу». Може бути, настільки висока оцінка ролі НМО завищена, але не викликає сумніву той факт, що в сучасних умовах НМО є важливими геополітичними акторами.

НМО не тотожні державам. У резолюції ООН від 27 лютого 1950 р. стверджувалося, що НМО є такий «організацією, яка не створена на основі міждержавних угод».

Правда, піввікова діяльність різного роду НМО показала, що багато хто з цих організацій фінансувалися державами. Вони рішуче відрізняються і від підприємств, хоча і мають, як правило, специфічну адміністративну організацію.

Природа НМО надзвичайно різноманітна, а тому їх неможливо класифікувати по одному-двом критеріям. Дені Шарт'є, наприклад, запропонував класифікацію, засновану на кількох критеріях.

До них відносяться:

- ✓ контекст і місце створення;
- ✓ початкове і сучасне поле діяльності;
- ✓ юридична природа;
- ✓ розміри неурядової організації;
- ✓ специфіка внутрішнього функціонування;
- ✓ джерела фінансування (держави, міжнародні організації, фірми, фонди і т.д.);
- ✓ вертикальна і горизонтальна вкоріненість.

Критерій дати і місця створення НМО дає можливість оцінити специфіку функціонування такого роду організацій. Так, НМО, створені в англо-саксонських країнах, є не тільки численними, але й функціонують на інших засадах, ніж НМО, створені у Франції або мусульманських країнах. У країнах, де демократія ще не утвердилася, НМО найчастіше є залежними від держави.

За способом дії НМО іноді нагадують організації, «діючі з-за рогу» або активно борються на певній території. Це може бути лобювання, що проводиться в рамках виборного органу влади. Це може бути тиск на фінансові інститути. Нерідко такого роду діяльність пов'язана з участю в проведенні експертизи або в роботі якоїсь комісії. Це можуть бути юридичні акції. Критерій області дії дозволяє визначати НМО як організації гуманітарні, економічні, екологічні, політизовані.

В останні роки все більший вплив у світі надають так звані гуманітарні організації, які все частіше діють, не зважаючи на державні кордони. Так, гуманітарна організація «Лікарі без кордонів» діє часом всупереч, а іноді і без відома уряду тієї країни, де виникла необхідність надання невідкладної медичної допомоги населенню.

Потрібно сказати, що сама назва цієї організації ставить під сумнів принцип невтручання у внутрішні справи держав, який від початку було закладено як наріжний

камінь ООН. Ця рішучість втручатися у внутрішні справи, навіть всупереч волі уряду, коли життя населення даної країни опиняється в небезпеці, стверджує на ділі новий принцип міжнародних відносин - «право втручання».

Цікаво, що в 1991 р. міжнародне співтовариство в особі ООН визнало правомірним «гуманітарне втручання» в Іраку у відповідь на спробу цієї країни захопити територію сусідньої країни – Кувейту, що знайшло відображення в резолюції ООН від 5 квітня 1991 р. Ця резолюція виявилася не єдиною. Подібна позиція міжнародного співтовариства викладена і в резолюції Ради Безпеки ООН від 3 грудня 1992 р., яка дозволяла військове втручання в справі Сомалі.

1.3. Участь України у міжнародних організаціях

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки та зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Україна надає особливого значення діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Починаючи з липня 1992 р. Україна виступає активним контрибутором військових підрозділів та персоналу до операцій ООН з підтримання миру (ОПМ).

Співпраця з ООН в галузі роззброєння зосереджується на зміцненні міжнародних інструментів і режимів в сфері контролю над озброєннями, нерозповсюдження зброї масового знищення, дотриманні санкційних режимів Ради Безпеки ООН.

Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль до спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН.

Україна активно долучається до діяльності органів ООН у правозахисній сфері: двічі (2006-2008 та 2008-2011 рр.) входила до складу новоствореного правозахисного органу - Ради ООН з прав людини та бере активну участь у роботі Ради як спостерігач. У травні 2008 р. та жовтні 2012 р. у рамках Ради Україна успішно пройшла Універсальний періодичний огляд ситуації у галузі прав людини в країні, підсумки якого затверджені 14 березня 2013 р. під час 22-ї сесії Ради.

Наша держава є стороною основних міжнародних договорів у сфері захисту прав людини. Як сторона зазначених документів Україна на регулярній основі подає на розгляд відповідних конвенційних органів національні доповіді щодо виконання зобов'язань згідно з цими договорами. Рекомендації, які виносяться за результатами розгляду доповідей України, опрацьовуються відповідними національними установами з метою визначення заходів, спрямованих на їх виконання.

Україна є учасницею більшості універсальних міжнародних договорів, депозитарієм яких виступає Генеральний секретар ООН.

За час свого членства в ООН Україна тричі обиралася непостійним членом Ради Безпеки (1948-1949, 1984-1985, 2000-2001 рр.), шість разів – членом Економічної і Соціальної Ради (востаннє на період 2010-2012 рр.).

Кандидатуру України висунуто на обрання до складу непостійних членів Ради Безпеки ООН на період 2016-2017 рр. (за час членства в ООН Україна тричі була обрана непостійним членом РБ ООН: 1948-1949, 1984-1985, 2000-2001 рр.), до складу Ради ООН з прав людини на період 2018-2020 рр. (Україна двічі була обрана членом РПЛ ООН 2006-2008, 2008-2011 рр.), до складу Економічної і Соціальної Ради ООН на період 2019-2021 рр. (вшосте Україна входила до складу ЕКОСОП у 2010-2012 рр.).

У 2013 році Україна є членом наступних керівних органів ООН та спеціалізованих установ системи ООН: Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) (2010-

2014 рр.), Комісії із соціального розвитку (2012-2015 рр.), Комісії з наркотичних засобів (2012-2015 рр.), Комітету з внесків (2013-2015 рр.), Виконавчої ради Структури ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок «ООН-Жінки» (2011-2013 рр.), Комітету з інформації (2013-2014 рр.), Ради Організації ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) (2010-2013 рр.), Адміністративної ради та Ради поштової експлуатації Всесвітнього поштового союзу (2013-2016 рр.), Програмного та бюджетного комітетів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Постійний представник України при ООН обраний Головою Шостого комітету (правові питання) 67-ї сесії ГА ООН (2012-2013 рр.), Україна Віце-годує в Асамблеї Міжнародної морської організації, представник нашої держави входить до складу Міжнародного трибуналу з морського права (2011-2021 рр.).

Представники України також входили до складу керівних органів Програми розвитку ООН та Фонду ООН у галузі народонаселення (Виконавчої ради ПРООН/ЮНФПА/ЮНОПС), Дитячого фонду ООН (Виконавчої ради ЮНІСЕФ), Всесвітньої туристичної організації (Виконавчої ради ЮНВТО), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (Виконавчої ради ЮНЕСКО), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (Рада ФАО), Всесвітньої продовольчої програми ООН (Виконавча Рада ВПП).

Україна бере участь у діяльності Європейської економічної комісії ООН, спрямованій на зміцнення регіонального співробітництва у сфері енергетики, транспорту, екології, економічної інтеграції. ЄЕК ООН є для нашої країни одним із важливих джерел технічної допомоги у вищевказаних галузях. На періоди 2002 – 2003 та 2007 – 2008 рр. Постійний представник України у Женеві обирався заступником Голови ЄЕК ООН. Представники України працюють у складі Бюро комітетів ООН: екологічної політики (КЕП) та сталої енергетики (КСЕ).

Здійснюється ефективна взаємодія України зі спеціалізованими установами ООН з багатьох питань глобального порядку денного, включаючи боротьбу з бідністю, охорону навколишнього середовища, вдосконалення системи охорони здоров'я тощо. Важлива роль у здійсненні цієї взаємодії належить Офісу ООН в Україні, який забезпечує реалізацію проектів Програми розвитку ООН в Україні (ПРООН), активно співпрацюючи з Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством екології та природних ресурсів, Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту, іншими українськими відомствами. Крім ПРООН, Офіс координує діяльність в Україні Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), МАГАТЕ, МОП, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), Об'єднаної програми ООН з питань ВІЛ/СНІД (ЮНЕЙДС), Управління ООН з наркотиків і злочинності, ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ.

Розвивається активна співпраця України з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ). Регіональне представництво УВКБ в Білорусі, Молдові та Україні у партнерстві з Державною міграційною службою України фінансує та реалізує в нашій країні низку проектів в міграційній сфері. Україна виступає за неухильне дотримання міжнародних зобов'язань та забезпечення ефективної реалізації національного законодавства у сфері захисту прав біженців.

В Україні здійснюється послідовна робота зі зміцнення законодавчої бази, вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів. Зміни, внесені до законодавства України протягом останніх років заклали належні умови для створення системи притулку в Україні відповідно до міжнародних стандартів.

Україна також не залишається осторонь гуманітарних катастроф, що відбуваються у різних куточках світу у зв'язку зі збройними конфліктами. 26 вересня 2012 року Президент України прийняв рішення про надання гуманітарної допомоги сирійським біженцям. На виконання рішення Президента України, виділені кошти у розмірі 1 000 000

грн. перераховані до Сирійського регіонального плану реагування, який реалізується УВКБ разом з міжнародними партнерами у країнах регіону Близького Сходу.

Значна увага приділялася розвитку співпраці з Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН). У травні 2012 року за сприяння УНЗ ООН в Україні відбулася Міжнародна конференція «Українське суспільство і наркотики: вибудова нового стратегічного підходу», в якій взяли участь Заступник Генсекретаря ООН, Виконавчого директора УНЗ ООН, а також провідні міжнародні експерти. У 2012 році Україна пройшла через перший цикл механізму огляду виконання Конвенції ООН проти корупції, результати якого мають бути офіційно представлені у 2013 році.

На окрему увагу заслуговує ґрунтовна робота, що здійснюється українською стороною на різних напрямках співробітництва з МАГАТЕ. Одним із актуальних завдань цього співробітництва є налагодження взаємодії у «трикутнику» Україна – ЄС – МАГАТЕ в рамках інтеграції енергетичних просторів.

Важливою для української сторони подією буде головування представника України на Другій сесії Підготовчого комітету Оглядової конференції 2010 року держав-сторін Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, яка відбудеться під егідою МАГАТЕ.

Прикладом успішної участі України в діяльності міжнародних організацій також може слугувати різнобічна взаємодія з ЮНЕСКО, спрямована на розширення міжнародного співробітництва наукових, освітніх, культурних інституцій.

Завдяки послідовній та виваженій позиції України в ООН та інших міжнародних організаціях, наша країна отримує значну технічну допомогу з боку спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм.

Пріоритетне місце в сучасному міжнародному співробітництві займає проблематика сталого розвитку та охорони навколишнього середовища, протидії глобальній зміні клімату.

Головну роль на даному напрямку відіграє ООН як найважливіше джерело міжнародного природоохоронного права.

Україна є стороною понад 40 глобальних та регіональних природоохоронних конвенцій та угод, активним учасником переговорного процесу щодо підготовки нової міжнародної угоди, яка прийде на зміну Кіотському протоколу до Рамкової конвенції про зміну клімату.

Досить динамічно розвивається співробітництво української сторони з Форумом ООН з лісів та Комісією сталого розвитку ООН (крім екологічних питань, в рамках Комісії Україна залучається до обговорення питань сільськогосподарського та промислового розвитку, продовольчої та енергетичної безпеки).

З Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) Україна співпрацює в рамках тристоронньої ініціативи з довкілля та безпеки ЮНЕП, ПРООН та Організації безпеки та співробітництва в Європі – ОБСЄ.

Українська сторона виступила ініціатором розробки Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатської конвенції) та головувала у Карпатській конвенції в період з грудня 2006 по червень 2008 р.

Розглядається питання про розміщення Секретаріату Конвенції на території нашої країни. На даний час представники України входять до складу Комісії по захисту Чорного моря від забруднення, створеної відповідно до Бухарестської конвенції, та консультативних груп цієї Комісії, Бюро Конвенції про охорону біологічного різноманіття, Комітету з дотримання Картахенського протоколу з біобезпеки до Конвенції про охорону біологічного різноманіття, Наглядного комітету спільного впровадження Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату, Бюро Угоди про збереження китоподібних та Постійних комітетів ще двох регіональних природоохоронних Угод.

Значний обсяг роботи Мінприроди та інших українських відомств є пов'язаним з участю в Конференції сторін Конвенції про доступ до інформації, участі громадськості в

прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орхуської конвенції).

Делегації України беруть регулярну участь у зустрічах сторін Монреальського протоколу з речовин, що руйнують озоновий шар.

За багаторічні досягнення у справі збереження озонового шару Уряд України та Національна озонова служба нагороджені почесним сертифікатом Монреальського протоколу.

На сучасному етапі міжнародного співробітництва все більше уваги приділяється сільському господарству, в тому числі, в контексті вирішення продовольчих, соціальних та екологічних проблем.

Працюючи у складі п'яти комітетів та трьох комісій ФАО, українська сторона безпосередньо залучається до прийняття рішень у цій важливій сфері. Суттєвою перевагою співробітництва з ФАО є отримання Україною технічної допомоги для розвитку пріоритетних галузей АПК.

У 2008 р. Україна підтримала заходи ООН з надання гуманітарної допомоги найбільш враженим продовольчою кризою країнам, а у 2009 р. – увійшла до числа донорів Всесвітньої продовольчої програми – найбільшої із організацій, що забезпечують надання такої допомоги. Першою країною-реципієнтом української продовольчої допомоги в рамках ВПП була Ефіопія.

Українська сторона активно залучається до роботи Європейської та середземноморської організації захисту рослин, Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин, Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики. Триває членство України у Міжнародній раді по зерну та в категорії спостерігачів – у Міжнародному бюро виноградарства та виноробства.

Слід відзначити високу активність української сторони в міжнародному співробітництві в галузі охорони здоров'я, особливо в рамках ВООЗ. Україна залучалася до розробки низки договірних та стратегічних документів ВООЗ, у тому числі Рамкової Конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну, резолюцій Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Взаємодія з Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця чимало сприяє готовності української сторони до оперативних дій в умовах епідемій «пташиного» грипу.

Працюючи в робочих органах міжнародних організацій, українські фахівці беруть безпосередню участь у розробці рішень Внутрішньоєвропейської організації податкових адміністрацій, Гаазької конференції з міжнародного приватного права, Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки.

Працюючи в робочих органах міжнародних організацій, українські фахівці беруть безпосередню участь у розробці рішень Внутрішньоєвропейської організації податкових адміністрацій, Гаазької конференції з міжнародного приватного права, Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки.

Високу активність українська сторона виявляє в Дунайській комісії, створеній відповідно до Конвенції про режим судноплавства по Дунаю (Представник України обіймає посаду Секретаря Комісії), Організації з заборони хімічної зброї (Україну втретє обрано до складу Виконавчої ради ОЗХЗ на період з травня 2009 по травень 2011 р.), Європейській конференції цивільної авіації, Міжнародній організації комісій з цінних паперів, Міжнародному бюро виставок, Міжнародній раді архівів.

Успішно розвивається співробітництво української сторони з Міжнародною організацією з міграції, провідна роль в якому належить Міністерству внутрішніх справ. Також МВС активно працює з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом.

Національне космічне агентство України залучається до обговорення актуальних проблем застосування космічної техніки і технологій в рамках Комітету ООН з

використання космічного простору в мирних цілях, працює у складі Комітету супутникового спостереження за Землею та трьох інших структур.

Активно підтримує та розвиває багатосторонні міжнародні зв'язки Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (в першу чергу, з Міжнародною організацією стандартизації). Зазначена діяльність має важливе значення в контексті виконання зобов'язань України в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) та позитивно впливає на конкурентоспроможність українських товарів.

З набуттям нашої країною членства у СОТ в травні 2008 р. розпочався новий етап багатостороннього співробітництва України.

Наразі українська сторона працює на засіданнях Генеральної ради СОТ, бере участь у дво- та багатосторонніх процесах в рамках «Доха-раунду», опрацьовує питання щодо приєднання України до існуючих в рамках Організації уgrupовань держав-членів, які об'єднані за регіональною ознакою або «за інтересами».

Членство в СОТ відкрило для України можливість ведення переговорів по угодах про вільну торгівлю з ЄС та Європейською асоціацією вільної торгівлі, посилило позицію нашої країни в імплементації чинних двосторонніх угод про вільну торгівлю. Актуальним завданням залишається подальше реформування зовнішньоторговельного режиму України з метою приведення його у відповідність до норм та принципів СОТ.

В контексті глобальної економічної та фінансової кризи та її негативного впливу на становище української економіки зростає важливість міжнародного фінансового співробітництва України, особливо з групою Світового банку.

Співпраця з Міжнародним банком реконструкції та розвитку здійснюється відповідно до Стратегії партнерства з Україною на період 2008 – 2011 рр., яка має на меті забезпечення в Україні сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки, реформування державних фінансів та державного управління, поліпшення державних послуг у сфері охорони здоров'я та освіти. Вагоме значення для державного сектора української економіки мають капіталовкладення Європейського банку реконструкції та розвитку, спрямовані на реалізацію проектів в енергетиці, транспорті та зв'язку, сфері муніципальної інфраструктури.

Здійснюючи загальну координацію роботи українських відомств, пов'язаної з членством нашої країни у міжнародних структурах, МЗС водночас виступає головним відповідальним відомством України у відношенні двадцяти з них (у тому числі ООН та її головних органів).

В числі таких структур слід особливо виділити регіональні організації та інтеграційні угруповання – Раду Європи, ОБСЄ, Організацію за демократію та розвиток – ГУАМ, Організацію Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Центральноевропейську ініціативу (ЦЄІ). Широка тематика діяльності цих організацій та різноманітність завдань, пов'язаних з участю в них української сторони, потребує залучення до роботи багатьох інших відомств.

Так, взаємодія в рамках ОЧЕС пов'язана із просуванням інтересів української сторони в сфері транспорту і комунікацій, фінансовому та науковому співробітництві, в енергетиці та охороні довкілля, туристичній сфері. З лютого 2007 по квітень 2008 р. Україна успішно головувала в цій організації.

ГУАМ сьогодні є динамічною та ефективною організацією, яка має значний потенціал співробітництва у транспортній, енергетичній, гуманітарній і безпековій сферах. Членство України в ГУАМ сприяє зміцненню міжнародного авторитету України та посиленню її ролі як регіонального лідера.

ЦЄІ є регіональним угрупованням країн Центральної та Східної Європи, діяльність якого спрямована на розвиток співробітництва в політичній, соціально-економічній, науковій та культурній сферах та сприяння на цій основі зміцненню стабільності і безпеки в регіоні. Пріоритетними для України напрямками є участь у проектній діяльності

Ініціативи у сфері енергетики, промислового розвитку, науки і технологій, транспорту, транскордонного співробітництва.

Членство України у Раді Європи є важливим чинником інтеграції країни у єдиний європейський правовий простір шляхом приведення національного законодавства у відповідність до норм організації.

Основні напрями співробітництва України та РЄ, зокрема, забезпечення прав людини та соціальної єдності, реформування судової системи, боротьбу із корупцією покладено в основу Плану дій РЄ для України на 2008-2011 рр. Відповідно до Статуту РЄ, Україна представлена у всіх головних органах РЄ; у 2010 – 2011 рр. відбулося головування України в Комітеті Міністрів РЄ.

Діяльність України в ОБСЄ забезпечує рівноправну участь нашої держави в обговоренні і вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки і співпраці в регіоні Організації. Серед головних напрямків співпраці України з ОБСЄ – зміцнення превентивної ролі ОБСЄ та активізація її участі у врегулюванні «заморожених» конфліктів.

Українська сторона послідовно залучається до вирішення актуальних питань реформування та подальшої інституціональної розбудови ОБСЄ. У 2013 році Україна головує у цій організації.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення МО.
2. Наведіть основні ознаки МО.
3. Назвіть основні принципи діяльності МО.
4. В чому полягають причини появи МО?
5. В чому полягають причини збільшення кількості МО?
6. Наведіть відому Вам класифікацію МО.

Література: [2] С. 14-23; [4] С. 12-34; [5] С. 5-11; [8] С. 28-60; [9] С. 9-16.

ЛЕКЦІЯ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

- 2.1 Організаційна структура міжнародних міжурядових організацій
- 2.2 Фінансування міжнародних міжурядових організацій
- 2.3 Україна в діяльності міжнародних міжурядових організацій

2.1 Організаційна структура міжнародних міжурядових організацій

Кожна організація визначає свої цілі, сферу компетенції, функції, організаційну структуру, механізм прийняття рішень та їх виконання.

Так, якщо цілі визначено чітко, їх досягнення реально обґрунтовано, то така організація буде функціонувати ефективно (за інших обставин). Звичайно цілі міжнародних організацій поділяються на головну і підпорядковані.

Головна ціль (мета) організації визначає, для чого, власне, її засновники вирішили згуртуватися. Часто головна мета формулюється досить чітко.

Наприклад, ось як задекларована мета Міжнародним банком реконструкції і розвитку (МБРР): «Сприяння реконструкції й розвитку територій держав-членів шляхом заохочення капіталовкладень для виробничих цілей». Тут вказана не тільки ціль, але й спосіб її досягнення. Буває, що головна ціль сформульована в загальному вигляді, обіймаючи широкий діапазон міжнародних відносин.

Так, головною метою Світової організації торгівлі (СОТ) є «зміцнення світової економіки». Договір Принципи Цілі Загальні Спеціальні Головні Підпорядковані Статут Компетенція Функції Загальна Спеціальна Основна Спеціальні Вищі Органи Допоміжні Виконавчі Адміністративні Контролюючі Підпорядковані цілі конкретизують головну мету, більш чітко визначаючи сферу діяльності організації.

Наприклад, СОТ, після проголошення головної мети, далі формулює ціль, яка, власне, розкриває її суть: «спрямування зусиль на розширення торгівлі, збільшення інвестицій, зайнятості й підвищення рівня доходів у всьому світі»; тобто визначається, що торгівля – основна сфера діяльності організації.

Головні й підпорядковані цілі організації можна розмежувати не завжди. Буває, що за своїм змістом цілі, які проголошує організація, рівнозначні, мають однаковий ранг. Наприклад, цілі Європейського Союзу: утворення тісного союзу народів Європи; сприяння збалансованому й спільному економічному й соціальному прогресу; затвердження Європейського Союзу на міжнародній арені шляхом здійснення спільної зовнішньої політики.

Тут визначено три, хоч і пов'язані між собою, але самостійні сфери діяльності: внутрішня політика (в межах ЄС), соціально-економічна сфера і зовнішня політика.

Цілі міжнародної організації, а також принципи її діяльності записуються в Статуті, який являє собою установчий документ. Всі члени організації повинні в своїх діях дотримуватися основних положень Статуту.

Цілі організації значною мірою окреслюють рамки її компетенції. Компетенція організації – це об'єкт, сфера предметної діяльності, коло проблем, якими вона буде займатись.

Крім цього, до поняття компетенції входить комплекс повноважень, якими організація наділяється для виконання своїх функцій. Залежно від кола проблем, якими займаються організації, вони поділяються на організації загальної компетенції й організації спеціальної компетенції.

Організації загальної компетенції відають відразу великою кількістю сфер міжнародної діяльності – економічною, політичною, культурною, екологічною, соціальною тощо.

До таких організацій належать ООН, майже всі регіональні організації інтеграційного характеру, ОЕСР та деякі інші.

Організації спеціальної компетенції мають вузький діапазон і конкретніші напрямки діяльності. Наприклад, СОТ усю свою діяльність здійснює в сфері міжнародної торгівлі. Компетенція Всесвітнього банку обмежується наданням довгострокових кредитів і фінансування програм розвитку переважно бідних країн; компетенція МВФ – регулювання міжнародної валютної системи і надання короткострокових кредитів. Виходячи з цілей та компетенції організації, визначаються її функції.

Функціями міжнародної організації вважається зовнішній прояв її діяльності щодо виконання своїх завдань.

Організація може виконувати свої функції в межах визначеної компетенції. Функції поділяються на головну, регулюючі, координуючі, контролюючі й оперативні.

Головна функція полягає у визначенні відповідності інтересів учасників організації її цілям. Вона тісно пов'язана зі змістом компетенції організації.

Регулювальні функції полягають у розробленні стандартів поведінки членів організації, методів і форм досягнення цілей, а також у регулюванні відносин з іншими суб'єктами міжнародного права.

Суть координуючої функції полягає в узгодженні інтересів і дій учасників організації. Це особливо важливо для організації універсального характеру, з широкими сферами діяльності, великою кількістю членів і різноманітністю цілей (наприклад, ООН, в структурі якої утворено спеціальний орган – Економічну й Соціальну Раду (ЕКОСОП) для координації економічної та соціальної діяльності як членів ООН, так і інших її органів організації).

Оперативні функції полягають у виконанні конкретної роботи організації відповідно з її цілями й компетенцією.

Контролюючі функції полягають у спостереженні за виконанням рішень організації, а також за розвитком ситуації в сфері її діяльності (моніторинг).

Функціональна структура організації тісно пов'язана з її організаційною структурою. Окремі органи утворюються саме для тих або інших функцій. Кожний структурний підрозділ організації має чітко окреслену компетенцію своєї діяльності.

Організаційна структура відрізняється ієрархічністю й субординацією, тобто визначаються органи вищі, виконавчі, допоміжні тощо.

Класифікувати органи міжнародної організації можна за різними критеріями. Найчастіше застосовується функціональний принцип, згідно з яким органи поділяються на вищі, виконавчі, допоміжні, контролюючі й адміністративні.

Вищі (головні) органи відають найважливішими сферами діяльності організації, приймають рішення з найважливіших питань, причому ці рішення остаточні.

Вищий орган визначає загальну політику організації, її принципи; розглядає бюджетні й фінансові питання; має право переглянути й доповнити статут; приймає рішення щодо вступу нових членів до організації або виключення із її складу.

Проте вищі органи не виконують оперативних функцій. Найчастіше до складу вищих органів входять представники усіх держав, і тоді такий орган називається пленарним.

Виконавчі органи впроваджують у життя рішення і постанови, що приймаються вищим та деякими іншими органами. Вони здійснюють оперативні функції і (за окремими винятками) не займаються законотворчою діяльністю.

Виконавчі органи різних організацій мають специфічні назви і склад. Найчастіше в таких органах представлені наймогутніші й найвпливовіші країни; поряд з цим, частина представників обирається (або призначається) за принципом «географічної справедливості»: щоб дотримувалася рівновага між окремими континентами, регіонами, соціальнополітичними групами країн.

Виконавчий орган не обов'язково складається з обмеженої кількості членів, іноді в нього входять представники всіх держав-членів.

Проте, наприклад, виконавча рада МВФ складається тільки з директорів-виконавців, тобто ми маємо справу з органами з обмеженим складом. Роль виконавчих органів в діяльності міжнародних організацій досить значна. Незважаючи на те, що в ієрархічній піраміді вони підпорядковані вищому органу, їхній авторитет інколи буває, принаймні, не нижчим. Справа в тому, що пленарні органи звичайно приймають рішення, які вироблені й рекомендовані виконавчими органами. Так, у Міжнародному валютному фонді Рада директорів може припинити користування коштами фонду для якоїсь країни, а Рада керуючих (вищий орган) лише підтверджує це рішення на своїй сесії.

Адміністративні органи також мають справу з виконанням поточних функцій. Але їхній ранг поступається рангу виконавчих органів. Адміністративні органи займаються повсякденною організаційною роботою, яка спрямована переважно на внутрішні справи організації. Найчастіше ці функції виконує секретаріат.

До його сфери входить підготування документації до проведення конференцій та нарад; організація й проведення переговорів між організацією й іншими суб'єктами міжнародного права; організація технічної допомоги державам-членам; матеріально-технічне забезпечення організації.

Взагалі, функції секретаріату дещо ширші за суто адміністративні. Часто він являє собою орган з дуже розгалуженою сферою компетенції.

Секретаріат – це розгалужений орган, який часто налічує чимало співробітників. Вони наймаються на контрактній основі і в своїх діях відповідальні тільки перед організацією. Звичайно це люди висококваліфіковані, компетентні, сумлінні й чесні. Хоча секретаріат займає підпорядковане місце в організаційній структурі, часто його очолює особа, що знаходиться на вершині ієрархічної піраміди і є головним її представником у міжнародних відносинах.

В ООН таку роль виконує Генеральний секретар. Але незважаючи на свій незаперечний авторитет, Генеральний секретар підзвітний у своїх діях Генеральній Асамблеї ООН. Посада Генерального секретаря є також у деяких інших організаціях, наприклад у Всесвітній туристській організації, ОЕСР, ОПЕК та ін.

Специфічним контрольним органом є міжнародні суди. Вони не тільки розв'язують суперечки між членами організацій, а й слідкують за дотриманням норм і принципів поведінки, що записані в статуті.

Таким органом є, зокрема, Міжнародний суд ООН, який надає юридичні консультації й робить висновки з важливих правових питань.

Суди є також у багатьох регіональних організаціях: ОБСЄ (Арбітражний і мировий суд), ЄС (Європейський суд) та ін. На відміну від більшості інших органів, де рішення мають переважно рекомендаційний характер, постанови міжнародних судів обов'язкові до виконання. Решта органів міжнародних організацій називається допоміжними. Кожний такий орган здійснює якусь одну, чітко визначену функцію.

Назва «допоміжний» – досить умовна, оскільки часто функція, яку виконує орган, має важливе значення. Але ці органи не займаються правотворчою діяльністю, в своїх діях вони підпорядковані вищому та/або виконавчому органам.

Наприклад, до відома ЕКОСОП відносяться функціональні й регіональні комісії, програми, спеціалізовані заклади, більшість із яких є організаціями в системі ООН (МВФ, ЮНЕСКО та ін.), хоча й називаються органами.

В організаціях з вужчою сферою діяльності (порівняно з ООН) допоміжні органи виокремлюються чіткіше. Ось які допоміжні органи має Світова організація торгівлі (СОТ): Рада з торгівлі товарами; Рада з торгівлі послугами; Рада з торгівлі інтелектуальною власністю; Комітет з торгівлі й довкілля; Комітет з бюджетних, фінансових й адміністративних питань. Крім функціонального, є й інші критерії класифікації органів міжнародних організацій.

Виходячи з характеру членства, виокремлюються: міжурядові, міжпарламентські органи, органи, що складаються з осіб в особовій якості, органи, що складаються з національних комітетів та груп.

Найпоширенішим типом органів за цією класифікацією є міжурядові органи. Вони складаються з осіб, призначених урядами держав-членів. Це можуть бути голови держав, голови урядів, міністри, дипломати.

Міжурядові органи утворені практично в усіх міждержавних організаціях, у тому числі економічних (МДЕО).

Міжпарламентські органи складаються з депутатів, які або обираються населенням країн-членів у процесі загальних прямих виборів (Європейський парламент), або призначаються національними парламентами.

Звичайно міжпарламентські органи притаманні регіональним організаціям. Так, Європейський Союз має Європейський парламент, Рада Європи – парламентську Асамблею, ОБСЄ – Парламентську асамблею, тощо.

Міжпарламентські органи звичайно приймають рішення *рекомендаційного характеру*; деякою мірою вони виконують функції контролю щодо діяльності виконавчих органів. Європейський парламент ЄС має дещо ширші повноваження: він має право приймати постанови й директиви. Особливістю міжпарламентських органів є те, що депутати в них гуртуються не за країнами, а за партійною належністю.

Органи з осіб в особливій якості характерні здебільшого для неурядових міжнародних організацій. Такі органи складаються з фахівців високої кваліфікації, вчених, юристів, економістів, працівників культури тощо.

Наприклад, органи Римського клубу складаються з провідних вчених світу. Але й у міждержавних організаціях є органи, в яких працюють переважно не офіційні представники держав, а особи, наймані за контрактом або запрошені як висококваліфіковані фахівці.

В Секретаріаті ООН працюють десятки тисяч фахівців неурядовців. В ЮНЕП (Програма ООН з довкілля) більшість органів сформовано з фахівців у галузі охорони навколишнього середовища. Органи з комітетів та груп також характерні переважно для неурядових організацій. Вони складаються з національних комітетів країн (наприклад, національні осередки Червоного Хреста), груп, корпорацій, компаній, фірм, національних підприємницьких організацій тощо. Яскравим прикладом цього типу є організаційна структура Міжнародної торговельної палати (МТП).

Вищий орган її (Рада) складається з представників, що призначаються національними комітетами й групами, торговельно-промисловими палатами держав. Головна вимога – щоб цілі місцевих організацій не були політичними. Ще один орган МТП – Всесвітня промислова рада з питань довкілля – складається з вищих керівників великих корпорацій.

2.2 Фінансування міжнародних міжурядових організацій

Для ефективного функціонування будь-якої ММПО необхідна наявність постійного джерела фінансування.

Для досягнення мети і завдань, закріплених в установчих актах міжнародних організацій, також необхідні достатні фінансові ресурси і стабільний бюджет в розпорядженні міжнародної організації.

Тому питання, пов'язані з фінансуванням міжнародних організацій, є самими актуальними серед інших питань, що обговорюються в процесі вироблення проекту установчого акту конкретної міжнародної організації. Важливість питань, пов'язаних з фінансуванням міжнародних організацій, зумовлює той факт, що ці питання завжди ставляться до прерогатив представницьких органів міжнародних організацій. І ООН не є в цьому винятком. Згідно п. 1 ст. 17 Статуту ООН «Генеральна Асамблея розглядає і затверджує бюджет Організації».

Кожна ММПО володіє власним джерелом фінансування. Бюджет будь-якої міжнародної організації, що складається з розділів доходу і витрати, затверджується в установленому в установчих актах порядку. Бюджетні питання згідно п. 2 ст. 18 Статуту ООН відносяться до «важливих питань», за якими рішення ГА ООН приймаються більшістю в дві третини присутніх і голосуючих членів. Слід підкреслити, що резолюції ГА ООН, на основі яких приймаються рішення ГА ООН з бюджетних питань, мають обов'язкову юридичну силу.

Джерелами надходження фінансових коштів до бюджету міжнародних організацій виступають внески держав-членів, кредити і власні кошти міжнародних організацій. Серед цих доходів, як правило, основними є внески держав-членів, які бувають двох видів: обов'язкові і добровільні. Згідно п. 2 ст. 17 Статуту ООН «Члени Організації несуть витрати по розподілу, що встановлюється Генеральною Асамблеєю».

В процесі встановлення обов'язкових внесків держав-членів основним питанням є узгодження критеріїв, на основі яких визначається розмір внеску для кожної держави-члена.

Раніше (в тому числі в Лізі Націй) встановлювався єдиний розмір обов'язкових внесків для всіх держав - членів міжнародних організацій. Цей спосіб, як показує практика, не забезпечує стійкого і адекватного реаліям бюджету міжнародної організації.

У практиці міжнародних організацій за основу критеріїв беруться різні базові елементи, враховуються різні чинники, такі як чисельність населення країни, національний дохід, ВВП та ін. Більш того, в рамках, наприклад, міжнародних транспортних організацій враховується протяжність залізниць, тоннаж судів. ІКАО та ВМО звертають увагу на зацікавленість держави-члена і т.д.

Одним з перших кроків першої сесії ГА ООН було створення Комітету по внесках, який постійно стежить за економічними показниками держав-членів для визначення їх, так би мовити, «платоспроможності». У 1946 році Комітет по внесках встановив формулу, яка враховувала такі показники держав-членів, як ВВП, курс обміну іноземної валюти та ін.

За оцінками даного Комітету були визначені п'ять держав - членів ООН, які в сукупності повинні були вносити 75% коштів в бюджет ООН: США - 49,89%; Великобританія - 10,50; СРСР - 6; Франція - 5,50; Індія - 3,75%. При такому розкладі США зажадали мати «спеціальні права», як це має місце зазвичай, при міжнародних фінансових і кредитних установах. Згодом розмір внеску США постійно зменшувався - спочатку до 39,89%, далі до 33,33, а потім до 25%. Цьому сприяла низка факторів, перш за все вступ в члени ООН колишніх «ворожих» держав (по ст. 107 Статуту ООН), а саме: Італії (в 1955 р), Японії (1956 р) і ФРН (1973 р поряд з НДР). В даний час Японія займає друге місце по виплатах членських внесків в ООН, ФРН - третє, а Італія - шосте.

За правилами ООН була встановлена і мінімальна ставка для бідних держав - членів ООН у вигляді 0,04%, яка потім була знижена до 0,001%. З цієї мінімальної ставки зараз платять майже третина держав-членів ООН.

Серед питань, що стосуються обов'язкових внесків держав-членів, актуальним був і залишається (особливо в умовах циклічного фінансової кризи) питання про заборгованість держав-членів по сплаті обов'язкового щорічного внеску. З огляду на дану обставину, ст. 19 Статуту ООН встановлює: «Член Організації, за яким має заборгованість по сплаті Організації грошових внесків, позбавляється права голосу в Генеральній Асамблеї, якщо сума його заборгованості дорівнює або перевищує суму внесків, належних з нього за два повні попередні роки. Генеральна Асамблея може, однак дозволити такому Члену Організації брати участь в голосуванні, якщо вона визнає, що прострочення платежу відбулося через незалежні від неї обставини».

Дійсно, в січні кожного року Генеральний секретар ООН перевіряє, яку державу - член ООН порушує припис ст. 19 Статуту ООН. Слід зазначити, що санкція, передбачена

цією статтею проти держави-боржника, застосовується лише в разі призупинення права голосу в ГА ООН і не зачіпає інших органів ООН.

Реакція на санкцію ст. 19 Статуту ООН з боку держав-членів неоднозначна. Наприклад, США спочатку виступили проти держав-боржників, закликаючи застосувати проти них заходи, проте нерідко США самі використовують спосіб затримки виплати внеску в якості засобу впливу на ООН.

У 1946 році бюджет ООН склав 18,9 млн дол. США. Бюджет ООН на 2012-2013 рр. становить 5,152 млрд дол. США. У цьому контексті резонно привести ще одну статистику: у 2005 р сума заборгованості перед ООН державами-членами склала близько 3,26 млрд дол. США, тобто більше половини нинішнього бюджету ООН.

Сума обов'язкового внеску визначається для кожної держави-члена ООН в кінці календарного року, однак її треба сплатити до 31 січня наступного року. Практика показує, що основна частина внеску в бюджет ООН надходить до серпня кожного року.

Миротворчі операції, що проводяться ООН, зажадали введення додаткових внесків на здійснення цих операцій. Для цього були введені категорії А, В, С. Бюджет на миротворчі операції ООН за період з 1 липня 2012 р по 30 червня 2013 р становить 7,33 млрд дол. США. Незважаючи на існуючі реформи, які отримали більш широкий формат у вигляді побудови миру і створення Фонду з миробудівництва, нестійка фінансова база ООН є однією з її слабких сторін.

У ООН є багато програм, які здійснюються за рахунок добровільних внесків. Найбільша частина таких внесків надсилається традиційно на реалізацію Всесвітньої продовольчої програми, ЮНІСЕФ, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКПБ ООН), ПРООН.

У здійсненні програм ООН беруть участь також меценати, такі як сім'я Рокфеллера, Фонд Теда Тернера, Фонд Гейтса, Фонд Вінтертура, Фонд Пфізера і т.д.

У ММПО власні доходи не відіграють істотної ролі, за винятком міжнародних кредитно-фінансових установ, наприклад МБРР. Це джерело доходу добре розвинений в рамках ЄС у вигляді податків на імпорт сільськогосподарської продукції, митних зборів у зовнішній торгівлі за єдиним митним тарифом, єдиного податку на додану вартість. В ЄС діє механізм визначення відрахувань держав - членів ЄС відповідно до величини їх ВВП.

Що стосується кредитів, то, наприклад, ООН побудувала головну будівлю ООН в Нью-Йорку на подарованій Рокфеллером землі за допомогою кредитів.

Важливим аспектом бюджету міжнародних організацій є її витрати на адміністративні та оперативні види діяльності. Витрати затверджуються в рамках бюджетного процесу. Цей процес весь час ускладнюється. Наприклад, в ООН в 1986 р було вирішено ввести два етапи процедури прийому бюджету ООН. За рік до прийняття бюджету Генеральний секретар ООН представляє проект бюджету, в якому містяться всі пріоритетні напрямки діяльності та, відповідно, витрати. Цей проект бюджету вивчається спочатку в Комітеті по програмі та координації (що є допоміжним органом ГА ООН), а потім в Комітеті з адміністративних і бюджетних питань (п'ятий Комітет ГА ООН). Висновки цих комітетів за проектом бюджету потім повертаються назад. Генеральний секретар ООН, враховуючи рекомендації вищезазначених комітетів, переробляє проект бюджету і передає його до Комітету по програмі та координації та Консультативному комітету з адміністративних і бюджетних питань, після яких ГА ООН приймає остаточне рішення по бюджету ООН.

В рамках міжнародних організацій функціонують спеціальні органи з фінансового контролю. Наприклад, в ООН цю задачу виконує Генеральний секретар ООН. Йому допомагає Комісія ревізорів, що складається з трьох членів. Вона перевіряє річну звітність ООН. В рамках ЄС це завдання покладено на Рахункову палату - один з головних інститутів ЄС.

2.3 Україна в діяльності міжнародних міжурядових організацій

Серед багатьох багатосторонніх універсальних, регіональних та галузевих міжнародних форумів за участю держави доцільно відзначити кілька організацій, які провадять значну роботу безпосередньо в Україні.

Специфіка статутних завдань їхніх органів та керованих ними програм передбачає істотний цілеспрямований вплив на соціальні та політичні процеси в суспільствах країн-учасниць. Це насамперед ООН та її спеціалізовані установи, а також ОБСЄ, Рада Європи. Власні програми та проекти в Україні здійснюють представництво ЄС, низка міжнародних економічних організацій, що є асоційованими організаціями ООН (учасники Групи Світового банку та місія МВФ), а також недержавні міжнародні фонди та іноземні урядові й неурядові організації. Участь України в міжнародних організаціях як феномен обопільного впливу Україна має статус засновниці ООН та досвід безперервного членства впродовж років, бере участь у більшості універсальних міжнародних договорів, депозитарієм яких виступає Генеральний секретар ООН, та низці керівних органів і спеціалізованих установ системи ООН. З липня 1992 року українські військові підрозділи були задіяні у багатьох операціях ООН з підтримання миру.

Органи державної влади регулярно подають на розгляд відповідних органів ООН національні доповіді щодо виконання зобов'язань згідно з договорами у сфері захисту прав людини. Двічі (в травні 2008 р. та жовтні 2012 р.) Україна проходила Універсальний періодичний огляд ситуації з прав людини.

Взаємодія України зі спеціалізованими установами ООН поширюється на всі питання «глобального порядку денного», перелічені в Декларації тисячоліття ООН (2000). До них належать боротьба з бідністю, охорона довкілля, вдосконалення системи охорони здоров'я тощо.

Провідна роль у взаємодії органів ООН з урядовими структурами та громадськими організаціями України належить Представництву ООН у Києві, яке забезпечує реалізацію проектів Програми розвитку ООН в Україні (ПРООН). Реалізація проектів ООН в Україні передбачає активну співпрацю з урядовими відомствами та недержавними громадськими об'єднаннями.

Змістовна складова цієї взаємодії тісно пов'язана з виконанням Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) та сприянням досягненню пріоритетів, визначених українським урядом.

Стосовно України глобальні ЦРТ були затверджені в адаптованому вигляді, враховуючи особливості розвитку країни. Визначені на період до 2015 року зобов'язання України стосувалися 6 орієнтирів та 13 конкретних завдань.

До загальних орієнтирів України належать такі: подолання бідності, забезпечення доступу до якісної освіти впродовж життя, сталий розвиток довкілля, поліпшення здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності, подолання поширення ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, забезпечення гендерної рівності.

Враховуючи зосередження інтересів України в європейському регіоні, значну роль у реалізації зовнішньої політики держави відіграє її участь у низці регіональних організацій та багатосторонніх об'єднань, включаючи Раду Європи, ОБСЄ, Організацію за демократію та розвиток – ГУАМ, Організацію Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Центральноевропейську ініціативу (ЦЕІ), Енергетичне співтовариство. Під час головування України в Комітеті міністрів РЄ (2010–2011 рр.) було визначено низку пріоритетів, які стосувалися зміцнення демократії, забезпечення верховенства права та захисту прав людини. Основну увагу приділено таким аспектам, як захист прав дітей, права людини та верховенство права, зміцнення місцевої демократії, розвиток транскордонного співробітництва.

Серед міжурядових організацій найбільш масштабною та різноплановою є діяльність ООН та її спеціалізованих установ, Ради Європи та ОБСЄ. Головні мотивації проектів ООН в Україні стосувалися сприяння сталому розвитку та налагодженню

співпраці між органами державної влади та структурами громадянського суспільства. Проекти Ради Європи, окрім адаптації законодавства та впровадження антикорупційних стандартів, значну увагу приділяли верховенству права, втіленню демократичних стандартів у різних сферах життя суспільства, питанням реформування судової влади та поширенню екологічних підходів у політиці органів державної влади.

Проекти та ініціативи ОБСЄ, окрім загальнополітичних і політико-правових орієнтирів, стосувалися функціональних проблем безпеки (контролю за озброєннями, превентивної дипломатії, безпеки кордонів, боротьби з організованою злочинністю, тероризмом і торгівлею людьми, реформування збройних сил, захисту довкілля, правоохоронної діяльності, знищення залишків озброєнь, уключаючи утилізацію токсичного палива «меланж», яке залишилося на території країни після демонтажу балістичних ядерних ракет, навчання кадрів силових відомств та перекваліфікації звільнених у запас військовослужбовців, сприяння толерантності, недискримінації та гендерній рівності).

Через кризу в українсько-російських відносинах та збройний конфлікт на Донбасі в діяльності міжнародних організацій з українського питання істотно зростає вага безпекових та економічних чинників, зокрема пошук коштів на відновлення інфраструктури та економіки районів, які постраждали внаслідок бойових дій.

Серед міжнародних організацій, діяльність і проекти яких стосуються проблем міжнародної безпеки та зміцнення обороноздатності України, провідну роль відіграють ОБСЄ та НАТО. Однак у контексті багатосторонніх зусиль, спрямованих на політичне врегулювання конфлікту, ОБСЄ залишається єдиною міждержавною організацією з загальним членством, яка включає Україну, Росію та всі країни – учасниці женевського, нормандського та берлінського переговорних форматів. Саме тому на неї покладаються сподівання у врегулюванні українсько-російського конфлікту та кризи в східних регіонах України попри обмежений характер мандата спостережної місії, що діє нині.

Оскільки рішення в Постійній Раді ОБСЄ ухвалюються консенсусом, не варто сподіватися на згоду РФ щодо істотного розширення її мандата. За цих обставин спостережна місія ОБСЄ в Україні матиме змогу використовувати насамперед вже узгоджені інструменти, як-от: Спільний центр ОБСЄ, України та РФ з контролю та координації питань, пов'язаних із режимом припинення вогню, переговори та домовленості з роз'єднання позицій сторін, забезпечення відведення важкої артилерії та використання безпілотних літальних апаратів для загального спостереження.

В інших аспектах, пов'язаних з урегулюванням конфлікту, роль міжнародних організацій може бути вагомою, однак їхня позиція не здатна істотно вплинути на політику Росії та мирне розв'язання конфлікту.

Питання для самоконтролю:

1. За яким принципом будується функціональна структура МО?
2. Яку компетенцію мають адміністративні органи МО?
3. Які функції виконує секретаріат МО?
4. Яким документом визначаються основні засади діяльності МО?
5. В чому полягає відмінність МО загальної та спеціальної компетенції?
6. Наведіть Відомі Вам джерела фінансування МО ?
7. В чому полягає роль України в діяльності міжурядових організацій?

Література: [2] С. 24-32; [5] С. 5-11; [7] С. 184-225.

ЛЕКЦІЯ 3. СИСТЕМА ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

1. Витоки створення, цілі та принципи діяльності.
2. Структура і функції головних підрозділів ООН.
3. Спеціалізовані установи ООН
4. України у діяльності ООН.

3.1 Витоки створення, цілі та принципи діяльності

Організація Об'єднаних Націй заснована в 1945. Це був рік закінчення Другої світової війни, смерть нацистської Німеччини, а разом з нею – відхід від політики ксенофобії, антисемітизму та расизму. Війна зруйнувала не одну країну, забрала життя мільйонів.

Вперше назву «Об'єднані Нації» використали в декларації, підписаній у 1942 році. Статут майбутньої організації був затверджений під час Сан-Франциської конференції, що проходила з квітня по липень 1945 року. Підписали статут представники 51 держави.

День ООН відзначають 24 жовтня – саме ця дата знаменує початок офіційної дії Статуту.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – глобальна міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945 на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. На сьогодні в ООН входять 193 держави.

Статутом ООН визначено такі цілі організації:

- ✓ підтримувати міжнародний мир та безпеку;
- ✓ розвивати дружні відносини між націями на основі поважання принципу рівноправ'я і самовизначення народів;
- ✓ здійснювати співробітництво для розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та для заохочення й розвитку поваги до прав людини й основних свобод;
- ✓ організовувати і погоджувати дії націй для досягнення цих спільних цілей.
- ✓ Діяльність організації ґрунтується на таких принципах:
- ✓ суверенна рівність усіх держав-членів;
- ✓ вирішення країнами-членами своїх міжнародних спірних питань мирними засобами і так, щоб не загрожувати миру, безпеці та справедливості;
- ✓ утримання будь-якої держави від загрози силою або застосування сили проти інших держав;
- ✓ надання державами-членами допомоги ООН в усіх її діях, які здійснюються відповідно до Статуту, й утримання від допомоги будь-якій країні, проти якої ООН вживає заходів превентивного або примусового характеру;
- ✓ забезпечення дотримання країнами, які не є членами ООН, тих самих принципів, оскільки це необхідно для підтримання міжнародного миру і безпеки;
- ✓ невторчання у справи, які стосуються внутрішньої компетенції будь-якої держави.

На основі Статуту виникла розгалужена система багатосторонніх договорів. ООН розробляє рекомендації, конвенції, заходи, які пропонує прийняти своїм членам для подальшого включення в законодавство або введення нормативних актів.

Членами ООН можуть бути всі миролюбні держави, які беруть на себе зобов'язання дотримуватися Статуту і, на думку ООН, можуть і прагнуть ці зобов'язання виконувати. Нових членів приймає Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки. Статутом передбачено також призупинення прав та привілеїв держави-члена або навіть виключення за недотримання принципів Статуту.

Хартія ООН зобов'язує країни-члени регулярно сплачувати членські внески. Згідно з існуючими правилами щорічні внески в основний (так званий регулярний) бюджет організації треба вносити до 31 грудня відповідного року. Статтею 19 Статуту ООН передбачено, що країни, які не сплачують внески, можуть бути позбавлені права голосу в Генеральній Асамблеї.

Розмір внесків визначається Асамблеєю за рекомендацією комітету з внесків (18 членів). Квоти внесків розраховуються відповідно до валового національного продукту і рівня доходів на душу населення країни-члена. Тому приблизно 75 відсотків коштів надходить від десяти найбагатших країн. Асамблея встановила максимум – 25 % бюджету і мінімум – 0,01 %. Так, США сплачують у регулярний бюджет ООН 25 % його суми, Японія – 11,38%, Німеччина – 8,9 %, Франція – 6,25 %, Великобританія – 4,86 %, Італія – 3,39%, Канада – 3,09%. Додатковим джерелом бюджету є добровільні внески.

Квота Радянського Союзу становила 9,99 %, України – 1,25 %, Білорусії – 0,33%. Після розпаду СРСР для Росії було встановлено квоту 5,68 % регулярного бюджету.

В 1996 р. з урахуванням економічного стану квоту було перераховано і знижено до 4,45 %. Україна також через постійного представника при ООН звернулася до Генерального секретаря з проханням переглянути шкалу внесків та сприяти розв'язанню проблеми заборгованості. Українську квоту за період 1995-1997 рр. було знижено з 1,87% до 1,09% бюджету. У відповідному співвідношенні обчислюються і ставки внеску до всіх міжнародних організацій системи ООН - МОП, ЮНЕСКО та ін.

Крім відрахувань у регулярний бюджет для держав-членів встановлюються також розміри внесків відповідно до модифікованого варіанта основної шкали покриття витрат тимчасових Збройних Сил ООН.

Маючи понад 70 інформаційних центрів на всіх континентах, ООН налічує 54 тис. службовців; 14 тис. співробітників працюють безпосередньо в штаб-квартирі організації у Нью-Йорку.

Офіційними мовами організації є англійська, іспанська, китайська, російська, французька. Арабська мова додана пізніше як офіційна мова Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки і Економічної та Соціальної Ради.

Регулярний бюджет за програмами ООН затверджується Генеральною Асамблеєю один раз на два роки.

Останні роки ООН переживає дві взаємопов'язані кризи – фінансову і бюджетну. Перша зумовлена тим, що деякі держави-члени не виконують своїх фінансових обов'язків згідно зі статутом, друга – з необхідністю суттєвого скорочення бюджету.

3.2. Структура і функції головних підрозділів ООН

Організація Об'єднаних Націй має шість головних органів: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат).

Органи системи Організації Об'єднаних Націй можна поділити на такі основні групи: головні, допоміжні, спеціалізовані організації і установи, автономні організації.

Генеральна Асамблея – ГА (General Assembly) – є головним політичним консультативним органом ООН.

Кожна держава може бути представлена в ній делегацією щонайбільше з п'яти осіб. Одна держава має в Генеральній Асамблеї один голос.

Кожна країна представлена в ГА дипломатом високого рангу, але час від часу міністри закордонних справ і навіть голови держав також відвідують сесії ГА.

Рішення з таких важливих питань, як підтримання миру і безпеки, прийом нових членів і бюджетні питання, потребують більшості в дві третини голосів. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів. ГА, як правило, збирається у Нью-Йорку.

Рада Безпеки, згідно зі Статутом, несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки.

У 1965 р. кількість її членів було збільшено з 11 до 15 (перша поправка до Статуту ООН): п'ять постійних членів – Великобританія, Китай, Росія, США, Франція – і десять членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на два роки за географічною ознакою. П'ять з десяти членів переобираються щороку.

Кожен член Ради має один голос. Для прийняття рішень з питань діяльності ООН потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради. Це і є так зване правило одностайності великих держав, або право вето. Всі п'ять постійних членів вдавалися в різні часи до права вето. Якщо постійний член не підтримує рішення, але не хоче блокувати його прийняття, він не голосує проти, а утримується при голосуванні.

На відміну від інших органів ООН, тільки Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Рада Безпеки проводить свої засідання у Нью-Йорку, коли в цьому виникає необхідність.

Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОР) – головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН.

Важливість цього органу засвідчує той факт, що на нього припадає майже 70 % всіх бюджетних ресурсів, а також персоналу ООН.

У 1965 р. кількість членів Економічної і Соціальної Ради було збільшено з 18 до 27 і в 1973 р. – до 54 членів (друга і четверта поправки до Статуту).

По регіонах представництво розподіляється так: 14 місць – квота Африки, 10 – Латинської Америки, 11 – Азії, 13 – Західної Європи й інших країн і 6 – країн Східної Європи. Членів ЕКОСОР обирають строком на три роки, щорічно по 18 членів.

Кожен член Ради має один голос, рішення приймаються простою більшістю голосів.

ЕКОСОР проводить щорічно дві сесії тривалістю в один місяць: у Нью-Йорку і в Женеві. Як один із шести головних органів ООН Економічна і Соціальна Рада має такі функції і повноваження:

- ✓ обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН;
- ✓ проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам;
- ✓ заохочує держави до дотримання прав людини і основних свобод для всіх;
- ✓ скликає міжнародні конференції і розробляє для подання Генеральній Асамблеї проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції;
- ✓ веде переговори зі спеціалізованими установами відносно домовленостей, угод, що стосуються взаємовідносин цих установ з ООН;
- ✓ погоджує діяльність спеціалізованих установ через консультації з ними і надання рекомендацій;
- ✓ надає послуги і допомогу (за ухвалою Генеральної Асамблеї) членам ООН, а також спеціалізованим установам на прохання останніх;
- ✓ консулює відповідні неурядові організації з питань, які входять до її компетенції.

Протягом року робота ЕКОСОР провадиться в її допоміжних органах: комісіях і комітетах, які регулярно збираються, і подають доповіді і звіти.

Механізм допоміжних органів ЕКОСОР складається з функціональних комісій, постійних комітетів, регіональних комісій, постійних експертних органів.

Крім того, сімнадцять спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН спеціальними угодами про співробітництво і координацію, взаємодіють з нею і одна з одною через

координуючий апарат ЕКОСОП. Це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжурядових угод, які мають широку компетенцію і працюють у співробітництві з ООН. Спеціалізовані установи користуються самостійністю і мають повну юридичну правоспроможність. ЕКОСОП координує їхню діяльність.

Рада з Опіки – один із шести головних органів, на який покладено завдання спостереження за управлінням підопічними територіями (територіями, що були колоніями).

Рада уповноважена вимагати і розглядати звіти держав, що управляють цими територіями відносно політичного, економічного, соціального прогресу підопічних територій, розглядати (консультуючись з місцевою владою) петиції з підопічних територій і направляти туди спеціальні місії. Остання з 11 таких територій, над якими була встановлена опіка – Палаї (група островів у Мікронезії), отримала незалежність у листопаді 1994 р. і наступного місяця стала країною – членом ООН.

З цього часу Рада з Опіки формально припинила своє існування.

Змінивши свої правила процедури, вона буде тепер проводити засідання тоді і там, коли і де того вимагатимуть обставини.

Міжнародний Суд – головний судовий орган ООН, до юрисдикції якого входять усі питання, що передаються йому державами, і всі питання, передбачені Статутом ООН і чинними договорами і конвенціями. Цей орган складається з 15 суддів, яких окремо обирають Генеральна Асамблея і Рада Безпеки на дев'ять років. Судді обираються за рівнем кваліфікації, а не за національною ознакою.

Проте не може бути обрано двоє суддів з однієї країни. Місцезнаходження суду – Гаага (Нідерланди). Країни-члени можуть передавати на розгляд Міжнародного Суду справи про прикордонні суперечки, право на рибну ловлю, право на корисні копалини та інші спірні питання. Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть консультуватися з Міжнародним Судом з будь-якого питання.

Секретаріат – адміністративний орган ООН, який обслуговує інші органи, виконує програми і втілює в життя політику, розроблену ними. Робота Секретаріату включає: керівництво операціями з підтримування миру; організацію міжнародних конференцій з проблем світового значення; підготовку оглядів світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; здійснення досліджень; перекладання виступів, документів; забезпечення світових засобів масової інформації відомостями про діяльність ООН.

Міжнародний персонал Секретаріату налічує 15 тисяч співробітників з більш ніж 170 країн, що працюють як у центральних установах у Нью-Йорку, так і у відділеннях по всьому світові.

Секретаріат очолює Генеральний секретар, якого призначає Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки. Першим Генеральним секретарем був Трюгве Лі (Норвегія), який обіймав цю посаду до 1953 року. Даг Хаммаршельд (Швеція) був Генеральним секретарем з 1953 по 1961 рік. У Тан (Бірма, нині М'янма) очолював ООН до 1971 р., його змінив Курт Вальдхайм (Австрія), який перебував на цій посаді з 1972 по 1981 рік. Хав'єр Перес де Кве-льяр (Перу) вступив на посаду 1 січня 1982 року. З 1992 р. Генеральним секретарем ООН був єгиптянин Бутрос Бутрос Галі. У грудні 1996 р. Секретаріат очолив представник Африканського континенту, дипломат з Гани Кофі Аннан.

3.3. Спеціалізовані установи ООН

Спеціалізовані установи ООН – це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжнародних договорів, що мають широку міжнародну відповідальність у сфері економічній, соціальній, культури, освіти, охорони здоров'я й інших подібних сфер і пов'язані з ООН за допомогою ЕКОСОП спеціальними міжнародними угодами.

Такі угоди підлягають затвердженню Генеральною Асамблеєю ООН. За Статутом ООН Генеральна Асамблея й ЕКОСОП мають деякі права щодо спеціалізованих установ ООН. Наприклад, Генеральна Асамблея розглядає й затверджує будь-які фінансові й бюджетні угоди з ними, перевіряє їх адміністративні бюджети з метою надання рекомендацій зацікавленим суб'єктам (п. 3 ст. 17); ЕКОСОП уповноважений узгоджувати діяльність спеціалізованих установ ООН за допомогою консультацій з ними й рекомендацій, рекомендацій Генеральній Асамблеї й державам - членам ООН (п. 2 ст. 63), вживати належних заходів для одержання від спеціалізованих установ регулярних доповідей (п. 1 ст. 64), проводити заходи для участі без права голосу представників цих установ в обговоренні питань Ради або у створених нею комісіях, а також для участі представників Ради в обговоренні питань у цих установах (ст. 70).

У правовому статусі для спеціалізованих установ ООН характерні такі риси:

- 1) договірна основа діяльності;
- 2) широка міжнародна відповідальність, визначена в Статуті ООН;
- 3) спеціалізований характер діяльності в соціально-економічній і гуманітарній сферах;
- 4) наявність зв'язку з ООН. Цей комплекс правових факторів зумовлює виділення спеціалізованих установ ООН в особливу групу міжнародних організацій.

Ці міжнародні організації за сферою діяльності можуть бути поділені на три групи. Першу утворюють спеціалізовані установи ООН економічного характеру, тобто ті, які функціонують у сфері міжнародної торгівлі, фінансів, транспорту і зв'язку.

До них належать: Міжнародний банк реконструкції й розвитку; Міжнародний валютний фонд; Міжнародна фінансова корпорація; Міжнародна асоціація розвитку (МАР); Міжнародне агентство з інвестиційних гарантій (МАІГ); Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних спорів (МЦВІС); Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО); Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСГР); Міжнародна морська організація (ІМО); Організація міжнародної цивільної авіації (ІКАО); Всесвітній поштовий союз (ВПС); Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ); Всесвітня метеорологічна організація (ВМО); Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО).

У другу групу входять спеціалізовані установи ООН соціального характеру - Міжнародна організація праці і Всесвітня організація охорони здоров'я.

Третю групу спеціалізованих установ утворюють організації культурно-гуманітарної спрямованості: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Всесвітня організація з туризму.

Розглянемо організаційно-правовий механізм діяльності деяких спеціалізованих установ ООН.

Міжнародний банк реконструкції й розвитку створений 27 грудня 1945 р., коли 28 держав підписали угоду, розроблену на Конференції Об'єднаних Націй з валютно-фінансових питань, що відбулася в Бреттон-Вудсі (США) в 1944 р.

Членами МБРР можуть бути тільки члени Міжнародного валютного фонду. За станом на 1 травня 2009 р. членами МБРР були 185 держав, у тому числі Україна.

Цілі МБРР: сприяти реконструкції і розвитку територій держав-членів шляхом заохочення капіталовкладень для виробничих цілей (у таких галузях, як сільське господарство й розвиток сільських районів, енергетика, шосейні дороги й залізниці, порти, електрозв'язок, освіта, охорона здоров'я, планування сім'ї й харчування); заохочувати приватні іноземні капіталовкладення й у випадку труднощів отримання приватного капіталу доповнювати його наданням позик для цілей виробництва; сприяти довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримці рівноваги платіжних балансів держав-членів.

МБРР фінансує кредитні операції головним чином зі своїх позикових коштів, які Банк одержує на світових ринках, а також нерозподіленого прибутку й за рахунок платежів на погашення наданих позик.

Позики надаються державам - членам МБРР, їх політико-територіальним одиницям і приватним комерційним структурам на їх території.

Крім надання позик, Банк здійснює широкий спектр послуг із технічної допомоги. Відсоток за позиками встановлюється відповідно до вартості кредитів, одержуваних МБРР на міжнародних ринках капіталів.

Держави - одержувачі позик зобов'язані виконувати рекомендації Банку, надавати йому звіти про використання позик і необхідну інформацію.

До структури МБРР входять Рада керуючих (вищий орган), директори-виконавці (виконавчий орган), комітети. Робоча мова - англійська. Очолює МБРР Президент, якого обирають директори-виконавці строком на п'ять років. Місцезнаходження МБРР - Вашингтон (США), також є відділення в Парижі й Токіо..

Слід зазначити, що МБРР є ключовим інститутом групи Світового банку, у який також входять МФК, МАР, МЦВІС і МАІГ. Метою Світового банку є заохочення економічного й соціального розвитку менш розвинених членів ООН за допомогою надання їм фінансової й консультативної допомоги та сприяння у підготовці кадрів. Структурні підрозділи Світового банку є самостійними юридичними особами, що, однак, працюють на одну мету й під керівництвом однієї адміністративної системи.

Міжнародний валютний фонд діє на основі угоди, розробленої паралельно з Угодою про МБРР на Бреттон-Вудській конференції 1944 р. МВФ почав функціонувати з 27 грудня 1945 р., коли угода про його створення набула чинності.

МВФ має такі цілі: координування валютно-фінансової політики держав-членів і надання їм позик (коротко -, середньо - і частково довгострокових) для врегулювання платіжних балансів і підтримки валютних курсів. Фонд також прагне сприяти міжнародному співробітництву у валютній галузі й розширенню торгівлі.

Фонд має у розпорядженні пул (від англ. pool - спільний котел) фінансових засобів, що надаються державам-членам для виконання програми ліквідації дефіциту платіжного балансу тимчасово й на певних умовах.

Структурно МВФ складається з Ради керуючих (вищого органу), Виконавчої ради у складі директора-розпорядника й 24 виконавчих директорів, Секретаріату. Директор-розпорядник є головною посадовою особою Фонду. У МВФ, як і в МБРР, рішення приймаються на основі системи зважених голосів. Кожній державі - члену Фонду й Банку належить кількість голосів, пропорційна її внеску у фінансові ресурси цих спеціалізованих установ ООН, що в остаточному підсумку відображає її частку у світовій економіці. Робоча мова МВФ - англійська. Місцезнаходження штаб-квартири МВФ - Вашингтон (США), відділень - Париж і Женева.

Міжнародна організація праці була створена в 1919 р. за Версальським договором як автономна установа, пов'язана з Лігою Націй. Угода про встановлення зв'язку між МОП і ООН була затверджена 14 грудня 1946 р. Таким чином, МОП є першою спеціалізованою установою, пов'язаною з Організацією Об'єднаних Націй. На 1 травня 2009 р. до МОП входило 182 держави. Україна є членом МОП з 1954 р. Поряд з урядами у МОП представлені працівники в особі профспілок і роботодавці (підприємці).

Цілі МОП: сприяти забезпеченню соціальної справедливості для всіх трудівників; розробляти міжнародну політику і програми, спрямовані на поліпшення умов праці й життя; встановлювати міжнародні трудові стандарти, покликані слугувати керівними принципами для національної влади при проведенні відповідної політики; здійснювати широку програму технічного співробітництва з метою надання допомоги урядам в ефективному проведенні такої політики на практиці; здійснювати професійну підготовку і навчання, вести дослідницьку роботу з метою сприяння успіху цих зусиль.

Один із найбільш важливих напрямків діяльності МОП - розробка та прийняття конвенцій і рекомендацій. За час існування МОП прийняла більше 180 конвенцій (Конвенція 2007 р. про працю в рибальському секторі - 188-ма за рахунком і остання станом на 1 січня 2010 р.) та близько 200 рекомендацій. У цих документах встановлюються міжнародні стандарти у сфері праці, трудового найму та професійної підготовки, умов праці, соціального забезпечення, техніки безпеки й охорони праці. Україна ратифікувала більше 50 конвенцій МОП.

Іншим важливим напрямом діяльності МОП є надання консультацій експертами й технічної допомоги з питань, пов'язаних з політикою праці й соціальною політикою.

У структуру МОП входять Міжнародна конференція праці (вищий орган); Адміністративна рада; Міжнародне бюро праці (МБП), що є секретаріатом МОП. Робочі мови МОП - англійська, іспанська і французька. Місцезнаходження МОП - Женева.

З 1 червня 1996 р. у Києві працює відділення МОП. Аналогічні відділення також функціонують у столицях інших держав-членів.

Існують дві міжнародні організації, чия діяльність має досить спеціалізований характер, але до складу спеціалізованих установ ООН вони не входять. Це Міжнародне агентство з атомної енергії (МАТАТЕ) і Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ).

Міжнародне агентство з атомної енергії - автономна міжурядова організація, створена під егідою ООН. Статут МАТАТЕ був прийнятий 26 жовтня 1956 р. і набув чинності 29 липня 1957 р.

МАТАТЕ є єдиною універсальною міжнародною організацією з мирного використання атомної енергії. За станом на 1 травня 2009 р. членами Агентства були 146 держав.

Відповідно до Статуту МАТАТЕ цілі Агентства такі: досягнення більш швидкого й широкого використання атомної енергії для підтримки миру, здоров'я й добробуту в усьому світі; забезпечення, наскільки це можливо, щоб допомога, яка ним надається, або на його вимогу, чи під його наглядом або контролем, не була використана таким чином, щоб сприяти будь-якій військовій меті.

МАТАТЕ заохочує і спрямовує розвиток і використання атомної енергії в мирних цілях, установлює норми ядерної безпеки, надає допомогу державам-членам шляхом технічного співробітництва та сприяє обміну науково-технічною інформацією про ядерну енергію.

У рамках МАТАТЕ склалася різнобічна й ефективна система контролю (гарантій) з метою недопущення використання ядерних матеріалів і обладнання, призначених для мирних видів діяльності, на військові потреби. Цей контроль на місцях здійснюють інспектори МАТАТЕ. Неядерні держави, що беруть участь у Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р., повинні укласти угоду з Агентством про контроль над мирною ядерною діяльністю цих держав. Україна після приєднання в 1994 р. до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї уклала таку угоду з МАТАТЕ. Більше 900 ядерних установок в усьому світі перебувають під контролем Агентства. Такі ядерні держави, як Велика Британія, Китай, Росія, США і Франція, в добровільному порядку поставили під контроль МАТАТЕ деякі мирні ядерні установки.

МАТАТЕ складається з Генеральної конференції (вищий орган), Ради керуючих (виконавчий орган), Науково-консультативного комітету й Секретаріату. Місцезнаходження центральних установ МАТАТЕ - Відень (Австрія).

Генеральна угода про тарифи і торгівлю є багатосторонньою угодою, основу якої становить звід правових норм, що регламентують торговельні відносини між державами-учасниками, а також міжнародною організацією для проведення переговорів і консультацій з торговельних питань. Угода була підписана в Женеві 30 жовтня 1947 р. і набула чинності 1 січня 1948 р.

На 1 січня 1995 р. повноправними членами ГАТТ були 128 держав; ще більша кількість держав брало участь у різних формах співробітництва з ГАТТ. У 1995 р. ГАТТ перейменовано у Світову організацію торгівлі (СОТ).

Головна мета ГАТТ - це лібералізація світової торгівлі й постановка її на стабільну основу, сприяння цим економічному зростанню й розвитку, підвищенню добробуту народів світу.

Основні принципи ГАТТ зводяться до того, що торгівля має вестися на недискримінаційній основі (принцип «нації найбільшого сприяння»); вітчизняна індустрія повинна захищатися тільки за допомогою митних тарифів, а не кількісних обмежень та інших заходів; тарифи повинні скорочуватися на основі багатосторонніх переговорів і не можуть підвищуватися згодом; держави-учасниці повинні консультиватися між собою з метою вирішення торговельних проблем.

До 1963 р. основним питанням у діяльності ГАТТ було зниження митних тарифів. У результаті п'яти раундів переговорів були погоджені взаємні поступки учасників зі зниження митних тарифів і заходи щодо зниження й регулювання нетарифних торговельних бар'єрів. У 1964-1967 р. був проведений 6-й раунд переговорів (Кеннеді-раунд). У вересні 1973 р. у Токіо держави - учасниці ГАТТ прийняли декларацію, що проголосила початок 7-го раунду переговорів (Токіо-раунду). У 1986 р. у м. Пунта-Дель-Есте (Уругвай) був розпочатий Уругвайський раунд багатосторонніх торговельних переговорів у рамках ГАТТ, який завершився в 1994 р. підписанням угоди про створення на базі ГАТТ з 1 січня 1995 р. нової міжнародної організації - Світової організації торгівлі (СОТ).

Вищим органом ГАТТ була Сесія договірних сторін (держав-учасниць), що проходила щорічно. Рішення ГАТТ зазвичай приймалися на основі консенсусу. Якщо проводилось голосування, кожна сторона мала один голос. У період між сесіями діяла Рада представників - оперативний керівний орган ГАТТ. Місцезнаходження Секретаріату ГАТТ - Женева.

У зв'язку зі створенням СОТ на базі ГАТТ структура нової організації зазнала певних змін відповідно до Угоди про створення СОТ 1994 р.

3.4 України у діяльності ООН

Україна у 1945 р. стала однією з держав-співзасновниць ООН. Делегація України взяла активну участь у Конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН, зокрема скоординувавши процес розробки Преамбули та Цілей і Принципів Статуту ООН. З моменту проголошення Україною незалежності розпочався якісно новий період її діяльності в ООН, яку було визначено одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики нашої держави.

Генеральні секретарі ООН відвідували Україну вісім разів: У Тан (1962 р.), Курт Вальдхайм (1981 р.), Перес де Куельяр (1987 р.), Бутрос Бутрос-Галі (1993 р.), Кофі Аннан (2002 р.), Бан Кі-мун (2011, 2014, 2015 рр.).

Наша держава надає виключного значення питанню зміцнення ООН як центру багатосторонніх зусиль у вирішенні складних та комплексних викликів. Україна виходить із необхідності належної реалізації підсумкових документів самітів ООН з питань сталого розвитку, подальшого реформування ООН, підвищення ефективності її діяльності, забезпечення реформи РБ ООН, посилення ролі ГА ООН як найбільш представницького політичного органу світу.

Попри триваючу агресію з боку РФ, Україна приділяє особливу увагу діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. За практично 25 років своєї миротворчої діяльності Україна взяла участь у більш ніж 20 місіях ООН – від Гватемали до Тимор-Леште, від

Хорватії до Мозамбіку, надавши ООН понад 34 тис. військовослужбовців і представників МВС. У 2017 р. близько 500 військовослужбовців Збройних Сил України та працівників Міністерства внутрішніх справ України беруть участь у 7 миротворчих операціях ООН (у ДРК, на Кіпрі, у Косово, Кот-д'Івуарі, Ліберії, Судані та Південному Судані). Наша держава є одним з лідерів за кількістю наданих до операцій ООН з підтримання миру бойових та транспортних вертольотів.

Як учасник усіх міжнародних конвенцій і протоколів, що регулюють боротьбу з тероризмом, Україна бере активну участь у діяльності ООН на контртерористичному напрямку.

Одним з найбільш важливих підтверджень визнання авторитету і ролі нашої держави на міжнародній арені, послідовності та неупередженості її зовнішньої політики, відданості принципам демократії та верховенства права, практичного внеску у розбудову миру та стабільності стало друге за часів незалежності обрання України до складу непостійних членів Ради Безпеки ООН на період 2016–2017 рр.

Пріоритетами членства України в Раді Безпеки ООН визначено рішуче відстоювання і забезпечення універсального дотримання Цілей та Принципів Статуту ООН; посилення миротворчого потенціалу Організації; підвищення прозорості та демократичності роботи Ради Безпеки ООН; посилення спроможностей ООН із запобігання конфліктам і посередництва; підтримання миру на Африканському континенті; боротьба з тероризмом; підтримка процесів роззброєння та нерозповсюдження; просування порядку денного щодо жінок, миру та безпеки, а також дітей у збройних конфліктах та ін. Протидія російській агресії, грубому порушенню Москвою засад сучасного світового порядку, заснованого на Статуті ООН, стала ключовою складовою пріоритетів та завдань України в Раді Безпеки.

Окрім того, на сьогодні Україна входить до складу таких органів ООН, як Комітет ООН з програми та координації, її представники працюють у Консультативному комітеті з адміністративних та бюджетних питань, Міжурядовій робочій групі експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності, а також представник України є суддею Міжнародного трибуналу з морського права.

За час свого членства в ООН Україна шість разів обиралася членом Економічної і Соціальної Ради (востаннє – на період 2010-2012 рр.), двічі – членом Ради ООН з прав людини (востаннє – на період 2008-2011 рр.), одного разу – Комісії ООН з миробудівництва (2011-2012 рр. та віце-головування у 2011 р.).

У 1997 р. Міністра закордонних справ України Г.Й.Удовенка було обрано на посаду Голови 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН – найвищу посаду в Організації. Предметом особливої гордості України є те, що саме 52-а сесія ГА ООН, яка увійшла в історію як «сесія реформ», ухвалила всеосяжну програму реформування Організації, запропоновану її тодішнім Генеральним секретарем К.Аннаном, і надала потужного імпульсу широкомасштабному оновленню ООН.

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці зі сталого розвитку, спрямованій на комплексне вирішення завдань охорони довкілля, соціального розвитку й економічного зростання на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Одним із важливих напрямків співпраці між Урядом України та ООН є пом'якшення та мінімізація довготермінових наслідків Чорнобильської катастрофи. Починаючи з 1990 р. за ініціативою України на трирічній основі схвалюються резолюції ГА ООН з цієї проблематики (остання – у грудні 2016 р.). У 2000 р. резолюцією «Закриття Чорнобильської АЕС» Генасамблея привітала відповідне рішення України.

Свого часу делегація України стала головним ініціатором скликання першої спецсесії Генасамблеї ООН з проблеми ВІЛ/СНІД у червні 2001 року. Нині наша держава активно використовує можливості ООН для боротьби з ВІЛ/СНІД, зокрема із залучення проектною і технічною допомогою органів ООН. Так, протягом 2012-2017 рр. на ці цілі

очікується виділення Україні Глобальним фондом з протидії ВІЛ/СНІД близько 305 млн. дол. США.

Україна бере помітну участь у зусиллях ООН, спрямованих на подолання кліматичних змін, та є учасником Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та її Кіотського протоколу. Україна була серед перших країн, які у 2016 році ратифікували нову глобальну кліматичну угоду – Паризьку угоду.

Наша країна отримує значну технічну, консультативну та фінансову допомогу спеціалізованих установ ООН, її фондів і програм, зокрема у сферах демократичного врядування, подолання бідності, досягнення Цілей сталого розвитку, підтримки державного управління, боротьби з ВІЛ/СНІД та іншими тяжкими хворобами, захисту довкілля.

На 2017 р. продовжено термін дії Рамкової програми партнерства Уряду України - ООН на 2012-2016 рр. (понад 133 млн. дол. США), а також програм співпраці України з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) на 2012-2016 рр. (бюджет – понад 22 млн. дол. США) та Фондом ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА) на 2012-2016 рр. (бюджет – 6,5 млн. дол. США). У контексті подолання гуманітарних наслідків агресії РФ проти нашої держави триває активна співпраця між Україною та організаціями системи ООН (УВКБ, УКГП, ПРООН, ВПП, МОМ, ВООЗ, ЮНФПА, ЮНІСЕФ та ін.) у гуманітарній сфері на Донбасі. Впродовж 2016 р. організації системи ООН реалізували в Україні щорічний План гуманітарного реагування ООН, у рамках якого на цілі гуманітарної допомоги постраждалому населенню було мобілізовано 97,5 млн. дол. США.

У поточному році гуманітарна допомога з боку організацій системи ООН надається в рамках нового Плану гуманітарного реагування ООН, бюджет якого у 2017 р. становить 214 млн. дол. США; очікується, що впродовж цього року в рамках його реалізації допомогу отримають 2,6 млн. осіб.

Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у сфері прав людини, стороною всіх основних документів ООН з прав людини, включаючи Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Факультативні протоколи до них та Міжнародну конвенцію з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

З березня 2014 р. в Україні на запрошення Уряду нашої держави діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, яка зокрема відстежує ситуацію на тимчасово окупованих територіях Криму, а також Донбасу.

Як активний прихильник гендерної рівності, покращення становища жінок, подолання гендерних стереотипів Україна бере участь у більшості заходів ООН з цієї проблематики, у т.ч. у регулярних дебатах РБ ООН з тематики «Жінки, мир, безпека», виконує Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, зокрема шляхом виконання національних програм та проектів у цій сфері.

Обрання України до складу Ради ООН з прав людини (РПЛ) у 2006 та 2008 роках стало визнанням її практичного внеску і значного потенціалу у сфері забезпечення дотримання, захисту та поваги прав і свобод людини у світі. Україна продовжує працювати в цьому органі в якості спостерігача, просуваючи ініціативи, зокрема щодо ролі превенції у заохоченні та захисті прав людини. Україна представила свою кандидатуру на вибори до складу РПЛ на період 2018-2020 рр. та 2021-2023 рр.

27 березня 2014 р. після незаконного референдуму в Криму ГА ООН схвалила резолюцію «Територіальна цілісність України» (A/RES/68/262), положеннями якої підтверджується суверенітет, політична незалежність, єдність та територіальна цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, невизнання проведення так званого референдуму та відповідно будь-якої зміни статусу АРК та м.Севастополя («за» -100, «утрималися» – 58, «проти» – 11). Схвалення цього документа мало вкрай важливе політичне та міжнародно-правове значення і засвідчило підтримку міжнародним співтовариством України у боротьбі з російською агресією.

19 грудня 2016 р. у ході 71-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН була ухвалена резолюція «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» (A/RES/71/205), яка підтверджує суверенітет та територіальну цілісність України та визнає АР Крим і місто Севастополь тимчасово окупованою територією. Важливим елементом цього документа є застосування у термінології ООН визначення «окупаційна влада» щодо статусу РФ у Криму.

13 лютого 2017 р. під головуванням України Рада Безпеки ООН одностайно ухвалила першу в історії резолюцію S/RES/2341 (2017) щодо захисту критичної інфраструктури від терористичних загроз. Документ, ініційований нашою державою та спрямований на підвищення ефективності міжнародних зусиль з протидії терористичним актам проти об'єктів критичної інфраструктури в рамках Глобальної контртерористичної стратегії ООН, став своєчасним реагуванням міжнародної спільноти на динамічні загрози з боку тероризму.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть дату створення ООН.
2. В чому полягає мета діяльності ООН?
3. Назвіть основні цілі ООН.
4. Перерахуйте спеціалізовані установи ООН.
5. Наведіть приклад спеціалізованих установ ООН соціального характеру.
6. Дайте характеристику співпраці ООН та України.

Література: [2] С. 14-23; [4] С. 12-34; [5] С. 5-11; [8] С. 28-60; [9] С. 9-16.

ЛЕКЦІЯ 4. ОРНАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) - СОЮЗ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

1. Передумови створення організації: цілі та завдання.
2. Організаційна структура установи.
3. Основні напрями співпраці України з НАТО на сьогодні.

4.1 Передумови створення організації: цілі та завдання

НАТО було створено як союз незалежних держав об'єднаних загальною зацікавленістю у збереженні миру та захисті своєї свободи на засадах політичної солідарності, забезпечення адекватної оборони з метою утримання і у випадку необхідності відведення будь-якої форми розв'язання проти них агресії.

На сьогодні членами НАТО є 30 країн: Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Болгарія, Словаччина, Словенія, Албанія, Хорватія і Чорногорія.

Створений у відповідності із статтею 51 Статуту ООН, яка підтверджувала невід'ємне право держав на індивідуальну або колективну оборону, **Північноатлантичний Союз є співтовариством вільних держав, єдиних у своїй рішучості зберегти власну безпеку, на засаді надання один одному взаємних гарантій, та забезпечення стабільних відносин з іншими державами.**

НАТО – це міжурядова організація, політико-безпековий союз, об'єднаний спільною системою цінностей, до яких належать демократія, свобода, верховенство права, вирішення спорів мирним шляхом і ринкова економіка.

Організація Північноатлантичного договору має таку структуру, яка дозволяє здійснити всі цілі НАТО. Вона є міжурядовою організацією, в рамках якої країни-члени зберігають повний суверенітет і незалежність. Ця організація являє собою форум, на якому вони проводять спільні консультації з будь-яких проблем та приймають рішення з політичних та воєнних питань що стосуються їх безпеки.

Першочерговим завданням НАТО є захист свободи та безпеки її членів політичними та воєнними засобами у відповідності зі Статутом ООН. Спираючись на загальнодемократичні цінності, права людини та дотримання законності, з моменту створення Північноатлантичний Союз проводить діяльність, спрямовану на встановлення справедливого та міцного миру в Європі. Ця центральна мета залишається незмінною. **НАТО також являє собою трансатлантичне звено, що пов'язує безпеку США з безпекою Європи.** В цій організації знаходять своє практичне втілення дійсні колективні зусилля її членів на підтримку їх загальних інтересів.

Нині, у XXI, столітті перед Альянсом постає цілий комплекс стратегічних цілей та завдань, які докорінно відрізняються від колишніх, зокрема подолання наслідків поділу Європи за часів «холодної війни», зміцнення демократії в країнах Центральної та Східної Європи.

Мова йде про боротьбу зі зброєю масового знищення, тероризм та країни із нелегітимними режимами, в яких може виникнути спокуса застосувати таку зброю або передати її терористам. Щоб зберегти свій авторитет і довіру громадськості країн всього світу, не тільки Заходу, Альянс повинен протистояти цим загрозам і відповідати на нові виклики.

Основоположним принципом діяльності Північноатлантичного Союзу є вірність прийнятим на себе загальним зобов'язанням та співробітництво суверенних держав, яке базується на неподільності безпеки її членів.

Приймаючи до уваги характер та результати щоденної діяльності НАТО в політичній, військовій та інших галузях, солідарність у рамках Північноатлантичного

Союзу забезпечує такий стан, за яким ні одній із держав-членів не доводиться розраховувати лише на власні сили у рішенні основних проблем безпеки.

Не позбавляючи держав-членів їх прав та обов'язків по прийняттю на себе суверенної відповідальності у сфері оборони, НАТО дозволяє їм спільно вирішувати життєво важливі завдання у сфері національної безпеки.

В результаті, не дивлячись на різницю у становищі та військовому потенціалі членів Північноатлантичного Союзу, у них з'являється почуття рівної безпеки, яке сприяє встановленню загальної стабільності в Європі та створенню благоприємних умов для розвитку співробітництва в рамках НАТО, а також співробітництва його членів з іншими країнами. Саме це і складає основу розвитку нових структур співробітництва у сфері безпеки, які відповідають інтересам такої Європи, що не переживала б через розрізненість та могла б вільно слідувати своєму політичному, економічному, соціальному та культурному призначенню.

До засобів за допомогою яких Північноатлантичний Союз проводить свою політику в галузі безпеки відноситься підтримка військового потенціалу, достатнього для попередження війни та забезпечення ефективної оборони існування спільного потенціалу попередження криз, які зачіпають безпеку її членів, а також активна співпраця з іншими країнами по вирішенню проблем європейської безпеки на основі співробітництва, включаючи заходи по досягненню подальшого прогресу у сфері контролю над озброєннями та роззброєння.

Для досягнення своєї головної мети Північноатлантичний Союз виконує наступні основні завдання у сфері безпеки: забезпечення необхідної основи для затвердження в Європі умов стабільної безпеки, спираючись при цьому на розвиток демократичних інститутів та прихильність мирному вирішенню спірних питань. Прагнення до створення умов, в яких жодна країна не могла б залякувати або змушувати будь-яку з європейських країн або встановлювати свою гегемонію за допомогою використання сили чи загрози її використання.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) є втіленням трансатлантичного зв'язку між країнами Європи та Північної Америки, які становлять союз, що гарантує безпеку та оборону його членів. Основною та незмінною метою діяльності НАТО, яку окреслено у Вашингтонському договорі, є захист свободи та безпеки усіх його членів політичними та військовими засобами. Відповідно, з часу свого заснування у 1949 році НАТО являє собою основу системи колективної безпеки своїх держав-членів. НАТО також завжди відіграло роль ключового форуму для проведення консультацій з питань безпеки, які викликають заінтересованість його членів, а також вагомої опори миру та стабільності на усьому євроатлантичному просторі.

Після завершення холодної війни Альянс перебрав на себе нові ключові завдання, як-то зміцнення безпеки шляхом заохочення партнерських відносин з усіма демократичними країнами Європи до Кавказу та Центральної Азії. У відповідь на зміни, що сталися у загальному середовищі безпеки, Альянс також перебрав на себе додаткову відповідальність. Це, зокрема, подолання нестабільності, що походить від регіональних та етнічних конфліктів на території Європи, та загроз, що виникають поза межами євроатлантичного регіону.

Нині Альянс запроваджує ґрунтовну трансформацію, яка охоплює усі аспекти його діяльності й передбачає запровадження нових завдань, вступ нових членів, вдосконалення військового потенціалу, розбудову нових партнерських відносин та новий спосіб ведення справ.

У 1999 році країни – члени НАТО ухвалили нову Стратегічну концепцію. У цьому документі, який окреслює основні загрози безпеці, з якими стикається Альянс, та шляхи, якими він прагнучиме їх розв'язати, ризики у галузі безпеки охарактеризовані як такі, що «спрямовані у багатьох напрямках та важко передбачувані». Особливу увагу приділено загрози поширення зброї масового знищення та засобів її доставки до цілі. Стало також

цілком зрозумілим, що на інтереси Альянсу у галузі безпеки можуть впливати більш різноманітні ризики, такі як терористичні акти, саботаж, організована злочинність та порушення постачання ключових ресурсів .

Для протистояння цим загрозам Альянс запровадив низку ініціатив, спрямованих на вдосконалення військового потенціалу та поглиблення співпраці всередині Альянсу, а також з країнами-партнерами й іншими міжнародними організаціями. Серед них, зокрема, Ініціатива щодо поліпшення обороноздатності – важлива програма, яку було започатковано у 1999 році з метою приведення військового потенціалу у відповідність до нових умов середовища безпеки; заснування у 2000 році Центру зброї масового знищення (ЗМЗ), у рамках якого країни – члени Альянсу обмінюються інформацією стосовно загрози поширення ЗМЗ та намагаються узгоджувати найбільш прийнятні способи реагування на неї; а також розробка власне Європейської системи безпеки та оборони (ЄСБО) у рамках Альянсу, яка має на меті надати змогу європейським країнам – членам НАТО виконувати більш відповідальну роль у сфері безпеки та оборони.

НАТО намагається розвинути тісніші відносини з іншими міжнародними організаціями, такими як Європейський союз, Організація з безпеки та співробітництва у Європі, Організація Об'єднаних Націй та навіть Всесвітня організація охорони здоров'я, а також з країнами, які не входять до складу НАТО, зокрема, Росією, Україною та країнами-партнерами як у євроатлантичному регіоні, так і за його межами, наприклад, на Середземномор'ї. Витоки Альянсу Після завершення Другої світової війни країни Східної та Західної Європи опинилися розділеними ідеологічними та політичними бар'єрами часів холодної війни. Східна Європа потрапила до сфери впливу Радянського Союзу.

У 1949 році 12 країн по обидва боки Атлантики утворили Організацію Північноатлантичного договору, яка була створена з метою протистояння можливому прагненню Радянського Союзу поширити свій вплив не лише на східноєвропейські країни, але й на інші частини континенту.

У період з 1947-го до 1952 року у рамках Плану Маршалла були виділені кошти для стабілізації економіки західноєвропейських країн. Роль НАТО як політичного та військового союзу полягала у забезпеченні колективної оборони від будь-якого можливого прояву агресії та підтриманні безпечного середовища для розвитку демократії та економічного зростання.

За словами тодішнього Президента США Гаррі С. Трумена, План Маршалла та НАТО були «двома половинками одного горіха» .

Країни – засновниці НАТО - Бельгія, Канада, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Велика Британія та США - зобов'язалися прийти на допомогу одна одній у разі військової агресії проти будь-якої з них. Зобов'язавши Північну Америку захищати оборону Західної Європи, Альянс довів, що будь-яке намагання політичного та військового тиску на Західну Європу приречене на поразку. Водночас у такий спосіб було гарантовано, що політика окремих країн у галузі оборони поступово стане більш гармонійною та взаємозалежною.

На початку 50-х рр. події у світі, які поступово призвели до корейської війни, здається, підтвердили побоювання західних країн стосовно експансіоністських прагнень Радянського Союзу. Відповідно, країни - члени НАТО активізували свої зусилля з метою вироблення таких військових структур, які забезпечили б виконання ними зобов'язань у галузі колективної оборони.

Присутність американських військ на європейському континенті на прохання урядів країн Європи допомагала утримувати Радянський Союз від думки про можливий успіх збройної агресії. До того ж із часом до Альянсу вступали нові країни. Так, у 1952 році до Альянсу приєдналися Греція та Туреччина, три роки потому - Федеративна Республіка Німеччина, а у 1982 році – Іспанія .

Завдяки членству в Альянсі країни Західної Європи та Північної Америки не лише спільно забезпечували власну оборону, але й спромоглися досягти небаченого рівня

стабільності. Фактично, безпеку, яку гарантувало НАТО, можна назвати “киснем процвітання”, який створив основу економічного співробітництва та подальшої інтеграції країн.

Однією із заporук міцності НАТО є процес ухвалення рішень, який ґрунтується на досягненні консенсусу. Це означає, що усі рішення мають бути одностайними.

Внаслідок цього часто виникає потреба у проведенні тривалих консультацій та обговорень, перш ніж буде ухвалене важливе рішення. Хоча сторонньому спостерігачеві така система може видатися надто повільною та громіздкою, вона має дві незаперечних переваги.

По-перше, вона забезпечує дотримання суверенітету кожної з країн – членів Альянсу.

По-друге, коли вже рішення досягнуто, воно користується стовідсотковою підтримкою усіх держав-членів і підкріплене готовністю його виконувати.

Найвищий орган, що ухвалює рішення в НАТО, - це **Північноатлантична Рада**, до складу якої входить по одному Постійному представнику з боку кожної країни - члена Альянсу. Постійний представник має ранг посла, а в роботі йому допомагає національна делегація у складі дипломатичного персоналу та радників з питань безпеки.

Рада засідає на рівні послів щонайменше раз на тиждень, а зазвичай - ще частіше. Також відбуваються регулярні засідання Ради на рівні міністрів закордонних справ та оборони, а час від часу – на рівні глав держав та урядів.

НАТО не має власних збройних сил. Більшість сил, наданих у розпорядження НАТО, весь час залишається під національним командуванням та управлінням, окрім випадків, коли країни – члени НАТО відряджають ці сили для виконання конкретних завдань під проводом НАТО, починаючи від колективної безпеки до нових місій, таких як миротворчість та операції з підтримки миру.

4.2 Організаційна структура НАТО

Основи механізму співробітництва країн-членів були закладені в період формування Північноатлантичного Союзу. Цей механізм складається із наступних основних елементів:

1) Північноатлантична Рада, яка володіє реальною політичною владою та правом прийняття рішень; до неї входять постійні представники всіх країн-членів, які проводять спільні засідання не менше одного разу на тиждень.

Рада також збирається і на більш високому рівні. Рада надає великого значення інформуванню суспільності та випускає заяви і комюніке, яке пояснює їй, а також урядам країн, що не є членами Альянсу, політику і рішення Північноатлантичної Ради. Рада є єдиним органом Союзу, повноваження якої визначає Північноатлантичний Союз. У відповідності з ним саме Раді доручено сформувати допоміжні органи.

За весь період діяльності Ради нею були створені комітети і групи планування з метою покращання роботи Ради або прийняттю на себе відповідальності у таких конкретних сферах, як планування оборони, ядерне планування та воєнне.

Кожен з урядів країн-членів Північноатлантичного Союзу представляє у Раді постійний представник у ранзі посла. Кожна країна, що представлена на засіданнях Ради або в будь-яких з підлеглих йому комітетів, повністю зберігає незалежність та несе відповідальність за свої рішення.

2) Комітет військового планування (КВП) - займається вирішенням більшості воєнних питань і проблем, які стосуються планування колективної оборони. В цьому комітеті представлені всі країни-члени Північноатлантичного Союзу, крім Франції. КВП дає вказівки військовому керівництву НАТО та у межах своєї відповідальності виконує ті ж функції, має ті ж повноваження, що і Рада в питаннях, які входять в його компетенцію.

3) Група ядерного планування (ГЯП) - є основним форумом для проведення консультацій з усіх питань, що стосуються ролі ядерних сил, у здійсненні політики НАТО у сфері оборони і безпеки. У роботі групи приймають участь всі країни-члени, крім Франції. Ісландія присутня на засіданнях ГЯП в якості спостерігача.

4) На посаду генерального секретаря НАТО країни-члени висувають високопоставлених державних діячів міжнародного масштабу. Одночасно він висувається на посаду голови Північноатлантичної Ради, КВП, ГЯП та інших основних комітетів. Генеральний секретар НАТО також виступає в якості головного представника цієї організації, як у відносинах із зовнішнім світом, так і в сфері розвитку зв'язків і налагодженні контактів з урядами країн-членів. В теперішній час посаду генерального секретаря НАТО посідає Йенс Столтенберг, бувший примієр -міністр Норвегії. .

5) Міжнародний секретаріат - комплектується із персоналу країн-членів, обслуговує Раду, а також підлеглі йому комітети та робочі групи і на постійній основі займається широким колом питань, які стосуються діяльності НАТО.

6) Військовий комітет відповідає за розробку рекомендацій політичному керівництву НАТО, що стосуються заходів по забезпеченню спільної оборони зони дій НАТО і за підготовкою спільних директив з воєнних питань, які призначені головнокомандуючим стратегічним командуванням НАТО. Військовий комітет є вищим керівним військовим органом Північноатлантичного Союзу, який проводить свою роботу під політичним керівництвом Північноатлантичної Ради та КВП або, якщо справа стосується ядерної зброї - під керівництвом ГЯП.

7) Політичний контроль та управління Об'єднаної військової структури здійснюється на вищому рівні. Роль об'єднаної воєнної структури складається у створенні організаційної основи для захисту території країн-членів від будь-якої загрози їх безпеці або стабільності. До цієї структури входить система головних військових командувань та командувань у складі ОВС НАТО, зона дій яких охоплює весь Північноатлантичний регіон. Вона складає основу організації спільних установ збройних сил та співробітництва в таких галузях як системи зв'язку та інформації, протиповітряної оборони, матеріально-технічного забезпечення збройних сил та стандартизація або оперативна сумісність методик та технічних заходів. Роль об'єднаних збройних сил Північноатлантичного Союзу зводиться до гарантії безпеки та територіальної єдності країни-члена, внесенню свого вкладу у збереження стабільності та рівноваги сил у Європі, а також у попередженню криз і в решті забезпеченню захисту стратегічно важливого регіону, який охоплює договір НАТО.

8) Міжнародний військовий штаб забезпечує роботу Військового комітету НАТО. Крім того існує ряд інших військових управлінь, які здійснюють нагляд за конкретними аспектами діяльності Військового комітету.

9) Військово-політичний координаційний комітет програми «Партнерство заради миру» - є головним робочим органом програми «Партнерство заради миру» та проводить свої засідання у різному складі, включаючи засідання за участю окремих партнерів та всіх країн-учасниць.

Тепер перейдемо до організаційної структури НАТО. Штаб-квартира НАТО знаходиться в Брюсселі, і є політичним штабом НАТО. В ній розміщуються постійні представництва та національні делегації, Генеральний секретар, співробітники Міжнародного секретаріату, національні воєнні представники, Голова Військового комітету та Міжнародний військовий штаб, а також низка створених Альянсом установ.

Отже, структура НАТО є досить розгалуженою, що саме і забезпечує таку ефективну і стабільну роботу цієї організації. Північноатлантичний Союз втілює в себе трансатлантичне партнерство між європейськими членами НАТО і Сполученими Штатами Америки і Канадою, спрямоване на укріплення миру і стабільності у всій Європі. Цілі партнерства між європейськими і північноамериканськими членами союзу є, перш за все, політичними, з опорою на спільне планування оборони, військово

співробітництво і на співробітництво і консультації в економічній, науковій, екологічній та інших відповідних сферах.

Рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу, після переговорів і консультацій між країнами-членами. НАТО, як багатонаціональна міжурядова асоціація вільних і незалежних держав, не має функцію наднаціональних повноважень або формування політики поза залежністю від її членів. Тому рішення прийняті НАТО - це рішення, які приймаються всіма її країнами-членами.

4.3 Основні напрями співпраці України з НАТО на сьогодні

На сьогодні варто визнати що, своєрідна «кавалерійська» атака на НАТО з метою пришвидшеного отримання запрошення до нього Україні не вдалася. Це змушує Україну більш ретельно проаналізувати існуючі перешкоди на шляху вступу до НАТО та можливі варіанти їх подолання.

Необхідно чітко відокремити бажання від дійсності та визнати, що наша країна (внаслідок специфіки історичних та сучасних політичних обставин) можливо має свій шлях до НАТО, який істотно відрізняється від шляхів вступу Польщі, Литви чи інших держав. Ніщо так не шкодить будь-якій справі, як поспішність, тому інтеграція України в розвинене європейське суспільство, яка визначає наше майбутнє, вимагає виваженості та певного часу для вирішення існуючих проблем.

В Україні відбувається складний процес пошуку консенсусу серед політичних еліт і суспільства навколо моделі забезпечення національної безпеки України та її зовнішньополітичних аспектів.

Як політичні сили, так і громадяни країни тяжіють до двох головних зовнішньополітичних векторів: західного (європейська та євроатлантична інтеграція, вступ до ЄС і НАТО) та східного (союз із Росією, вступ до СЕП).

Одним із найбільш контрверсійних питань залишається законодавчо встановлений курс на вступ України в НАТО. Розбіжності позицій із цього питання у процесі останніх виборчих кампаній набули ознак розколу суспільства, що ускладнює загальнонаціональну консолідацію не лише навколо проголошеного зовнішньополітичного курсу, а й у реалізації національних інтересів країни.

Отже, стратегічний вибір України щодо членства в Північноатлантичному альянсі зроблено, і на шляху досягнення цієї мети перед Україною постають комплексні і складні завдання з реформування й виконання взятих зобов'язань, необхідності не відставати від адаптаційних та трансформаційних процесів всередині НАТО, долати перешкоди застосування гібридних тактик третіх країн в умовах наявності збройного конфлікту. НАТО постійно й послідовно здійснює цілковиту підтримку суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України й надалі готова посилювати взаємодію в ключових сферах співпраці, впроваджуючи необхідні заходи щодо створення можливостей врегулювання збройного конфлікту, зміцнення власної безпеки й реалізації своїх цивілізаційних інтересів.

Україна прагне повною мірою використовувати всі наявні можливості діалогу з Альянсом, у т. ч. щодо доступу до трастових фондів та залучення до програм НАТО.

Активно розвивається співпраця в рамках восьми Трастових фондів та чотирьох програм із надання допомоги НАТО для України – Програми з розбудови доброчесності оборонних структур (Building Integrity), з професійного розвитку (Professional Development Program), з удосконалення військової освіти (DEEP) і «Наука заради миру та безпеки» (SPS).

Реалізується Комплексний пакет допомоги, затверджений Альянсом на Варшавському саміті 2016 р., метою якого є систематизація започаткованих ініціатив і проектів НАТО, консолідація і спрямування підтримки Україні для проведення

широкомасштабних реформ шляхом покращення координації та співпраці між відповідними органами влади, збалансування ресурсів та програм.

Перспективною вбачається участь України в Програмі розширених можливостей (Enhanced Opportunities Program – EoP) для особливих партнерів НАТО, яка спрямована на досягнення оперативної сумісності зі збройними силами Альянсу, а отже, здатна сприяти реформуванню ЗСУ та досягненню стандартів НАТО.

Прагнучи використати всі наявні можливості для інтеграції з Альянсом, Україна подала офіційну заявку на приєднання до EoP.

Зацікавленість України щодо участі в цій програмі взято до відома, заявку нашої держави буде розглянуто, як це зафіксовано в офіційній Декларації Брюссельського саміту НАТО 2018 р.

Програма розширених можливостей є для НАТО новою ініціативою, започаткованою після саміту в Уельсі 2014 р., чіткий формат програми остаточно не визначений, навіть для тих країн-партнерів, що є її учасниками.

Наразі до неї входять Швеція, Фінляндія, Австралія, Йорданія, Грузія – країни з різних регіонів та з різними цілями щодо подальших відносин з Альянсом (лише Грузія має на меті стати членом НАТО, усі інші продовжуватимуть співпрацювати з Альянсом як партнери).

Отже, за умови позитивного рішення країн – членів Альянсу щодо участі України в цій ініціативі, вона становитиме лише один додатковий інструмент у рамках наявної широкої взаємодії з НАТО.

До роботи в Міністерстві оборони та Збройних Силах України залучено іноземних радників від держав – членів НАТО, серед них 6 стратегічних радників високого рівня. Організовано плідну співпрацю та діалог з іноземними радниками в рамках функціонування Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України. Ключова для НАТО подія 2018 р. – саміт Альянсу, який відбувся 11–12 липня в Брюсселі. Порядком денний саміту включав питання реалізації політики стримування та колективної оборони, розвиток концепції впровадження (проекування) стабільності, політику «відкритих дверей», зміцнення ролі НАТО в боротьбі з тероризмом, відносини з Росією, відносини між НАТО і ЄС, а також модернізацію Альянсу.

В Декларації за результатами саміту міститься чіткий сигнал щодо підтримки курсу нашої держави на членство в НАТО. У рамках саміту було проведено засідання Північноатлантичної ради – головного органу прийняття рішень НАТО, – на якому відбулася зустріч Президента України з лідерами країн – членів Альянсу.

Під час зустрічі обговорювалися актуальні безпекові питання в контексті тривалої російської агресії проти України, яка становить величезний виклик для Євроатлантичної безпеки.

Окрему увагу було приділено аспектам практичної взаємодії України та НАТО. За результатами зустрічі було оприлюднено заяву, у якій підтверджено неухильну підтримку суверенітету України та визнання її євроатлантичних прагнень.

Україна є єдиною країною серед держав-партнерів НАТО, яка брала участь в усіх основних операціях та місіях Альянсу.

На даному етапі український національний контингент та персонал виконують завдання у складі Місії багатонаціональних сил НАТО у Косово, Республіка Сербія та Тренувально-дорадчої Місії НАТО «Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан. Крім цього, триває робота із приєднання України до участі в Місії НАТО в Іраку та Операції НАТО «Морський охоронець».

Місія багатонаціональних сил НАТО у Косово, Республіка Сербія (Місія КФОР)

Український національний контингент чисельністю 40 військовослужбовців формується на базі одного з інженерних полків ЗС України на ротаційній основі.

Склад контингенту: інженерний підрозділ, офіцер взаємодії в Штабі Місії КФОР та елемент забезпечення.

Національний контингент виконує завдання у складі Об'єднаної групи логістичної підтримки Місії КФОР.

Україна є першою країною серед держав-партнерів НАТО, яка залучилася до Сил реагування НАТО. Починаючи з 2010 року на чергуванні у складі СРН перебувають визначені підрозділи Збройних Сил України. У 2019 році першою серед країн-партнерів НАТО Україна сертифікувала підрозділ Сил спеціальних операцій до участі у складі СРН, який заступив на чергування у СРН-2020 Альянсу.

Підготовка та участь Збройних Сил України у навчаннях НАТО дає змогу підвищити рівень навченості і взаємосумісності органів управління та підрозділів до дій у складі багатонаціональних угруповань. Починаючи з 2015 року спостерігається позитивна тенденція щодо зростання кількості навчань НАТО, у яких представники та підрозділи Збройних Сил України прийняли участь в якості як спостерігачів, так і учасників. Так, у 2018 році було взято участь у 5-ти навчаннях НАТО, у 2019 – у 6-ти, у 2020 заплановано участь у 7-ми навчаннях НАТО.

Слід зазначити, що крім навчань НАТО Україна приймає участь і у багатонаціональних навчаннях з країнами Альянсу та його партнерами, а також організує проведення таких навчань на своїй території. Протягом останніх двох років кількість таких навчань за участі Збройних Сил України склала понад 30 на рік.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягають причини створення НАТО. Здійстіть характеристику історичних перетумов
2. Дайте визначення НАТО.
3. В чому полягають основні завдання НАТО
4. Здійсніть характеристику організаційної структури НАТО.
5. Які напрямки співробітництва України з НАТО Вам відомі? Наведіть приклад.
6. Які Ви бачите перспективи членства України в НАТО.
7. В чому полягають переваги та недоліки членства України в НАТО?

Література: [2] С. 24-32; [5] С. 5-11; [7] С. 184-225.

ЛЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

1. Економічне співробітництво в рамках ООН.
2. Світова Організація Торгівлі (СОТ)
3. Регіональні комісії ЕКОСОП
4. Торговельно-економічні зв'язки України з країнами світу.

5.1 Економічне співробітництво в рамках ООН

Організація економічного співробітництва й розвитку (оеср) - organization for economic cooperation and development (oecd). Свою назву й сучасну цілеспрямованість ОЕСР здобула в 1960 р.

Вона стала спадкоємицею Організації європейського економічного співробітництва (ОЄЕС), що була утворена в 1948 р. для сприяння реалізації «плану Маршалла». Нагадаємо, що цей план був спрямований на економічну допомогу США країнам Європи, що постраждали внаслідок світової війни.

За відомих політичних обставин «планом Маршалла» були охоплені тільки західноєвропейські країни. Вже до середини 50-х років план практично було виконано, Західна Європа не тільки відновила зруйноване господарство, а й перевершила довоєнний рівень.

Більше того, найбільші країни цього регіону - ФРН, Франція, Велика Британія, Італія - за деякими економічними показниками наблизилися до США і не мали вже колишньої потреби в допомозі з боку США й Канади.

Вони вже самі були здатні на економічну допомогу менш розвинутим країнам. В цих умовах мета організації змінилася.

Із регіональної організації, якою, по суті, була ОЄЕС, нове об'єднання перетворилося на організацію глобального типу, яке об'єднує наймогутніші в економічному (та й у політичному) відношенні країни світу.

Нині ОЕСР – своєрідний клуб найбагатших держав. «Перепусткою» до цього клубу є: розвинуті ринкові відносини, високий рівень життя, демократизація країни. Якщо нова країна входить до ОЕСР, то це означає, що вона вже належить до типу економічно розвинутих країн. Правда, ставити знак тотожності між ОЕСР і групою розвинутих країн, мабуть, не зовсім варто, бо є винятки, про які йтиметься трохи нижче.

ОЕСР складається з 37 країн-членів станом на 1 травня 2018 року: США, Швейцарія, Австрія, Японія, Нідерланди, Фінляндія, Німеччина, Бельгія, Нова Зеландія, Франція, Люксембург, Туреччина, Велика Британія, Португалія, Мексика, Італія, Греція, Республіка Корея, Іспанія, Норвегія, Польща, Канада, Данія, Угорщина, Австралія, Ірландія, Чехія, Швеція, Ісландія.

У роботі ОЕСР бере участь також Європейський Союз на правах колективного члена. Усі західноєвропейські країни (включаючи Туреччину) стали її членами як отримувачі допомоги за «планом Маршалла». США, Канада, Австралія й Нова Зеландія за цим самим планом виступали як «донори». Японія увійшла до «клубу» згодом як високо розвинута держава. Щодо Мексики й Республіки Корея, то це, за типологією, поки що нові індустріальні держави, правда, з високими темпами розвитку. Польща, Угорщина й Чехія стали членами ОЕСР наприкінці 90-х років як країни, що виявили найвищий рівень економічних перетворень серед країн з перехідною економікою.

Останні шість країн у наведеному списку поступаються за рівнем економічного розвитку решті членів ОЕСР; ось чому їх поки ще не можна повністю зарахувати до типологічної групи розвинутих держав. Але їх членство в ОЕСР визначає перспективу подальшого розвитку.

Розширення складу членів ОЕСР означає, що поступово ця організація втрачає свою на-пів закритість і стає дійсно глобальною. Участь в ОЕСР відкриває для країни-члена великі можливості для рівного співробітництва з найбагатшими державами.

Основна мета ОЕСР:

- сприяння стійкому розвитку світової економіки;
- забезпечення високого рівня економічного зростання, зайнятості й добробуту в країнах-членах;
- забезпечення фінансової стабільності як у країнах-членах, так і в усьому світі;
- сприяння розширенню світової торгівлі на багатосторонній недискримінаційній основі згідно з міжнародними обов'язками;
- лібералізація руху капіталів;
- сприяння ефективному використанню економічних ресурсів;
- заохочення досліджень і професійної підготовки в галузі науки й техніки;
- сприяння економічному розвитку країн, що розвиваються.

Цілі ОЕСР виходять за суто корпоративні межі й мають глобальну спрямованість. Це означає, що метою засновників ОЕСР є організація, яка координує й регулює міжнародні зв'язки на великому світовому просторі.

Таким чином, ОЕСР набуває рис ООН, дублює її функції в сфері економіки. Проте дієвість її заходів вища, враховуючи політичну монолітність країн-членів і потужні важелі економічного впливу.

Рішення, що приймає ОЕСР, беруться до уваги при розгляданні відповідних проблем економічними органами ООН.

Організаційно-функціональна структура. ОЕСР складається з п'яти головних органів, двох автономних органів (агентств), Центру досліджень у галузі освіти й Центру розвитку ОЕСР, а також численних комітетів, робочих груп та експертних комісій (їх понад 200).

Головні органи ОЕСР: Рада. Виконавчий комітет. Комітет сприяння розвитку (КСР).

Секретаріат. Центр із співробітництва з європейськими країнами з перехідною економікою.

Рада - вищий орган ОЕСР. Вона складається з представників країн-членів. На своїх засіданнях Рада розглядає кардинальні питання економічної політики. Залежно від змісту питання, що обговорюється, Рада збирається раз на рік на рівні міністрів фінансів або економіки, торгівлі, закордонних справ. Звичайні засідання відбуваються двічі на місяць на рівні постійних представників. Рішення приймаються консенсусом, вони обов'язкові для держав-членів.

Виконавчий комітет здійснює оперативні й контролюючі функції, готує засідання Ради. Він складається із 14 членів. З них 7 - постійні члени (від США, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Канади), а 7 щороку призначаються за ротаційним принципом.

Для обговорення питань утворено також Виконавчий комітет в особливому складі, до якого входять вищі посадові особи держав-членів.

Комітет сприяння розвитку (КСР) розробляє програми розвитку країн-членів ОЕСР, а також допомоги країнам, що розвиваються, й країнам з перехідною економікою. Він визначає обсяг ресурсів, необхідних для підйому економіки, боротьби із злиденністю в найменш розвинутих країнах.

У 1993 р. Комітет прийняв рішення, згідно з якими допомога, що входить до поняття «офіційна допомога розвитку», поширюється й на країни Центральної та Східної Європи. Центр із співробітництва з європейськими країнами з перехідною економікою було засновано в 1990 р., коли кардинальні соціально-економічні зрушення в соціалістичних країнах ставали реальністю.

Мета Центру: координувати співробітництво ОЕСР з цією групою країн у галузі економічної й соціальної політики; надавати технічну допомогу; організовувати програми розвитку й контролювати їх виконання.

Країни, що співробітничать із Центром, поділяються на дві групи. Перша група складається з Албанії, Болгарії, Казахстану, Латвії, Литви, Естонії, Румунії, Словаччини, Словенії, Монголії, Росії та України.

Для цієї групи діє регулярна програма допомоги. Друга група складається із країн (переважно Центральної Європи), які швидше всього йдуть шляхом реформування економіки.

З цієї групи три держави (Польща, Чехія й Угорщина) вже стали членами ОЕСР. Центр здійснює підготовку фахівців з таких галузей: конкуренція, ринок праці, соціальна політика, банківська справа, фінансова система, оподаткування, торгівля, інвестиції, промисловість, сільське господарство, енергетика, освіта, навколишнє середовище, статистика.. Форма підготовки кадрів - семінари, практикуми, технічні місії та ін. Фахівці, що одержали підготовку через Центр, здатні ефективніше здійснювати реформування національної економіки. Секретаріат ОЕСР складається з 13 директоратів, що відають основними комітетами: економіка; статистика; навколишнє середовище; співробітництво в галузі розвитку; торгівля; фінанси; податки й підприємництво; наука, технологія й промисловість; інформатика й комунікація; бюджет і фінанси; адміністрація й персонал.

5.2 Світова Організація Торгівлі (СОТ)

Світова організація торгівлі (СОТ) – це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням.

Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур.

СОТ була створена у січні 1995 року після підписання відповідної багатосторонньої угоди у м. Марракеш (Марокко) 15 квітня 1994 року. СОТ стала правонаступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) – організації, яка проіснувала з 1947 по 1994 рік і нараховувала 128 членів.

У рамках ГАТТ було проведено вісім раундів багатосторонніх переговорів, спрямованих на лібералізацію торгівлі, скасування тарифних обмежень та зниження митних зборів.

У ході переговорів було укладено 28 угод, що формують основу нормативно-правової бази СОТ, основними з яких є ГАТТ, Генеральна Угода з торгівлі послугами (ГАТС), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), Угода про вирішення спорів, Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про правила походження, Угода про процедури імпорного ліцензування, Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про захисні заходи.

Членами СОТ є 164 країна світу, 22 країни ведуть переговори щодо вступу до СОТ. Членство у СОТ передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників.

В ВТО 164 учасника, в том числе: 158 международно признанных государств-членов ООН, частично признанный Тайвань, 2 зависимые территории (Гонконг и Макао) и Европейский союз

Основними принципами і правилами ГАТТ/СОТ є:

торгівля без дискримінації, тобто взаємне надання режиму найбільшого сприяння (РНС) у торгівлі і взаємне надання національного режиму товарам і послугам іноземного походження;

регулювання торгівлі переважно тарифними методами;

відмова від використання кількісних і інших обмежень;

транспарентність торговельної політики;

врегулювання торговельних суперечок шляхом консультацій, переговорів і т.д.

Найважливішими функціями СОТ є:

контроль за виконанням угод і домовленостей пакета документів Уругвайського раунду;

проведення багатосторонніх торговельних переговорів і консультацій між зацікавленими країнами-членами;

врегулювання торговельних суперечок; огляд національної торговельної політики країн-членів;

технічне сприяння державам, що розвиваються, з питань, що стосується компетенції СОТ;

співробітництво з міжнародними спеціалізованими організаціями.

Загальні переваги від членства у СОТ можна підсумовувати в такий спосіб:

створення більш сприятливих умов доступу на світові ринки товарів і послуг на основі передбачуваності і стабільності розвитку торговельних відносин із країнами-членами СОТ, включаючи транспарентність їхньої зовнішньоекономічної політики;

доступ до механізму СОТ врегулювання суперечок, що забезпечує захист національних інтересів і в такий спосіб усунення дискримінації;

можливість реалізації своїх поточних і стратегічних торговельно-економічних інтересів шляхом ефективної участі у БТП при виробленні нових правил міжнародної торгівлі.

Усі країни-члени СОТ приймають зобов'язання щодо виконання основних угод і юридичних документів, об'єднаних терміном «Багатосторонні торговельні угоди». Таким чином, із правової точки зору система СОТ являє собою своєрідний багатосторонній контракт (пакет угод), нормами і правилами якого регулюється приблизно 97% усієї світової торгівлі товарами і послугами.

Організаційно-функціональна структура. Вищим органом СОТ є Міністерська Конференція, яка скликається раз на 2 роки і приймає найбільш важливі рішення у сфері торгівлі. Керівний орган – Генеральна Рада СОТ. Засідання цього органу проводяться кожні два місяці для здійснення нагляду за функціонуванням організації і виконанням відповідних угод. Генеральна Рада також виступає в якості вищого органу для розв'язання спорів і проведення огляду торговельної політики країн-членів.

Секретаріат СОТ розміщується у Женеві, його очолює Генеральний директор, якому допомагають 4 заступники.

Офіційними мовами СОТ є англійська, французька та іспанська.

5.3 Регіональні комісії ЕКОСОР

Економічна і соціальна рада (ЕКОСОР) – головний координуючий орган ООН у сфері економіки, соціальних відносин, екології, охорони здоров'я, культури, науки й освіти.

Регіональні комісії ЕКОСОР утворені для координації міжнародних економічних відносин на рівні регіонів.

- Європейська економічна комісія (ЄЕК).
- Економічна комісія для Африки (ЕКА).

- Економічна і соціальна комісія для Азії й Тихого океану.
- Економічна й соціальна комісія для Західної Азії (ЕСКЗА).
- Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського Басейну.

Крім функціональних і регіональних комісій до складу ЕКОСОП входять постійні комітети й комісії, що координують співробітництво Ради з іншими організаціями та об'єднанням, а також керують окремими програмами.

Комітетів шість:

1. Комітет з програми й координації;
2. Комітет з природних ресурсів;
3. Комітет по неурядових організаціях;
4. Комітет по переговорах з міжурядовими закладами;
5. Комітет з транснаціональних корпорацій;
6. Комітет з населених пунктів.

Особливу увагу слід звернути на Комітет по неурядових організаціях і Комітет з транснаціональних корпорацій, оскільки вони координують відносини ООН з об'єднаннями, що не входять до складу Організації. Саме через ЕКОСОП Міжнародні неурядові організації, в тому числі економічні (МНЕО), беруть участь у роботі ООН і спілкуються з міжурядовими організаціями. ЕКОСОП координує роботу спеціалізованих закладів ООН, які, по суті, є самостійними. Їх вісімнадцять: Міжнародний валютний фонд (МВФ). Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР) .

Міжнародна асоціація розвитку (МАР). Міжнародна фінансова корпорація (МФК). Багатостороннє агентство з гарантій інвестицій (БАГІ). Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО). Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО). Міжнародна морська організація (ІМО). Міжнародна організація праці (МОП). Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ). Світовий поштовий союз (СПС). Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку(МФСР). Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Світова організація охорони здоров'я (СООЗ). Світова організація інтелектуальної власності (СОІВ). Світова метеорологічна організація (СМО). Організація з промислового розвитку (ЮНІДО). Світова організація торгівлі (СОТ). Економічній та соціальній раді підпорядковані також окремі програми, фонди й центри; деякими з них ЕКОСОП керує спільно з Генеральною Асамблеєю. До них, зокрема, належать: Світова продовольча програма (СПП); Центр з населених пунктів (ХАБІТАТ); Програма розвитку ООН (ПРООН); Фонд розвитку ООН для жінок (ЮНІФЕМ). До складу ЕКОСОП входять також органи експертів: Комітет з розвитку планування; Спеціальна група експертів з міжнародного співробітництва в галузі оподаткування; комітет з транспортування небезпечних вантажів; комітет з економічних, соціальних і культурних прав; комітет з національних ресурсів; комітет з нових джерел енергії; Народи експертів з державного управління й фінансів. Керівництво ЕКОСОП складається з 54 членів, причому щороку з них переобирається третина (18 осіб); отже, за три роки склад повністю оновлюється. Рішення ЕКОСОП приймаються простою більшістю.

5.4 Торговельно-економічні зв'язки України з країнами світу

Торговельними партнерами України в 2018 році були 212 країни, основні з яких: Росія, Китай, Польща, Італія, Туреччина, Німеччина, Індія, Угорщина, Білорусь, США, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія, Австрія. Останнім часом стратегічним партнером для України став Євросоюз, адже майже 44% відсотки товарів та послуг Україна продає на експорт в Європу. Проте за даними Комітету статистики України в 2018 році перше місце за сумою українського експорту серед країн займала Росія, яка і на сьогодні залишається

одним з основних наших торговельних партнерів не дивлячись на впровадження санкцій і ведення бойових дій на Донбасі.

За цей період Україна відправила країні-агресору товарів на суму понад 3,0 млрд. доларів. Друге місце за сумою українського експорту займала Польща, яка закупила українських товарів і послуг на 2,7 млрд. дол., третє – Італія (2,2 млрд. дол.) [4]. За минулий рік зросло негативне сальдо торгівлі України з Росією. За підсумками 2018 року сума імпорту перевищила суму експорту майже вдвічі. Таким чином, сума грошей, які за минулий рік витекли з України до Росії склала 2,29 млрд. дол.

У 2019 р. Топ-10 країн, до яких Україна поставляла свої товари, очолюють Китай, Польща та Російська Федерація. За даними Держстату, експорт із Китаєм зріс на понад 63% порівняно із 2018 роком та становить 3,6 млрд. доларів. З Польщею минулого року додалося 1,2% експортованих товарів на 3,3 млрд. доларів. Щодо РФ, експорт впав на 11,2% і протягом року становив 3,2 млрд. доларів.

У 2019 році Україна наростила експорт до Туреччини на 11,3%, який у грошовому еквіваленті становив 2,6 млрд. доларів. Незважаючи на те, що з Італією обсяги експорту скоротились на 8%, загалом Україна поставила товарів у цю країну на 2,4 млрд. доларів.

Збільшення експорту відбулося з Німеччиною (2,4 млрд. доларів), Єгиптом (2,3 млрд.), Нідерландами (1,8 млрд.). Скоротився експорт до Індії до 2 млрд. доларів та Угорщиною – до 1,6 млрд.

З країнами ЄС експорт збільшився на 3% і становив 20,8 млрд. доларів.

Збільшилися обсяги експорту до Білорусі (1,5 млрд. доларів), Іспанії (1,5 млрд.), Румунії (1 млрд.), Чехії (921 млн.), Індонезії (735,3 млн.), Молдови (726,8 млн.), Словаччини (709,6 млн.), Бельгії (680,9 млн.), Великої Британії (628,1 млн.), Ізраїлю (620,1 млн. доларів).

Майже на 12% впав експорт зі США (978,9 млн.), на 9% – з Іраком (584,4 млн.), на 6% – з Болгарією (482,2 млн.), на 18% – з Грузією (392,6 млн.), на 28% – з В'єтнамом (95,5 млн.).

Питання для самоконтролю:

1. Діяльність яких постійних комісій при ЕКОСОП Вам відома?
2. В чому полягає мета діяльності СОТ?
3. Яку організаційну структуру має СОТ?
4. В якому році Україна доєдналася до СОТ?
5. В чому переваги та недоліки членства в СОТ для України?
6. Які держави на Вашу думку є пріоритетними торговельно-економічними партнерами України?

Література: [1] С. 35-49; [4] С. 91-102; [5] С. 114-125.

ЛЕКЦІЯ 6. МІЖДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЛОВОЇ ПРАКТИКИ ТА КОНКУРЕНЦІЇ

1. Розробка та встановлення загальних правил міжнародної торгівлі. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ): цілі та функції.
2. Міжнародний інститут уніфікації приватного права - (УНІДРУА), особливості його діяльності.
3. Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН). Регулювання рекламної діяльності.

6.1 Розробка та встановлення загальних правил міжнародної торгівлі. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ): цілі та функції.

Основним напрямом регулювання комерційної практики у світових господарських зв'язках є уніфікація та гармонізація міжнародного торговельного права з метою усунення юридичних перешкод. Такі міждержавні угоди стосуються міжнародної купівлі-продажу товарів, транспортування вантажів, оформлення документації, торгово-посередницьких, лізингових, факторингових та інших операцій. Ці питання вирішуються Комісією ООН з міжнародного торговельного права (ЮНСІТРАЛ), Міжнародним інститутом уніфікації приватного права (УНІДРУА), ЄЕК ООН.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) – один із допоміжних органів Генеральної Асамблеї ООН. Створена у 1966 р.

Функції: сприянні гармонізації та уніфікації права міжнародної торгівлі, координація в цьому напрямі діяльності відповідних міжнародних організацій, підготовка нових міжнародних конвенцій та інших документів з права міжнародної торгівлі. Доповідь ЮНСІТРАЛ про щорічні сесії подається Генеральній Асамблеї ООН і ЮНКТАД.

У межах ООН прийнято такі основні Конвенції: про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу (1974); про морські перевезення вантажів (Гамбурзькі правила, 1978); про договори міжнародної купівлі-продажу (Віденська конвенція, 1980); про міжнародні перевідні векселі і міжнародні прості векселі (1988), а також Арбітражні правила ЮНСІТРАЛ (1976) і Правові принципи укладення міжнародних контрактів промислового будівництва. Проводиться розробка типового закону про електронні перекази грошових коштів.

6.2 Міжнародний інститут уніфікації приватного права - (УНІДРУА), особливості його діяльності

Міжнародний інститут уніфікації приватного права УНІДРУА (International Institute for the Unification of Private Law UNIDROIT) створено у 1926 році як допоміжний орган Ліги Націй і відтворений в 1940 році на основі договору, що затвердив його Статут.

Учасники (понад 185) - країни, що приєдналися до угоди і визнають Статут.

До головних цілей УНІДРУА належить створення умов для міжнародного співробітництва через розробку і впровадження єдиного (одноманітного) правового регулювання, гармонізації та узгодження приватного права окремих країн і групи країн.

Основні напрями діяльності і завдання УНІДРУА:

1) підготовка досліджень у таких галузях права, як купівля-продаж, кредитування, транспортне право, процесуальне право, туристське право, цивільна відповідальність за правопорушення;

2) розробка міжнародно-правових документів, а саме: Конвенція про єдиноподібні закони, про міжнародну купівлю-продаж (Гаага, 1964), Міжнародна конвенція про

туристський контракт (Брюссель, 1970); Конвенція про представництво (агентство) у міжнародній купівлі-продажу товарів (Женева, 1983); Конвенція про міжнародну фінансову оренду (лізинг) (Оттава, 1988); Конвенція про міжнародний факторинг (Оттава, 1988). На основі розробок Інституту прийнято Конвенцію про міжнародне шляхове перевезення вантажів (1956); Європейську конвенцію про обов'язкове страхування цивільної відповідальності на автомобільному транспорті (1959); Європейську конвенцію про відповідальність власників стосовно майна мешканців (1965);

3) розробка документів з уніфікації правових норм у різних сферах;

4) розробка альтернативних методів уніфікації типових законів і рекомендацій, адресованих безпосередньо підприємцям (наприклад, стандартних форм договорів);

5) виконання досліджень з правових питань, розробка проектів конвенцій для міжнародних організацій;

6) співробітництво на постійній основі з іншими міжурядовими і неурядовими організаціями, які здійснюють діяльність у галузі уніфікації права.

Організаційно структурна побудова УНІДРУА включає Генеральну Асамблею за участю представників країн, яка щорічно розглядає основні питання діяльності (затверджує річний бюджет, трирічний план роботи, вибирає Адміністративну раду).

Адміністративна рада у складі 25-ти членів відповідає за підготовку Робочої програми діяльності Інституту, визначення способів досягнення статутних цілей. Виконавчим органом є Секретаріат, який керує реалізацією Робочої програми. Секретаріат очолює Генеральний секретар, який призначається Адміністративною радою за поданням Президента.

6.3 Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН). Регулювання рекламної діяльності

Європейська економічна комісія (ЄЕК) – одна з п'яти регіональних економічних комісій ООН, створена у 1947 р. Україна є однією з держав-засновниць ЄЕК.

У роботі Комісії беруть участь 56 країн (станом на 2012 р.), включаючи європейські держави, США, Канаду, Ізраїль, а також центральноазіатські республіки колишнього СРСР.

Європейська економічна комісія є багатосторонньою платформою, яка сприяє співробітництву та регіональній інтеграції її держав-членів, сталому розвитку на основі економічного зростання шляхом:

здійснення політичного діалогу;

розробки міжнародно-правових документів, правил і норм;

обміну досвідом та кращими практиками у сфері економіки;

надання технічної допомоги країнам з перехідною економікою.

ЄЕК сприяє підвищенню ефективності діяльності Організації Об'єднаних Націй шляхом втілення на регіональному рівні підсумків основних конференцій і самітів ООН. Правила процедури ЄЕК ООН визначаються Економічною і соціальною Радою ООН.

Міжурядова структура ЄЕК налічує 8 основних органів:

Комітет з екологічної політики;

Комітет з внутрішнього транспорту;

Комітет з розвитку торгівлі і стандартів;

Комітет з інновації, конкуренції та державно-приватного партнерства;

Комітет з лісів та лісового господарства;

Комітет з житлового господарства та землекористування;

Комітет із сталої енергетики;

Конференція європейських статистиків

та понад 60 підпорядкованих їм допоміжних органів (робочих груп та груп експертів, тощо).

Під егідою ЄЕК укладено та діє понад 100 міжнародних конвенцій і угод з питань охорони довкілля, залізничного, водного та автомобільного транспорту, змішаних і контейнерних перевезень, перевезення небезпечних вантажів, статистики, торгівлі тощо.

Вищим органом ЄЕК є Сесія Комісії, засідання якої з 2007 р. проводяться на дворічній основі.

У період між сесіями керівництво ЄЕК здійснює Виконавчий комітет, до складу якого входять представники країн-членів та керівництво Секретаріату Комісії. У ході сесії Комісія обирає на дворічний період Голову та двох заступників Голови, які складають Бюро ЄЕК. Протягом 2002-2003, 2006-2007 рр., а також на період 2007-2009 рр., заступником Голови ЄЕК обирався Постійний представник України у Женеві.

Європейська економічна комісія ООН здійснює регулювання ділової практики за допомогою Комітету з розвитку торгівлі, який на щорічних сесіях розглядає угоди про економічне співробітництво і торгівлю, пропозиції щодо усунення перешкод у торгівлі, інформацію про ринки, методи маркетингу, напрями вдосконалення процедур торгівлі, застосування стандартів ООН для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі і на транспорті (ООН/ЕДІФАКТ), а також питання договірної практики в промисловості.

До складу Комітету входять робоча група зі спрощення процедур торгівлі та група експертів з міжнародних договорів поставки промислової продукції. Зважаючи на зміну акцентів у роботі ЄЕК з розгляду питань розвитку підприємництва, у складі ЄЕК створено Комітет з розвитку торгівлі, промисловості та підприємництва.

Рекомендації ЄЕК стосуються спрощення і стандартизації процедур зовнішньої торгівлі, уніфікації як паперової, так і електронної системи документації, процедур отримання іноземної валюти для торгівлі, видачі свідоцтв про походження вантажів та отримання ліцензій, сприяння дотриманню міжнародних стандартів; використання сучасних інформаційних технологій на всіх етапах торговельної операції, інформаційного забезпечення та розвитку торгівлі малих і середніх підприємств.

Розробленими ЄЕК спільно з ЮНКТАД і МТЦ ЮНКТАД /СОТ принципами ділової практики передбачені заходи щодо: спрощення процедур надання послуг торговельних компаній, використання уніфікованих процедур і стандартів у електронному обміні; застосування транспортними фірмами багатоцільових завантажувальних ордерів та інструкцій, особливо для змішаних перевезень; надання морськими перевізниками необоротних документів як альтернативу оборотному коносаменту; перегляду порядку комерційних платежів з використанням акредитивів і прийому документів на інкасо; запровадження системи грошових експрес-переказів фінансовими установами; забезпечення організаціями зв'язку підключення мереж з додатковими засобами; сприяння використанню існуючих стандартів і систем кодування (Електронний обмін даними в управлінні, торгівлі і на транспорті (ЕДІФАКТ), Реєстр компаній (Commission for Communications Regulation COMREG), узгодження системи для класифікації товарів).

Робочою групою зі спрощення процедур міжнародної торгівлі при Комітеті ЄЕК з розвитку торгівлі спільно з виконавцями спеціальної програми зі спрощення процедур торгівлі при Раді з торгівлі і розвитку ЮНКТАД видані рекомендації щодо основних форм зовнішньоторговельних документів (контрактних, розрахункових, транспортних), одиниць виміру і видів упакування. У 1987 році затверджені як міжнародний стандарт ІСО «Правила електронного обміну даними в управлінні, торгівлі і на транспорті» (ЕДІФАКТ), «Єдині правила поведінки в галузі обміну даними», рекомендовані для використання у всіх країнах.

Рекламна діяльність у міжнародній торгівлі регулюється Міжнародним кодексом рекламної діяльності, розробленим Міжнародною торговою палатою (Кодекс МТП). Мета Кодексу - окреслення етичних норм і стандартів для рекламодавців, рекламо-виробників, засобів масової інформації.

Як основні принципи Кодексу визначено: законність, чесність, пристойність і правдивість реклами; дотримання сумлінної конкуренції; недопущення зловживання

довірою громадськості і покупців та введення їх в оману. У країнах ЄС реклама додатково регулюється Директивою Ради ЄС з координації рекламної діяльності на радіо і телебаченні.

Основними міжнародними й регіональними організаціями в цій сфері є:

- ✓ Міжнародна асоціація реклами (International Advertising Association - IAA), створена у 1993 році об'єднанням рекламних асоціацій 60-ти країн;
- ✓ Всесвітня федерація рекламодавців (World Federation of Advertisers - WFA), об'єднує 34 національні асоціації і 28 транснаціональних корпорацій;
- ✓ Асоціація зі зв'язків з громадськістю, створена в 1991 році, об'єднує громадські і державні організації, у тому числі банки, фонди, навчальні заклади;
- ✓ Європейська асоціація рекламних агентств (European Association of Advertising Agencies - EAAA), об'єднує 30 національних асоціацій;
- ✓ Європейський союз з етики в рекламі (Європейський альянс зі стандартів у рекламі) (European Advertising Standards Alliance - EASA) об'єднує 17 національних комісій.

Зазначені організації здійснюють збір і розповсюдження інформації про рекламні ринки, їх державне регулювання, вживають заходи, що стимулюють сприятливе ставлення до їх діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть основні завдання та мету створення ЮНСІТРАЛ?
2. Визначте особливості діяльності УНІДРУА?
3. В ому полягає завдання ЄЕК ООН?
4. Здійсніть характеристику організаційної структури ЄЕК ООН.
5. Які основні МО в сфері регулювання реклами Вам відомі?
6. Які регіональні МО в сфері регулювання реклами Вам відомі?

Література: [1] С. 59-68; [3] С. 85-91; [4] С. 164-175.

ЛЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. Міжнародних економічних організацій групи Світового банку
2. Міжнародний валютний фонд: основні цілі та напрями діяльності
3. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)

7.1 Міжнародних економічних організацій групи Світового банку

Світовий банк (The World Bank) створено у 1944 році як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (International Bank for Reconstruction and Development).

У червні 1944 р. у містечку Бреттон-Вудз (штат НьюХемшир, США) зібралися делегати від сорока чотирьох країн з метою визначити організаційну структуру післявоєнної міжнародної економіки і закласти підвалини Світового банку та Міжнародного валютного фонду.

Делегати Бреттон-Вудзької конференції прагнули створити у майбутньому глобальну організацію, мета якої – надавати допомогу у відбудові та розвитку країн-членів організації, спонукати розвиток продуктивних сил і ресурсів у менш розвинених країнах і тим самим сприяти підвищенню продуктивності, рівня життя і добробуту у цих країнах.

Вперше термін «Світовий банк» було застосовано до Міжнародного банку реконструкції та розвитку у статті про Бреттон-Вудську конференцію, що була опублікована у журналі «Економіст» (The Economist) 22 липня 1944 р.

Перше засідання рад керуючих МБРР та МВФ, що відбулося у березні 1946 р. у Саванні (штат Джорджія, США), офіційно називалося «Установчі збори Світового Фонду та Банку». У деяких статтях про цю конференцію використовувалась словосполучка «світовий банк».

Виникнувши як свого роду прізвисько, цей термін у 1975 р. став офіційним коротким найменуванням МБРР та МАР.

Група Світового банку (The World Bank Group) – це сукупність багатосторонніх організацій розвитку, які належать і підзвітні урядам країн-членів організацій. Група Банку має неполітичне спрямування.

Статутами її організацій забороняється при прийнятті рішень брати до уваги політичні міркування або втручатися у політичні справи країн-членів організацій.

Коли Світовий банк розпочинав свою діяльність, спрямовану на прискорення ліквідації наслідків Другої Світової війни, до його складу входило 38 країн. З того часу їх кількість зросла до 187 – зараз це майже усі країни світу.

Світовий банк не є «банком» у загальному розумінні цього слова, це міжнародне співтовариство країн або «акціонерів», які мають своїх представників у Раді виконавчих директорів.

Ці представники визначають політику Банку і здійснюють нагляд за його діяльністю.

Світовий банк має представництва у 100 країнах, і кількість його штатних працівників налічує приблизно 10 600 в усьому світі. Потужним джерелом енергії Банку є багатий міжнародний досвід його працівників.

Чим займається Світовий банк

Світовий банк підтримує зусилля країн, спрямовані на інвестування у людські ресурси шляхом будівництва шкіл, оздоровчих центрів, постачання питної води та електроенергії, формування орієнтованих на розвиток урядів та захисту довкілля.

Світовий банк надає консультації, технічну допомогу і позики для впровадження конкретних проектів.

Щорічно Банк надає своїм країнам-членам допомогу у сумі близькій до \$20 млрд. для фінансування десятків і сотень проєктів.

П'ять агенцій – одна група. В міру зростання кількості країн-членів і зміни їх потреб зростає і Світовий банк. Нині до його складу входять п'ять різних організацій, які разом утворюють Групу Світового банку:

Міжнародний банк реконструкції та розвитку – (МБРР) (The International Bank for Reconstruction and Development – IBRD). Створений у 1944 р. Надає допомогу країнам з середнім рівнем доходу. Більшість своїх коштів МБРР одержує шляхом продажу облігацій на міжнародних ринках капіталу.

Міжнародна асоціація розвитку – (МАР) (The International Development Association – IDA). Створена у 1960 р. Підтримує 81 найбіднішу країну з доходом на душу населення не більше, ніж \$865, яким вона надає безвідсоткові кредити, технічну допомогу та консультації.

Міжнародна фінансова корпорація – (МФК) (The International Finance Corporation – IFC). Створена у 1956 р. Сприяє розвитку країн-клієнтів шляхом фінансування інвестицій у приватний сектор.

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій – БАТІ (The Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA). Створене у 1988 р. Заохочує іноземні інвестиції шляхом надання гарантій іноземним інвесторам на покриття збитків, спричинених некомерційними ризиками у країнах, що розвиваються.

Міжнародний центр врегулювання спірних питань щодо інвестицій – МЦВСП (The International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID). Створений у 1966 р. Забезпечує інструменти для врегулювання шляхом погоджувальних або арбітражних процедур спірних питань щодо інвестицій між іноземними інвесторами та країнами-одержувачами інвестицій.

Членство у Групі Світового банку.

Щоби стати членом МБРР країна повинна вступити у Міжнародний валютний фонд. Вступ до МАР, МФК та БАП передбачає попереднє членство у МБРР.

Країни-члени отримують акції установи, таким чином беручи участь у формуванні її капіталу. Країни-члени також підписують установчий документ кожної установи: Статті Угоди МБРР, МАР, МФК та Конвенцію БАП. Членство у МЦВСП передбачає підписання та ратифікацію його Конвенції.

За станом на початок 2005 р. до МБРР входило 184 країни, до МАР – 165, до МФК – 176, до БАЛ – 164, до МЦВСП – 140.

7.2 Міжнародний валютний фонд: основні цілі та напрями діяльності

Міжнародний Валютний Фонд (International Monetary Fund) є міжнародною фінансовою організацією, яка була заснована в 1945 році, до її складу входять 189 (станом на 2019 рік) країн світу.

Україна стала членом МВФ 3 червня 1992 року. Кожна країна-учасниця Фонду має свою квоту – певну гарантовану суму Спеціальних прав запозичення (СПЗ). Стосовно України, то квота нашої країни в результаті завершення 13 перегляду квот (з 03.03.2011) складає 1 млрд. 252 млн. СПЗ, що складає 0,576% квоти МВФ.

Згідно зі Статутом Фонду, його кредити спрямовуються на підтримку курсу національної валюти, міжнародних резервів держави та активних позицій платіжного балансу.

Отримувачами кредитів МВФ є центральні банки країн, які зараховують їх у свої міжнародні резерви й використовують виключно для інтервенцій на валютному ринку для вказаних цілей.

Основні функції МВФ

- сприяння міжнародній співпраці в грошовій політиці.

- розширення світової торгівлі.
- кредитування.
- стабілізація грошових обмінних курсів.

Структура органів управління

- Рада керуючих.
- Міжнародний валютний і фінансовий комітет.
- Виконавча рада.
- Комітет з розвитку.

Ресурси МВФ

Формування ресурсів МВФ відбувається шляхом внесення державою коштів до статутного капіталу Фонду відповідно до її квоти та за рахунок позичених коштів.

Квоти

Розмір квот для кожної країни-члена встановлюється на підставі її ваги у світовій економіці. Найбільша сума квот припадає на США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію. Частка 25 найбільш розвинутих країн становить близько 63%.

Запозичені кошти

МВФ у своїй діяльності використовує й запозичені кошти. Фонд користується кредитом групи десяти в межах 17 млрд. СДР. Фонд також одержує позики центрального банку і скарбниці Саудівської Аравії та деяких інших країн. Загальна сума позик не повинна перевищувати 60% загального обсягу квот.

Критика

1. Зависокі відсоткові ставки за якими надаються кредити. Завдяки цьому чимало країн потрапляють у «Боргову яму».
2. Відсутність будь-якої відповідальності за неправильні рішення.
3. Безпосередня підконтрольність владі США.
4. Втручання у внутрішню політику держав.
5. Надання коштів за кредитами «не у ті галузі виробництва» держави.

7.3 Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) англ. International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) – одна з п'яти інституцій Групи Світового банку, заснована в 1945 році. Штаб-квартира – Вашингтон. У число учасників банку входить 188 країн; Україна – учасник з 1992 р.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку – основна кредитна установа Світового банку. На відміну від МВФ Міжнародний банк реконструкції та розвитку кредитує проекти економічного розвитку.

МБРР – найбільший кредитор проектів розвитку в країнах, що розвиваються із середнім рівнем доходів на душу населення. Країни, що подають заявку на вступ у МБРР, повинні спочатку стати членами МВФ. Всі позики банку надаються під гарантії урядів країн-членів.

Позики виділяються під процентну ставку, що змінюється кожні 6 місяців. Позики надаються, як правило, на 15-20 років з відстрочкою платежів по основній сумі позики від трьох до п'яти років.

Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР) – спеціалізована установа ООН, міждержавний інвестиційний інститут, заснований одночасно із МВФ відповідно до рішень Міжнародної валютно-фінансової конференції в Бреттон-Вудсі в 1944 р. Угода про МБРР, що є одночасно і його уставом, офіційно набуло чинності в 1945 р., але банк почав функціонувати з 1946 р. Місцезнаходження МБРР – Вашингтон.

Профіцiальною метою діяльності МБРР є сприяння країнам-членам у розвитку їхньої економіки за допомогою надання довгострокових позик і кредитів, гарантування приватних інвестицій. Спочатку МБРР був покликаний за допомогою акумульованих

бюджетних коштів капіталістичних держав і приваблюваних капіталів інвесторів стимулювати приватні інвестиції в країнах Західної Європи, економіка яких значно постраждала під час Другої світової війни.

Із середини 50-х рр., коли господарство країн Західної Європи стабілізувалося, діяльність МБРР почала здебільшого орієнтуватись на країни Азії, Африки й Латинської Америки, маючи на меті протидію національно-визвольній боротьбі й стимулювання розвитку їхньої економіки.

Вищими органами МБРР є Рада керуючих і Директорат як виконавчий орган. На чолі банку - президент, як правило, представник вищих ділових кіл США. Сесії Ради, що складається з міністрів фінансів або керуючих центральними банками, проводяться раз на рік паралельно із сесіями МВФ. Членами банку можуть бути тільки члени МВФ, голоси також визначаються квотою країни в капіталі МБРР (85,2 млрд дол.). Хоча членами МБРР є 187 країн, чільну позицію посідають країни сімки: США, Японія, Велика Британія, ФРН, Франція, Канада й Італія.

Джерелами ресурсів банку крім акціонерного капіталу є розміщення облігаційних позик, головним чином на американському ринку, і кошти, отримані від продажу облігацій.

МБРР надає кредити, як правило, на строк до 20 років для розширення виробничих потужностей країн — членів банку, які видаються під гарантію їхніх урядів. МБРР надає також гарантії по довгострокових кредитах інших банків. Як і МВФ, він вимагає обов'язкового надання інформації про фінансове становище країни-позичальника, що кредитується в об'єктах і змісті місії банку, що обстежує ці об'єкти.

Необхідно підкреслити, що банк покриває своїми кредитами лише 30 % вартості об'єкта, причому найбільша частина кредитів направляється в галузі інфраструктури: енергетику, транспорт, зв'язок. Із середини 80-х рр. МБРР збільшив частку кредитів, що направляють у сільське господарство (до 20 %), в охорону здоров'я й утворення. У промисловість направляється менш 15 % кредитів банку.

Останніми роками МБРР опікується проблемою врегулювання зовнішнього боргу країн, що розвиваються: 1/3 кредитів він видає у формі так названого спільного фінансування. Банк надає структурні кредити для регулювання структури економіки, оздоровлення платіжного балансу.

На додаток до МБРР минулого створені такі фінансові інститути: Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатобічне агентство по гарантуванню інвестицій. На початку 1991 р. до складу членів цих організацій входили 155 країн.

За період свого існування банк і його організації надали понад 5 тис. позики на загальну суму 245 млрд дол. Майже 3/4 всіх позик припадає на МБРР.

Організаційна структура МБРР:

Рада керуючих;
Директорат;
Комітет з розвитку;
Президент.

Рада керуючих – вищий орган МБРР. Вона складається з призначених країнами-членами управлінців. Звичайно це міністри фінансів або президенти центральних банків країн. Строк повноважень керуючого – 5 років, але можливе повторне призначення.

Рада збирається раз на рік для обговорення кардинальних питань політики банку. При голосуванні в Раді всі голоси країни залежать від її частки в капіталі банку. Понад 40% голосів належать вкупі державам «Великої Сімки».

Директорат складається з 24 директорів-виконавців, які обираються на два роки. З них 5 призначаються п'ятьма членами МБРР – США, Японією, Німеччиною, Великою Британією, Францією; решта обирається з урахуванням належності до певної групи країн. Директори забезпечують здійснення поточної діяльності банку.

Комітет з розвитку – спільний орган Світового банку й МВФ. Він складається з 24 членів і являє собою політичний форум для завчасного обговорення найважливіших проблем в сфері економічного розвитку. Здійснює дослідження й виконує аналіз середньо-строчкових і довгострокових перспектив розвитку економіки країн, що розвиваються, розробляє відповідні рекомендації щодо розподілу ресурсів банку.

Президент обирається строком на 5 років. Він не може бути ні керуючим, ні директором. Президент здійснює адміністративні функції й контролює поточні справи банку.

Джерелами їх формування є статутний капітал, що складається підпискою країн-членів; позикові кошти; платежі в рахунок погашення боргу.

Уставний капітал банку на середину 1998 р. становив 191 млрд доларів. Він формується нетрадиційно. Уряди країн-членів купують акції, але сплачують лише невелику частину їх вартості (6%).

Решта капіталу є «недоторканою» і може бути затребувана банком лише в разі відсутності в нього ресурсів для термінового погашення своїх зобов'язань. Поки що таких випадків не траплялося. Цей гарантійний капітал не можна використовувати для надання кредитів.

Підписка країн-членів на акції банку здійснюється згідно з їхньою економічною потужністю. Кожна країна має свою квоту в уставному капіталі. Квота України становить 0.8% капіталу банку, США – 17%, Японії – 6, 24%. Росії, Канади, Саудівської Аравії, Індії та Італії – по 2,99%.

Зовнішні джерела фінансування. МБРР є значним позичальником на світовому фінансовому ринку.

Він випускає облігації під 7% щорічних, що дуже вигідно приватним інвесторам. Їх інтерес підігрується ще й тим, що банк дає гарантії під ці облігації.

Крім того, приватні банки й інші кредитні інститути вкладають також свої капітали в облігації МБРР. За рахунок емісії облігацій МБРР формує 94% своїх ресурсів.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає завдання та специфіка діяльності Світового Банку?
2. Переразуйте загальні вимоги членства країни у діяльності групи Світового Банку?
3. В полягають цілі та завдання діяльності МАР?
4. Назвіть основні завдання та напрями діяльності МВФ?
5. Здійсніть характеристику організаційної структури МВФ?
6. Охарактеризуйте сучасний стан співпраці України та МВФ?
7. В чому полягають основні завдання діяльності МБРР?
8. Охарактеризуйте організаційну структуру МБРР.
9. Назвіть основні принципи фінансування МБРР.

Література: [1] С. 144-152; [2] С. 135-161; [6] С. 84-95.

ЛЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

1. Основи міжнародної стандартизації та сертифікації продукції.
2. Діяльність міжнародних міждержавних організацій у сфері стандартизації та сертифікації продукції.
3. Основні напрями діяльності регіональних міжурядових та неурядових організацій з питань стандартизації та сертифікації продукції.

8.1 Основи міжнародної стандартизації та сертифікації продукції

Міжнародна стандартизація – діяльність, у якій беруть участь органи стандартизації різних країн.

Сучасний термін має наступне визначення «стандартизація» – це діяльність з метою досягнення оптимального ступеня упорядкування в певній галузі шляхом встановлення положень для загального і багаторазового використання реально існуючих чи можливих завдань.

Для сучасної промисловості властива широка, постійно зростаюча номенклатура вироблених товарів.

Розвиток народного господарства приводить до подальшого збільшення типів і типорозмірів виробів, що пов'язано зі створенням нових видів продукції та потребою у широкому розвитку механізації й автоматизації виробництва.

У ряді випадків має місце випуск надмірно великої номенклатури виробів, що схожі за призначенням і незначно відрізняються конструктивним виконанням і розмірами.

Це знижує серійність виробництва продукції, ускладнює уніфікацію виробів, гальмує розвиток спеціалізації виробництва, подовжує термін опанування нової техніки, збільшує виробничі витрати, порушує номенклатуру запасних частин, здорожує ремонт, підвищує вартість обслуговування при експлуатації.

Тенденція щодо збільшення кількості типів і типорозмірів виробів виникає через неузгодженість різних виробництв та дослідних організацій, що здійснюють розробку схожих виробів.

Упорядкування номенклатури і кількості типорозмірів виробів є одним із найважливіших завдань стандартизації.

Розвиток економічних зв'язків між країнами і розширення робіт із стандартизації в економічно розвинутих країнах вимагали їх координації.

В зв'язку з цим були створені перші національні організації із стандартизації в Англії (1911), Німеччині (1917), Франції, США (1918).

Після війни стандартизація сприймається вже як об'єктивна, економічна необхідність.

В 1926 була створена міжнародна федерація національних асоціацій з стандартизації (включають 20 національних організацій із стандартизації – з початком війни припинила діяльність).

Стрімкий розвиток сертифікації сприяв тому, що у 1971 для розробки способів взаємного визнання національних і регіональних систем сертифікації та міжнародних знаків відповідності продукції вимогам стандартів та інших нормативних документів був створений Комітет Ради CERTICO, який в 1985 був реорганізований в Комітет Ради ISO з оцінки відповідності САСКО.

Україна проводить активну політику інтеграції в міжнародній та європейській структури - 1.01.93 р. прийнята в члени міжнародній організації 10, а 14.02.93 р. - в члени міжнародній електротехнічній комісії ІЕС, що дає їй право разом з іншими 90 країнами брати участь у діяльності більш як 1000 між. роб. органів, технічних комітетів з стандартизації, метрології та сертифікації.

Враховуючи те, що стан і розвиток національних систем стандартизації, сертифікації та метрології є одним з чинників, від якого залежить національна безпека (економічна), Держстандарт проводить єдину технічну політику за такими основними напрямками:

- гармонізація національних стандартів з відповідними міжнародними та європейськими, або їх пряме впровадження;
- забезпечення якомога більшої відповідності національних стандартів вимогам ринку (включаючи вимоги СОР);
- забезпечення простого доступу експортерів до міжнародних стандартів шляхом розвитку національного інформаційного фонду стандартів.

8.2 Діяльність міжнародних міждержавних організацій у сфері стандартизації та сертифікації продукції

Стандартизація здійснюється на міжнародному, регіональному, національному рівнях.

Провідна роль у міжнародній стандартизації належить двом неурядовим міжнародним організаціям – Міжнародній організації зі стандартизації (ІСО) і Міжнародній електротехнічній комісії (МЕК). Важливою для міжнародної стандартизації є діяльність двох міжурядових організацій – Світової організації торгівлі і Європейської економічної комісії ООН.

Інші міжнародні організації – Світова організація торгівлі, Всесвітня туристська організація (ВТО), Міжнародний союз електров'язку (МСЕ), Міжнародний залізничний союз, Європейська організація автотуризму – розробляють стандарти у відповідних галузях.

Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО).

В жовтні 1946 25 країн під егідою ООН створили міжнародну організацію із стандартизації ІСО, мета якої - сприяти успішному розвитку стандартизації в усьому світі.

Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО) фактично розпочала свою діяльність з 1947 року.

Головні цілі функціонування ІСО охоплюють сприяння розвитку стандартизації і пов'язаних із цим сфер діяльності для забезпечення міжнародного обміну товарами й послугами, а також розвитку співпраці в інтелектуальній, науково-технічній та економічній сферах.

До основних напрямів і завдань діяльності ІСО належать:

розробка стандартів у галузях машинобудування, хімічної промисловості, руд і металів, інформаційної техніки, сільського господарства, будівництва, спеціальної техніки, охорони здоров'я і медицини, упакування й транспортування товарів;

розробка спільно з Міжнародною електротехнічною комісією (МЕК) стандартів у сфері інформаційних технологій, мікропроцесорної техніки, телекомунікацій;

стандартизація систем забезпечення якості, розробка й публікації міжнародних стандартів;

співробітництво з регіональними організаціями зі стандартизації;

сприяння Світової організації торгівлі через програми, орієнтовані на поступову трансформацію технічних умов на поставку товарів до стандартів ІСО, заохочення створення нових стандартів для промисловості;

сприяння країнам, що розвиваються, у розвитку національних систем стандартизації, вирівнювання ступеня стандартизації, підготовці спеціалістів зі стандартизації в навчальних центрах розвинених країн;

співробітництво з ООН для стимулювання двосторонньої співпраці промислово розвинених країн і країн, що розвиваються, у стандартизації і метрології, створенні міжнародних навчальних центрів;

надання методичної та інформаційної допомоги Раді ІСО щодо принципів і методики розробки міжнародних стандартів.

Діяльність ІСО у сфері сертифікації охоплює такі основні напрями та завдання:

сприяння укладенню угод про взаємне визнання з метою розвитку міжнародної торгівлі;

розробка нормативно-методичних документів, що сприяють гармонізації процедури сертифікації;

співробітництво з іншими міжнародними організаціями з метою підвищення ролі сертифікації в міжнародній торгівлі;

сприяння взаємному визнанню та ухваленню національних і регіональних систем забезпечення якості;

підготовка правил і регламентів проведення випробувань, інспекційного контролю та сертифікації продукції, процесів, діяльності випробувальних лабораторій;

співробітництво з МЕК з метою узгодження спільних правил проведення сертифікації.

Розвиток робіт у галузі стандартизації, оцінювання та сертифікації систем якості. Їх впровадження і застосування можна визначити як поширення та деталізація тих елементів структури і функціонування підприємства, що входять в систему якості і підлягають стандартизації в межах стандартів ІSO серії 9000 та 10000, 2200, а також деталізація стандартизованих функцій забезпечення та управління якістю, розвиток методів, засобів технології проектування систем якості.

Побудова та шляхи впровадження систем якості повинні обов'язково враховувати конкретні цілі організації, продукцію, яка нею виготовляється, процеси, що при цьому застосовуються, а також конкретні методи праці. Стандарти ІSO серії 9000 отримали широке визнання та розповсюдження, -а більш як 50 країн прийняли їх як національні.

Після розповсюдження почався процес їх широкого застосування при сертифікації систем якості. Це викликало потребу визначення правил самої процедури сертифікації, а також вимог до експертів, які здійснюють перевірку системи.

Стандарти ІSO розробляються з урахуванням потреб, визнаних учасниками ринку, такими як промисловість, уряди, споживачі, тощо. Перший крок процесу розроблення спрямований на перевірку того, чи буде стандарт ІSO мати економічну ефективність для конкретної галузі.

Процес охоплює широкі консультації з метою визначення дійсної необхідності розроблення стандарту ІSO на конкретну тему, і, зокрема, для визначення ринкових та інших зацікавлених сторін, які будуть забезпечувати необхідні ресурси для розроблення та впровадження цього стандарту.

Якщо прийнятні умови виконуються, то пропозиція офіційно стає проектом стандарту, за який відповідає конкретний технічний орган ІSO, обраний від певної сфери та сектора в рамках відкритого і заснованого на консенсусі процесу.

Стандарти ІSO розробляються в рамках ієрархії технічних комітетів та підкомітетів (нині їх більше 700) та пов'язаних з ними робочих груп (нині їх більше 2200).

Члени цих технічних комітетів та підкомітетів є тими членами ІSO, які висловили бажання взяти активну участь у цій роботі. Як правило, члени, які беруть участь у розробленні, створюють національні дзеркальні комітети за участю всіх зацікавлених сторін на національному рівні, в тому числі, від промисловості, урядів, споживачів, наукових кіл та інших в міру необхідності. Члени ІSO також можуть обрати роль спостерігачів або не бути членами комітетів в залежності від їхніх національних інтересів.

Процедури ІSO створюють механізм, за допомогою якого інші міжнародні та регіональні організації можуть брати участь у роботі і близько 700 організацій, у тому числі більшість установ ООН беруть участь у роботі відповідних комітетів ІSO з розроблення стандартів.

Неабияку роль у галузі гармонізації стандартів і технічних вимог відіграє **Європейська економічна комісія ООН.**

Метою Європейської економічної комісії ООН у сфері стандартизації є розробка основних напрямів політики зі стандартизації на урядовому рівні та визначення пріоритетів діяльності.

Основні цілі і завдання ЄЕК у сфері стандартизації включають:

сприяння запровадженню міжнародних стандартів;
усунення технічних бар'єрів у торгівлі з використанням міжнародних стандартів;
співпрацю організацій, що розробляють міжнародні стандарти на аналогічний товар (послугу);

уніфікацію оформлення міжнародних і регіональних стандартів загалом або за окремими елементами з метою швидшого їх запровадження.

До основних напрямів діяльності ЄЕК у сфері стандартизації належать:

сприяння урядам країн-членів ЄЕК у вирішенні проблем національної стандартизації, прискоренні міжнародної стандартизації в пріоритетних сферах, координації зусиль країн з питань стандартизації;

координація заходів у сфері стандартизації, які належать до національного й міжнародного рівнів розробки стандартів;

узгодження заходів з гармонізації стандартів;

реалізація заходів, що стосуються порядку використання міжнародних стандартів у національних системах стандартизації;

обґрунтування пріоритетних напрямів діяльності з проблем стандартизації;

розробка рекомендацій у сфері гармонізації стандартів і технічних вимог.

Діяльність ЄЕК ООН у сфері сертифікації передбачає такі завдання і напрями:

розробка рекомендацій щодо взаємного визнання для усунення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі;

розробка рекомендацій для укладення міжнародних угод з сертифікації;

розробка заходів досягнення взаємної довіри до технічної компетентності, надійності національних систем сертифікації;

розробка нормативної бази сертифікації, яка ґрунтується на міжнародних стандартах у тих галузях, де вони існують, або на гармонізованих національних і регіональних нормативних документах;

створення системи сертифікації допоміжного обладнання дорожніх транспортних засобів;

співробітництво з міжнародною конференцією з акредитації випробувальних лабораторій.

Головною метою Світової організації торгівлі у сфері стандартизації є узгодження нормативних документів, які діють у країнах-членах, з вимогами Угоди щодо технічних бар'єрів у торгівлі і, зокрема, Кодексу зі стандартів як частини цієї Угоди. Основні вимоги Кодексу зі стандартизації стосуються питань стандартизації, оцінки відповідності, інформації.

У сфері стандартизації головна вимога полягає в тому, щоб нормативний документ не перетворювався на технічний бар'єр у торгівлі. Це досягається за допомогою використання міжнародних стандартів. Під час оцінки відповідності сторони зобов'язані гарантувати те, що національні системи оцінки відповідності не створюють перешкод міжнародній торгівлі. Для цього національні системи оцінки відповідності повинні бути гармонізовані з міжнародними рекомендаціями чи правилами, ухваленими міжнародними організаціями.

У сфері інформації кожна сторона зобов'язана створити інформаційно-довідкову службу, до функцій якої належить надання інформації зацікавленим особам інших сторін про технічні регламенти.

Угода щодо технічних бар'єрів у торгівлі передбачає, що країни – учасниці повинні гарантувати для імпортованої продукції не менш сприятливий режим, ніж для аналогічної продукції вітчизняного виробництва.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) (англ. Food and Agriculture Organization, FAO) розробляє міжнародні стандарти для: уніфікації методів контролю та вимог до якості (води, житлових будинків для сільської місцевості), а також стандартизації обладнання і методів переробки молока.

ФАО спільно зі Світовою організацією охорони здоров'я розробляють міжнародні стандарти на продукти харчування в межах спільної Комісії («Кодекс Аліментаріус»), створеної для здійснення програми з розробки міжнародних стандартів на продовольчі товари.

Комісія у своїй роботі використовує рекомендації, ухвалені комітетами ФАО, з метою координації робіт з підготовки проектів стандартів.

У реалізації об'єднаної програми беруть участь понад 130 країн-членів. У межах комісії працюють міжурядові комітети із загальних питань, сировинних товарів, регіональні, координаційні.

Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК) створена в 1906 році на міжнародній конференції для стандартизації параметрів електричних машин.

Головною метою МЕК, визначеною Статутом, є сприяння міжнародному співробітництву зі стандартизації електротехнічної та радіотехнічної продукції шляхом розробки міжнародних стандартів та інших документів.

Основні напрями діяльності МЕК у сфері стандартизації включають:

розробку міжнародних стандартів на продукцію електротехнічної промисловості, електротехнічне обладнання виробничого призначення, електроенергетичне обладнання, електронне обладнання побутового та виробничого призначення;

розробку спільно з ІСО міжнародних стандартів безпеки продукції;

стандартизацію методів вимірювання радіоперешкод, що випромінюються електронним і електротехнічним обладнанням.

Діяльність МЕК у сфері сертифікації продукції охоплює створення міжнародної системи сертифікації електротехнічних виробів та розробку міжнародної системи сертифікації виробів електронної техніки.

8.3 Основні напрями діяльності регіональних міжурядових та неурядових організацій з питань стандартизації та сертифікації продукції

Доведеним та успішним прикладом використання урядами відповідних міжнародних та регіональних стандартів на основі консенсусу є рішення Європейської Комісії у 80-х роках минулого століття прийняти «Новий підхід» до європейського законодавства.

«Новий підхід» встановлює мінімальні основоположні вимоги, які доповнюються добровільними, заснованими на консенсусі, європейськими стандартами, що забезпечують рішення, які «вважаються задовільними». Це було важливим визнанням тієї ролі, яку стандарти займають у підтримці цілей державної політики (у цьому випадку, європейські стандарти підтримують створення Єдиного європейського ринку).

Водночас, він також являє собою серйозну проблему для офіційної системи міжнародної стандартизації, оскільки він спрямований на значне розширення європейської діяльності з стандартизації і відволікає значну частину зацікавленості та матеріальних ресурсів від діяльності з міжнародної стандартизації.

Проте, ця проблема була вирішена укладенням угоди між міжнародними організаціями з стандартизації ISO і ІЕС та регіональними європейськими партнерами (наприклад, партнером ISO в Європі – Європейським комітетом з стандартизації – CEN), відомої як «Віденська угода».

В інших регіонах світу належні методи регулювання заохочують використання регламентів, орієнтованих на практичні результати, що доповнюються стандартами. Ці стандарти можуть бути міжнародними, але історично, як правило, вони національні, особливо якщо вони стосуються громадського здоров'я та безпеки.

В останні роки використання міжнародних стандартів для підтримки державної політики та регулювання збільшилося у країнах, що приєдналися до WTO і почали застосовувати Угоди про TBT та SPS, а також використовувати відповідні міжнародні стандарти як один із методів усунення бар'єрів у торгівлі.

Інші двосторонні та багатосторонні торговельні угоди, а також існуючі і нові регіональні угоди про вільну торгівлю у різних частинах світу стали основними чинниками заохочення використання міжнародних стандартів. Організації або торгові зони, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Азіатсько-тихоокеанське економічне співробітництво (APEC) та Південноамериканський спільний ринок (MERCOSUR), заохочують використання міжнародних стандартів як одного із засобів сприяння торгівлі своїх членів з рештою світу.

Фактично всі регіони світу, незважаючи на виникнення конкретних регіональних питань, мають сильні стимули для використання міжнародних стандартів.

Ці стимули охоплюють зобов'язання членів WTO до прагматичної необхідності забезпечувати, щоб продукція та матеріали, виготовлені у їхній країні, могли продаватися з мінімальними бар'єрами у торгівлі, наскільки це можливо.

Виробництво продукції та матеріалів, що відповідають міжнародним стандартам становить ключовий елемент забезпечення такої торгівлі.

Остання і, можливо, найбільш різноманітна категорія приватних стандартів має відношення до соціальних та екологічних аспектів, які часто пов'язані з вимогами, сертифікацією та програмами маркування.

Ці стандарти також стосуються таких питань, як вуглецевий слід, екомаркування, раціональне використання природних ресурсів (лісових, водних, повітряних, земельних ресурсів та корисних копалин), дотримання принципів справедливої торгівлі, підзвітності організацій та відповідальності перед суспільством. Ці стандарти також розробляються цілим рядом приватних розробників, починаючи від роздрібного консорціуму (наприклад, схеми власної торгової марки) до соціальних та екологічних неурядових організацій, направлених на конкретний соціальний рух та захист навколишнього середовища, які виступають за певні соціальні та екологічні зміни шляхом стандартизації та сертифікації діяльності.

Діяльність з розроблення стандартів у цих організаціях також дуже різноманітна. За останні роки було докладено певних зусиль до підвищення узгодженості принципів і критеріїв підтримки такої діяльності в галузі розвитку, а також будь-яких пов'язаних з ними програм з оцінки відповідності (сертифікації, маркування).

Одна з таких приватних організацій, названа Міжнародним альянсом з соціальної і екологічної акредитації та маркування (ISEAL), являє собою глобальну асоціацію з соціальних та екологічних систем стандартизації. ISEAL та його члени разом поставили собі за мету «створити світ, у якому екологічна сталість і соціальна справедливість вважатимуться нормальними умовами бізнесу».

У ряді випадків, ініціативи приватних стандартів у соціальній та екологічній сферах можуть буди погоджені, а в деяких випадках відбувається злиття для уникнення плутанини, фрагментації ринку і потенціального знецінення очікуваних результатів.

Офіційні міжнародні системи стандартизації являють собою платформу, яка потенційно може доповнити або сприяти погодженню різних приватних стандартів, а також може допомогти забезпечити узгодженість глобальних рішень. Це може призвести до більш високого рівня ринку і прийняття регулювання та, врешті-решт, до наміченого впливу на соціальну і екологічну сфери.

Наприклад, офіційна міжнародна система стандартизації допомогла об'єднати більшість тем, забезпечивши деякі важливі міжнародні стандарти на основні соціальні та екологічні питання. Для навколишнього середовища та пов'язаних з ним сфер були запроваджені стандарти з таких питань, як управління навколишнім середовищем (ISO 14001/4); екологічне маркування (ISO 14020/21/24/25); оцінка життєвого циклу (ISO 14040/44); вимірювання, перевірка і контроль рівня парникових газів (ISO 14064/65); питна вода та послуги з відведення стічних вод (ISO 24510/11/12).

ISO також об'єднала зусилля зацікавлених сторін для участі в розробленні нового стандарту на соціальну відповідальність – ISO 26000. Цей гучний проект, участь в якому взяли більше 400 міжнародних експертів з 91 країни та 42 міжнародних урядових і неурядових організацій, також демонструє те, що новий процес розроблення стандартів ISO може вирішувати складні соціальні питання та питання сталості. Інші приклади етапів розроблення в ISO охоплюють: вуглецевий слід продукції та послуг, критерії сталості для біопалива, сталість в управлінні подіями та водний слід організацій.

Враховуючи широкий спектр вимог, етикеток та сертифікатів на ринку, велике значення має те, що користувачі та споживачі впевнені у цілісності таких оцінок.

Угода про ТБТ WTO визнає важливість використання відповідних настанов та рекомендацій, виданих міжнародними органами з стандартизації для підтримки гармонізації глобальних підходів до оцінки відповідності.

Без таких узгоджених підходів неможливо отримати загальне визнання і прийняття протоколів про випробування та сертифікатів, що потенційно може призвести до обмеження торгівлі. Комітет ISO з оцінки відповідності (ISO/CASCO) являє собою форум для розроблення цієї послідовної і узгодженої практики.

Міжнародні стандарти та настанови, так звані «інструменти» ISO/CASCO, надають користувачу впевненість в тому, що продукція, процес або послуга відповідають установленим вимогам.

Слід відзначити, що незважаючи на те, що ISO розробляє міжнародні стандарти, які підтримують глобально погоджену оцінку відповідності, сама ISO не проводить ніяких заходів з випробування, сертифікації або акредитації на відповідність власним стандартам або будь-яким іншим.

Розробниками приватних стандартів також була визнана необхідність гармонізованого підходу до оцінки відповідності. Комітет ISO/CASCO співробітничав з рядом таких організацій і створює форум за допомогою свого «Стратегічного альянсу і групи з регулювання» (STAR) для секторних та конкретних організацій (як державних, так і приватних) з метою участі в обговоренні політики з питань оцінки відповідності, а також з метою виявлення методів найкращого використання і розроблення «інструментів» ISO/CASCO в контексті їхніх власних схем.

Хоча «інструменти» ISO/CASCO являють собою загальний набір стандартів та настанов, іноді виникає потреба у додаткових конкретних вимогах у галузі або до об'єкту (наприклад, міркування стосовно безпеки харчових продуктів або інформаційної безпеки). Коли це відбувається, то розроблення таких додаткових вимог галузі до контролю, випробувань, відбору проб, тощо, завжди виконується на основі відповідних стандартів ISO/CASCO, доповнених вимогами конкретної галузі/об'єкту. Такий підхід забезпечує узгоджений та послідовний підхід до оцінки відповідності в усіх секторах та по всьому світові.

Офіційні міжнародні стандарти на національному, регіональному та міжнародному рівнях являють собою встановлений і доведений підхід до вирішення технічних та нових глобальних завдань.

Крім того, сучасна реальність – це існування приватних стандартів в галузях, таких як ICT, роздрібна торгівля та агропромисловий комплекс, а також тих, що стосуються соціальних та екологічних проблем, які, в деяких випадках, успішно вирішуються безліччю зацікавлених сторін до встановлення пріоритетів.

Будь-яка організація може затверджувати розроблений «стандарт» і, навіть більше, встановлювати схему сертифікації/позначення/маркування, яка буде демонструвати відповідність цьому «стандарту».

Однак, не всі розроблені стандарти будуть рівноцінними. Правила WTO про використання стандартів як основи для регулятивних заходів направлені на те, щоб «міжнародні стандарти» розроблялися уповноваженими організаціями (у випадку Угоди про SPS) або відповідали принципам розроблення міжнародних стандартів (у випадку Угоди про ТВТ).

Офіційні міжнародні стандарти, наприклад, розроблені ISO та ІЕС, дотримуються цих принципів і зазвичай не вважаються «приватними стандартами».

Тому настійно рекомендується відрізнити міжнародні стандарти, які використовують принципи, встановлені угодами WTO, і правила, визначені Кодексом належної практики, від інших стандартів, що можуть бути охарактеризовані як «приватні стандарти» і які не дотримуються принципів і правил WTO.

Існування зростаючої безлічі приватних стандартів у галузях, таких як ІСТ, агропромисловий комплекс та соціальні і екологічні питання, може зрештою створити плутанину серед користувачів та споживачів, тим самим применшуючи важливість їхнього впливу на ринок, соціальну та екологічну сфери.

Крім того, заяви про відповідність з використанням потенційно несумісних методик оцінки також можуть підірвати передбачувані наслідки таких приватних стандартів.

Врешті-решт, повинні дотримуватися послідовність, гармонізація та тісне співробітництво між розробниками приватних і офіційних міжнародних стандартів.

На сесіях, організованих WTO, було розглянуте питання приватних стандартів і визнана необхідність розвитку діалогу та зміцнення зв'язків між системами приватних стандартів і офіційними міжнародними організаціями з стандартизації.

Зрештою, мета «один міжнародний стандарт, одне випробування, один сертифікат» повинна здійснюватися в цих галузях з метою досягнення загального визнання, а також передбачуваних наслідків.

Питання для самоконтролю:

1. Що розуміють під поняттям «міжнародна стандартизація»?
2. Яким неурядовим міжнародним організаціям належить провідна роль у міжнародній стандартизації?
3. Що таке міжнародні стандарти ІСО?
4. Яку роль у сфері гармонізації стандартів і технічних вимог відіграє Європейська економічна комісія ООН?
5. Що таке сертифікація?
6. Які існують види сертифікації?
7. Назвіть основні напрями діяльності ЄЕК ООН у сфері стандартизації.
8. У яких основних напрямках здійснюється діяльність ЄЕК ООН у сфері сертифікації?
9. Яка головна мета Світової організації торгівлі у сфері стандартизації?
10. У яких галузях продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) розробляє міжнародні стандарти?

Література: [1] С. 198-200; [5] С. 65-83; [7] С. 184-225.

СЕМЕСТРОВИЙ МОДУЛЬ 2 МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА СФЕРАМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ЛЕКЦІЯ 9. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ПЕРЕДАЧІ ТЕХНОЛОГІЙ

1. Регулювання багатосторонньої науково-технічної та промислової співпраці.
2. Діяльність ООН з питань регулювання технологій.
3. Міжнародне науково-технічне співробітництво в межах ЄС.
4. Міжнародна система науково-технічної інформації.

9.1 Регулювання багатосторонньої науково-технічної та промислової співпраці

Жодна навіть сама економічно розвинута держава у світі не може повноцінно проводити дослідження в усіх галузях наукового знання відразу.

Тому, поряд з участю країни в торгах на світовому ринку технологій, істотною допоміжною силою забезпечення відповідності національного рівня науково-технічного розвитку виступає міжнародне науково-технічне співробітництво.

Сутність науково-технічних зв'язків, зважаючи на полісемантичність дефініції, повинна пояснюватися за допомогою декількох взаємозв'язаних понять, а саме:

- 1) міжнародна наукове і науково-технічне співробітництво;
- 2) міжнародний науково-технічний обмін;
- 3) міжнародний трансферт технологій.

Кожне з цих явищ є складовою науково-технічних зв'язків.

Міжнародна наукове і науково-технічне співробітництво у широкому значенні є спільною і злагодженою діяльністю у сфері науки і техніки, являє собою форму міжнародних економічних відносин. Його сутність у вузькому значенні конкретизується стосовно різних суб'єктів, спрямованості і забезпеченості міжнародними угодами, а саме:

1) міждержавне науково-технічне співробітництво – це спільна наукова і науковотехнічна діяльність, яка здійснюється у рамках відповідних міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод про науково-технічне співробітництво, проводиться державними установами (різної приналежності) і суспільними організаціями (які об'єднують науковців і фахівців).

Таке співробітництво носить некомерційний характер і фінансується за рахунок коштів державного бюджету певної країни, країн-партнерів, міжнародних організацій, суспільних організацій і добродійних фондів. У межах такого співробітництва суб'єкти можуть приймати участь у виконанні міжнародних науково-технічних програм і проєктів, долучатися до діяльності іноземних і міжнародних наукових товариств, асоціацій і спілок на правах їх членів, укладати контракти з іноземними організаціями і юридичними особами, брати участь у міжнародних симпозиумах та інших заходах в області розвитку науково-технічних зв'язків;

2) міжнародне науково-технічне співробітництво у сфері інновацій – це спільна наукова і науково-технічна діяльність, яка здійснюється у межах міжнародних інноваційних проєктів і спрямована на розробку і реалізацію інновацій, проводиться як державними установами, так і комерційними структурами.

Таке співробітництво носить переважно комерційний характер і фінансується в основному за рахунок коштів приватних структур однієї або декількох країн, а також за рахунок коштів державного бюджету у межах цільових програм.

Співробітництво забезпечується відповідними міжнародними контрактами на виконання науково-технічних робіт, проведення розробок, впровадження інновацій та ін.

Міжнародне науково-технічне співробітництво організацій і підприємств різних країн носить цільовий характер, будується на основі спільних, заздалегідь визначених і погоджених намірів сторін, закріплених у відповідних договорах. На різних рівнях зміст і етапність співробітництва звичайно є різними.

Кінець XIX ст. знаменується створенням низки міжнародних організацій, які стали першими гравцями на міжнародній арені, компетенція яких частково стосувалась науково-технічної сфери, хоча й обмежувалась лише обговоренням вузьких питань та проблем.

Такими організаціями були Міжнародний союз для вимірювання землі (1864 р.), Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.) та Міжнародне бюро мір та ваг (1875 р.).

Хоча в установчих документах цих організацій науково-технічне співробітництво не згадується, саме вони стали розповсюджувати надбання науково-технічного прогресу (телеграф, електрозв'язок тощо) світом та створили підґрунтя для науково-технічного співробітництва як такого.

З часом виникали й інші наукові міжнародні організації, зокрема й неурядові. Серед них потрібно відзначити Міжнародну раду наукових спілок (1931 р.), яку вважають одним з перших прикладів застосування наукової дипломатії, та інституції Ліги Націй: Міжнародний комітет Ліги з інтелектуальної співпраці та Міжнародний інститут з інтелектуального співробітництва, який, як вказує П. Петітжан, «лобіював державну участь в пов'язуванні наукового прогресу з соціальними змінами».

Таким чином можна відзначити, що наприкінці XIX – на початку XX ст. почалось інституційне забезпечення міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері та консолідація вчених та дослідників у спілки, інститути та комітети.

Початок Другої світової війни докорінно змінив відношення до міжнародного права й міжнародних відносин. Наука й техніка не залишились осторонь, їх почали використовувати як для пошуку можливостей для закінчення війни, так і, на жаль, для воєнних і негуманних цілей. Як приклад міжнародного науково-технічного співробітництва наводять проект «Манхеттен», в якому Сполучені Штати Америки зібрали вчених з різних країн, ресурси та пристрої з метою створити те, що покладе край Другій світовій війні.

В доктрині відзначають, що це був перший проект такого масштабу, який залучив учених з низки країн, та, мабуть, перший справжній міжнародний науковий проект в історії.

В 1945 р. перший етап історії міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері підходить до завершення. Під час цього етапу виникають та розвиваються міжнародні відносини в науково-технічній сфері, які стали об'єктом регулювання міжнародного права.

Науково-технічне співробітництво в цей період проходить шлях від поодиноких несистематичних науково-технічних контактів й обмінів до створення перших міжнародних організацій з компетенцією в галузях науки й техніки та наукових проектів.

Початок другого етапу збігається зі створенням Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) в 1945 р., що позначилось на міжнародному співробітництві в науково-технічній сфері – саме з цього часу розпочинається його міжнародно-правове регулювання.

В п. 3 ст. 1 Статуту ООН закріплювалась одна з цілей організації: здійснення «міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру».

Ст. 55 та 56 гл. IX Статуту ООН закріплювали сприяння організації у вирішенні таких проблем і зобов'язання держав-членів співробітничати з ООН у цьому напрямку.

Таким чином, міжнародне співробітництво з цих найважливіших питань стало обов'язком кожної держави та світового співтовариства в цілому.

Після Другої світової війни стало очевидно, що розвиток науки відіграватиме важливу роль у майбутньому, і очікувалось, що вчені, які зіграли важливу роль у військових діях, зроблять теж саме й заради підтримки миру та запобігатимуть деструктивному використанню науки в післявоєнний час.

Саме тоді почала активно обговорюватись необхідність створення універсальної організації, в компетенції якої була б сфера науки.

Такою організацією стала Організація Об'єднаних Націй з питань культури, науки й освіти (далі – ЮНЕСКО).

Під час обговорень доцільності створення ЮНЕСКО, замість ЮНЕКО1 в 1945 р. всесвітньо відомий вчений Дж. Нідем зауважував, що «науці є так багато чого запропонувати всесвітній організації, що було б бажано, якщо вона була представлена як на високому, або дорадчому, рівні, так і на нижчому, або функціональному рівні організації».

Питання науки займають істотне місце в Статуті ЮНЕСКО, а саме в ст.1.1 завданням організації проголошується сприяння зміцненню миру та безпеки шляхом розширення співпраці народів у сфері освіти, науки та культури.

А згідно зі ст. 1.2.с ЮНЕСКО заохочує співробітництво народів у всіх галузях розумової діяльності, міжнародний обмін особами, які працюють в галузі освіти, науки й культури, а також обмін виданнями, творами мистецтва, лабораторним обладнанням і різною корисною документацією, забезпечуючи різними видами міжнародного співробітництва всім народам можливість ознайомлення з усім, що публікується в окремих країнах.

Таким чином, ЮНЕСКО стала однією з найвпливовіших організацій у світі з питань співробітництва в галузі науки. Також можна знайти окремі положення, що стосуються міжнародного науковотехнічного співробітництва, в статутах різних міжнародних організацій, які таким співробітництвом безпосередньо не займаються.

Наприклад, у ст. 2 гл. II Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я 1948 р. функціями організації наведені сприяння співробітництва між науковими і професійними групами, які беруть участь у розвитку справи охорони здоров'я та заохочення й проведення досліджень у сфері охорони здоров'я. Схожі положення можна знайти в ст. 2 гл. I Статуту ООН з промислового розвитку 1966 р., де однією з її функцій є сприяння та заохочення розвитку й використання методів планування та надання допомоги в розробці програм розвитку, науково-технічних програм та планів індустріалізації в державному, кооперативному та приватному секторі.

Наступний підетап (з 90-х років до сучасності) позначається глобалізаційними тенденціями в науці й техніці, виникненням багатьох «центрів» та розширенням видів науковотехнічного співробітництва.

Характеризуючи початок 90-х років ХХ ст., М. Леклерк та Дж. Гане відзначають початок нового світового наукового порядку, який більше не ґрунтується на класичній асиметрії центр/периферія, в якому відбувається «розчинення» центру впливу з чіткими державними кордонами та так зване «роздержавлення» світової науки.

Осередками наукового впливу стають багаточисленні «мережеві центри» в Північній Америці, Європі та Азії, які інтегруються в єдину глобальну мережу наукових обмінів.

Враховуючи те, що міжнародний ринок знань і технологій розвинений у крайньому ступені нерівномірно, а саме: є визнані лідери з числа країн-експортерів (наприклад, США, Японія, Німеччина) та країн-імпортерів (наприклад, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань) (хоча про чисту належність до тієї чи іншої групи зараз можна говорити тільки умовно, оскільки часто провідні експортери є і провідними імпортерами) – існує об'єктивна необхідність, і для тих, і для інших у розвитку співробітництва на науково-технічній основі, яка полягає в отриманні від цього взаємної вигоди.

Якщо в процесі простої торгівлі технологіями для країн першої групи отримувана вигода – це прибуток, одержуваний за надані технології, у багатьох випадках пов'язана також з можливістю подальшого обслуговування, навчання, консультування та надання інших послуг, а для другої – все, що можуть привнести ці нові для них технології, то у випадку з залученням країн з обох груп у процес науково-технічного співробітництва вигода являє собою здешевлення розробок нових технологій як наслідок використання факторів виробництва всіх країн-учасниць, зміцнення, розширення й поглиблення інших економічних зв'язків у результаті більш довгострокового процесу співробітництва, ніж при простій торгівлі, можливість для всіх країн-учасниць бути власниками отриманих у результаті співпраці науково-технічних інновацій, передумови для полегшення створення нових типів співпраці на базі вже наявних результатів і багато іншого.

Слід зазначити, що, як і в будь-якій іншій сфері, із часом, країна-імпортер може виявитися країною-експортером і навпаки, або ж поєднувати у своїй політиці обидва напрями.

Що стосується України, факти свідчать про те, що її позиція на світовому ринку технологій досить суперечлива. Незважаючи на наявність трудових ресурсів з високим рівнем кваліфікації за багатьма професійними напрямками, та науково-технічної бази, яка, на жаль, зазнала значних негативних змін і частково втрачена, Україна все ще спирається саме на свої сировинні ресурси і в експорті, і в розробці. У той же час світовий ринок виробленої високотехнологічної продукції (куди відносять продукцію аерокосмічної, електронної, телекомунікаційної, фармацевтичної промисловості та виробництво медичного обладнання) в абсолютному вираженні значно перевершує за своїми обсягами світовий ринок продукції паливно-сировинної та енергетичної галузей – за різними оцінками, розміри першого становлять від 2,3 до 4,5 трлн дол. США на рік, у той час як обсяги останньої досягають 1,6– 1,8 трлн дол. США на рік. При цьому потрібно враховувати, що деякі напрями високотехнологічних розробок якраз покликані скласти конкуренцію традиційним методам використання ресурсів в енергетичній галузі (наприклад, дослідження альтернативних джерел палива).

Однак треба також враховувати і той факт, що стосовно продукції інших галузей, широко представлених у структурі світового ринку технологій, перше місце стабільно залишається за автомобілебудуванням, потім слідує електроніка, телекомунікаційні та інформаційні технології, продукція аерокосмічної галузі і виробництво озброєння.

Важливим фактом є те, що з числа використовуваних макротехнологій, які дають можливість виробляти наукомістку й високотехнологічну продукцію, Україні належить всього лише декілька, притому, що сукупний список цих макротехнологій налічує близько 50.

Для успішного задоволення потенційних потреб країни та її розвитку, мабуть, недостатньо користуватися тільки імпортом високотехнологічної продукції та ліцензіями на їх виробництво. Необхідними умовами цього виступає також поглиблення міжнародного науково-технічного співробітництва, розвиток таких форм, як всіляка виробнича кооперація, включаючи, насамперед, створення спільних підприємств.

Потрібно враховувати і те, що дуже важливу роль відіграють державні пріоритети в науково-технічній сфері та у сфері науково-технічного співробітництва, у тому числі й міжнародного.

Перетворення міжнародного науково-технічного співробітництва в реальний інструмент стабілізації і підйом вітчизняної економіки та нарощування науково-технічного потенціалу України в умовах формування ринкової економіки та демократизації суспільства вимагає цілеспрямованого і дієвого державного регулювання сфери міжнародних зв'язків. Безумовно, сфера науково-технічного співробітництва в міжнародному масштабі здатна надати колосальний і виключно позитивний вплив на розвиток економіки будьякої країни, особливо якщо держава цілеспрямовано займається цим питанням.

На сучасному етапі глобалізації процес розробки, придбання, обміну та впровадження знань у сфері науки і техніки об'єктивно повинен розвиватися та спрощуватися пропорційно розвитку самої глобалізації.

Кожна країна в змозі оцінити всю значущість потенційного використання інновацій на своїй території, що, перш за все, має на увазі прискорення економічного зростання країни та поліпшення добробуту її населення, удосконалення технологічних процесів, оновлення науково-виробничих фондів у найкоротші терміни, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств, залучення інвестиційного капіталу з-за кордону, зростання робочої сили внаслідок імміграції, а також багато іншого, включаючи поступове вирішення глобальних проблем сучасності.

Враховуючи перелічені вище результати, будь-яка держава прагне втягнути себе в глобальний процес обміну технологіями та знаннями науки і техніки у всіх галузях.

У зв'язку з цим у світі виявляють обриси такі тенденції щодо розвитку процесу науково-технічного співробітництва між країнами:

1) співробітництво набуває все більш глобального характеру, все більше країн бере участь у процесі продажу-придбання нових знань і технологій;

2) прискорення темпів науково-технічного обміну та передачі інновацій;

3) становлення нових центрів розробки знань у міжнародному масштабі – поряд із здавна визнаними лідерами в науково-технічній галузі (США, Японія, країни ЄС) з'явилася нова сила в цій сфері (Китай, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур та ін.);

4) зростання обсягів торгівлі на ринку патентів і ліцензій, особливо у вигляді франчайзингу;

5) наростання суперечностей у галузі науково-технічного співробітництва щодо сфери озброєння – так, наприклад, всупереч прогнозам мирного використання ядерної енергії, стало відомо про потенційну наявність ядерного озброєння в Ірані (а Пакистан надав докази своєї приналежності до ядерних держав);

6) успішне формування єдиного наукового простору на території декількох зацікавлених держав (наприклад, становлення загального простору України та ЄС у сфері освіти, науки і культури);

7) перехід від посиленого інвестування в національні наукові дослідження і розробки (орієнтація на пропозицію технологій) до стратегії, більш орієнтованою на ринок (орієнтація на попит ринку технологій).

Для успішного функціонування механізму міжнародного науково-технічного співробітництва держави приділяють підвищену увагу фінансуванню процесу передачі технологій, створенню підприємств, метою діяльності яких є відкриття нових технологій, отримання знань і винаходів, утворенню технологічних і промислових районів (наукові парки, бізнес-інкубатори тощо), маркетингу технологій, зміцненню відносин між промисловими підприємствами та науково-дослідними організаціями (функціонування промислових агентів-посередників, центрів трансферу технологій, регіональних мереж, інформаційних центрів, різних технологічних форумів тощо). Україна не є винятком із списку країн, що намагаються брати безпосередню участь у процесі міжнародного науково-технічного співробітництва. Пріоритетом у цій сфері є розвиток контактів на європейському просторі, насамперед, з Європейським Союзом.

9.2 Діяльність ООН з питань регулювання технологій

Серед великої кількості міжнародних організацій, що діють на рівні міжнародного науково-технічного співробітництва, помітно виділяється Світова організація інтелектуальної власності – це міжурядова організація, що має статус спеціалізованого закладу ООН, заснована в 1970 році і має на меті:

сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом розвитку співробітництва держав та взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією;

управління союзами, що входять до складу СОІВ.

Це такі союзи: Паризький союз – охорона промилової власності; Союз РСТ – договір про патентну кооперацію; Мадридський союз – угода про міжнародну реєстрацію знаків.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) – міжнародна міжурядова організація, створена на основі Конвенції, ухваленої у 1967 році державами-членами Паризького союзу з охорони промислової власності, Бернського союзу з охорони творів літератури та мистецтва та інших спеціалізованих союзів. У 1974 році ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи ООН. Її Секретаріат – Міжнародне бюро ВОІВ – розташовується у Женеві з 1974 року.

Метою діяльності цієї міжнародної організації є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом забезпечення співробітництва між державами та дотримання положень багатосторонніх договорів, що регулюють правові та адміністративні аспекти інтелектуальної власності.

За активної участі країн-членів, ВОІВ здійснює діяльність, спрямовану на формування глобальної політики у сфері інтелектуальної власності, узгодження національних законів і процедур у цій сфері; надання послуг міжнародним заявникам щодо отримання прав на об'єкти промислової власності; обмін інформацією; надання технічної, організаційної та консультативної допомоги державам-членам ВОІВ; сприяння у вирішенні спорів у сфері інтелектуальної власності між суб'єктами приватного права тощо.

Основними керівними органами Організації, відповідно до Конвенції ВОІВ є Генеральна Асамблея (членами якої є держави-члени ВОІВ, які також є членами Паризького та/або Бернського союзів), Конференція (членами якої є всі держави-члени ВОІВ) та Координаційний комітет. Генеральною Асамблеєю ВОІВ обирається Генеральний директор, який очолює її Міжнародне бюро.

Україна, як держава-засновник ООН, стала членом ВОІВ у 1970 р. У 1992 р. Уряд України підтвердив продовження дії для нашої держави ряду основних міжнародних угод в сфері інтелектуальної власності і з того часу співробітництво з ВОІВ розвивається і розширюється. Україна бере активну участь у засіданнях всіх керівних органів ВОІВ, а також у діяльності її профільних Комітетів.

Участь України в деяких договорах та угодах ВОІВ (наприклад, Договір про патентну кооперацію, Мадридська угода та Протокол до неї) дає можливість забезпечити правову охорону відповідних результатів інтелектуальної діяльності в іноземних державах шляхом подання однієї заявки замість здійснення цієї процедури для кожної країни окремо.

9.3 Міжнародне науково-технічне співробітництво в межах ЄС

Розроблення й упровадження в життя спільної політики країн ЄС у сфері науки і техніки було здійснено ще в 70-ті роки ХХ ст.

У 1973 р. після вступу до ЄС Великобританії, Ірландії та Данії було висунуто ідею створення єдиного європейського наукового простору. наступного року рада Міністрів ЄС затвердила першу програму спільних наукових досліджень на 1974–1977 рр. ця подія вважається офіційним народженням спільної політики країн – членів ЄС у сфері науки й техніки. у 1982 р. була створена Європейська стратегічна програма розвитку інформаційних технологій (ЄСПРІТ), у якій сформульовано базові принципи політики ЄС у науково-технічній сфері:

1) першорядними є так звані «доконкурентні дослідження», які, базуючись на фундаментальних, безпосередньо трансформувалися б у прикладні, стимулюючи інноваційні технології;

2) спільне фінансування наукових досліджень і розробок бюджетом ЄС і підприємствами – учасниками проектів у рівній частці (50 на 50);

3) фінансування лише тих проектів, які є міжнародними, включають представників хоча би двох країн;

4) одержані в будь-якому проекті результати наукових досліджень стають загальним надбанням усіх членів ЄС нині політика ЄС у сфері науково-технічних інновацій визначається, передусім, трьома основними показниками:

1) щорічні витрати на розвиток наукових досліджень і технологічних інновацій становлять 4 млрд. євро, або 3,7% бюджету ЄС;

2) результати проведених досліджень і запропонованих інновацій стають надбанням усіх членів ЄС однаковою мірою незалежно від участі країни у фінансуванні здійснюваних проектів;

3) основним механізмом реалізації політики ЄС у сфері науково-технічного розвитку є розроблення та реалізація середньотермінових рамкових програм. виділяють такі основні напрями науково-технічної стратегії ЄС: нарощування розмірів фінансування наукових програм інноваційного розвитку; інноваційно-технологічна модернізація неконкурентоспроможних галузей виробництва; визначення першорядним прискорений розвиток найновітніших наукових галузей; посилення міжрегіонального та внутрішньо-регіонального співробітництва в наукових дослідженнях та інноваційних технологіях, вироблення спільної політики їх розвитку; максимальне сприяння розповсюдженню інновацій по всьому просторі Євросоюзу; посилення уваги до ґрунтовних наукових досліджень як фундаменту прикладних знань та інноваційних технологій.

Сучасна політика ЄС у сфері науки підпорядкована загальній стратегії його розвитку, що була сформульована в 2000 р. на лісабонській сесії Європейської ради (яка складається з глав держав та урядів країн – членів Євросоюзу й голови Європейської комісії). ця стратегія передбачала перетворення Євросоюзу до 2010 р. у найбільш динамічну й конкурентоспроможну в світі економічну зону, що ґрунтується на економіці, заснованій на знаннях.

Перехід до інноваційної по своїй суті «економіки знань» мав статися завдяки проведенню відповідної політики у сфері науки, яка б відповідала потребам інформаційного суспільства, прискоренню структурних реформ та створенню єдиного внутрішнього ринку Євросоюзу. кінцевим результатом реалізації лісабонської стратегії вбачалися досягнення рекордних темпів економічного зростання, цілковита зайнятість населення і максимальна соціальна справедливість у країнах Євросоюзу.

Однак уже в 2005 р. Європейська рада розглянула результати реалізації Лісабонської стратегії за п'ять років і дійшла невтішного висновку, що ці амбіційні плани провалилися. однією з найвпливовіших причин був неналежний рівень фінансування наукових досліджень та технологічних інновацій. Європейська рада розробила нову редакцію Лісабонської стратегії, у якій значна увага приділялася стимулюванню економічного зростання шляхом збільшення фінансування наукових досліджень та інноваційних технологій.

Головним напрямом політики в галузі наукових досліджень і розробок було визнано стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), оскільки саме вони в 2005 р. забезпечили 40% приросту продуктивності праці та 8% ВВП у країнах ЄС.

Створений ще в 1986 р. Генеральний директорат із питань телекомунікацій, інформаційної промисловості й інновацій у 2005 р. був реорганізований у Генеральний директорат із питань інформаційного суспільства і засобів масової інформації. у його відання були включені питання розвитку телекомунікацій, інтернету, ЗМІ, аналіз впливу ікт на перебіг соціальних процесів та ін.

Величезне значення в ЄНП надається збереженню й нарощуванню кадрового ресурсу, поповненню його молодими талановитими вченими, заходам, спрямованим на

запобігання відтоку наукових кадрів у США. Європейською комісією був розроблений документ «стратегія мобільності на підтримку ЄНП», у якому запропонована низка заходів щодо створення сприятливих умов для вільного пересування, наукової діяльності і кар'єрного зростання вчених у кордонах Євросоюзу. країнам Європи запропоновано збільшити на 25% статті бюджетів на міжнародне науково-технічне співробітництво, а також забезпечити сприятливі умови для роботи іноземних дослідників у наукових закладах цих країн.

Сьома рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського союзу, по суті, конкретизувала та розвинула стратегічні цілі й механізми їх досягнення, закладені в попередній програмі. ця програма передбачає фінансові витрати на наукові дослідження 50,521 млрд. євро протягом семи років. у ній чітко визначено цілі створення єдиного європейського наукового простору:

1) створення максимально сприятливих умов для інноваційних досліджень у Європі;

2) підвищення результативності наукової діяльності;

3) посилення інноваційних процесів у Європі. Завдання ЄНП – забезпечити максимально ефективне використання наукового потенціалу і матеріальних ресурсів країн ЄС та тісного співробітництва з усіма регіонами світу. сьома рамкова програма виділяє шість цільових регіонів (зокрема, такими регіонами є східноєвропейський та центрально-азійський, що складається з країн СНД), з якими ЄС реалізовує активне міжнародне науково-технічне співробітництво. країни, що входять у зазначені шість регіонів, мають можливість брати участь у наукових проектах сьомої рамкової програми за рахунок фінансів Єврокомісії.

При цьому самі ці країни на відміну від членів ЄС та асоційованих країн свої кошти у формування бюджету програми не вкладають. така політика Євросоюзу, безумовно, сприятиме підвищенню результативності наукових досліджень та інноваційних технологічних розробок не тільки в межах ЄНП, а й у тих регіонах світу, які підпадають під її вплив, що є позитивом для всіх учасників цього процесу. важливою особливістю сьомої рамкової програми є створення Європейської ради з досліджень – структури, яка буде займатися фінансуванням фундаментальних наукових досліджень. така рада буде видавати гранти, ґрунтуючись на оцінці наукової цінності теоретичних досліджень безвідносно до перспектив їх безпосередньої технологізації. такі фундаментальні знання, хоча й не знаходять прямого практичного втілення, є вкрай необхідними для розвитку прикладних досліджень, отже, зрештою, і для інноваційних технологій наукова громадськість запропонувала Європейській раді з досліджень низку заходів, які сприятимуть розвиткові фундаментальної науки:

- подвоєння дослідницького бюджету Євросоюзу;

- спрямування більшої частини додаткового фінансування маленьким колективам і окремим ученим, які проводять фундаментальні дослідження;

- створення Європейського фонду фундаментальних досліджень при Європейській раді з досліджень, який очолюватимуть найбільш авторитетні вчені;

- визнання основним критерієм цінності наукового дослідження його якості як фундаментального знання;

- концентрація зусиль на фінансуванні робіт молодих учених;

- перехід від системи контрактів до системи грантів;

- перехід від підтримки великих мереж дослідницьких колективів до малих (2–5 колективів), як більш раціональної схеми організації наукової діяльності та ін.

Політика ЄС, спрямована на синхронізацію фундаментальних і прикладних досліджень, є достатньо аргументованою і цілком виправданою. вона сприятиме розвитку науки як системи теоретичного знання й основи прикладних інноваційних досліджень і технологічних розробок.

Можна констатувати, що сучасна політика ЄС у сфері науки є у цілому конструктивною і перспективною, сприяє формуванню та розвитку суспільства знань як вищої фази інформаційного суспільства. суттєвим недоліком цієї політики є недостатня увага до гуманітарної науки, яка покликана формувати світ духовних цінностей і смислових орієнтирів життя людей, їхній кругозір і громадянську позицію.

9.4 Міжнародна система науково-технічної інформації

Значення, види та зміст науково-технічної інформації. Науково-технічна інформація в умовах ринкової економіки уже давно стала досить цінним товаром.

Без належного забезпечення науково-технічною інформацією неможливий більш успішний розвиток сучасного виробництва, обороту товарів, послуг тощо.

Інформацію можна визначити як певну суму знань про той чи інший об'єкт, які можна використати в доцільній діяльності людини.

Отже, науково-технічна інформація – це сума знань, що стосується розвитку науки, техніки та виробництва.

Науково-технічна інформація (НТІ) займає особливе місце в житті суспільства, оскільки спрямована на підтримку всіх її сфер: науки, виробництва, економіки, соціальної сфери, її можна розглядати як елемент, що забезпечує взаємодію різних сфер життєдіяльності суспільства. Порушення цих зв'язків негативно впливає на економіку взагалі і веде до поглиблення кризових ситуацій у суспільстві

На світовому інформаційному ринку сектор наукової і технічної інформації можна розглядати як традиційний, що має свою історію, багатий досвід і напрацювання.

Інфраструктуру сектора складають спеціалізовані інформаційні служби-творці інформації, науково-технічні бібліотеки, незалежно від статусу і підпорядкованості, спеціалізовані служби-розповсюджувачі наукової і технічної інформації.

Завданням даного сектора є не тільки створення інформаційних продуктів, але і їхнє збереження і поширення. Саме в ньому передбачена організація доступу до першоджерел інформації через бібліотеки і спеціалізовані служби.

Особливості сектора НТІ полягають у тому, що:

- значна частина інформації (у формі інформаційних продуктів і послуг) спрямована на забезпечення інформованості суспільства, інформаційну підтримку наукових досліджень і розробок, підтримку процесів підготовки фахівців, а не на одержання прямих прибутків і надприбутків;

- наукова і технічна інформація може бути потрібна як на даному етапі часу (оперативність надання), так і через тривалі періоди, тобто відбувається нагромадження інформаційних ресурсів, що, в основному, підлягають тривалому архівному збереженню (бібліотеки, архівні фонди);

- інформація, з одного боку, передбачає комерційне використання (продаж наукових журналів, платний доступ до першоджерел) а з іншого боку, є елементом наукового і культурного надбання всього суспільства, доступ до якого здійснюється на безкоштовній основі (бібліотечне обслуговування), що обумовлює існування як ринкових механізмів поширення інформації, так і державних, котрі забезпечують право громадян на доступ до інформації;

- інформація за своєю суттю є інтернаціональною.

Закріплення її на певних носіях не означає, що вона не може бути передана неформальними каналами.

Розвиток телекомунікаційних процесів, особливо Інтернет, робить процеси комунікації більш прозорими.

Ринок інформаційних продуктів і послуг не може орієнтуватися винятково на комерційні підходи. Саме на цьому секторі інформаційного ринку роль державного регулювання підсилюється.

Державна підтримка спрямована, насамперед:

- на формування збалансованої національної інформаційної структури за рахунок створення і забезпечення рівноправних умов організаціям усіх форм власності для доступу на інформаційний ринок;

- на координацію діяльності щодо формування інформаційних ресурсів, їхнього обліку і збереження; визначення повноважень і відповідальності за збереження національних інформаційних ресурсів і їхнє використання;

- на збереження і підтримку механізмів взаємодії інформаційних, бібліотечних і архівних організацій різних форм власності щодо забезпечення збереження й актуалізації інформаційних ресурсів.

Науково-технічна інформація у формі інформаційних продуктів і послуг, з одного боку, завдяки наявності ціни виступає на ринку як товар, а з іншого боку, виконує соціальну функцію, потрапляючи в бібліотечну мережу або в архівні служби.

При цьому на першому етапі, якщо інформаційні продукти пропонуються на ринок, вони виступають як ринкова категорія.

Типовим прикладом є підписка на наукові й інформаційні видання. Потрапляючи на бібліотечні полиці (бібліотеки начебто сплатили створення інформаційного продукту) або в архівні служби, інформація починає виконувати соціальну функцію: під час бібліотечного обслуговування вона надходить до кінцевого споживача найчастіше безкоштовно, при цьому передбачається, що платник податків уже сплатив ці послуги.

Однак, чим довше зберігається інформація, тим її цінність може зростати (принцип не старіння інформації): видання одержують статус «раритетних», підбор інформації зі сховищ вимагає роботи кваліфікованих фахівців і т. п. Інформація знову отримує форму товару, але з іншою вартістю і за інших умов її надання.

Таким чином, розглядаючи проблеми ринку наукової і технічної інформації, насамперед його місткість, ми, як правило, виходимо зі стану першого етапу: ким і на яких умовах може бути придбана інформація, що поставляється у формі інформаційних продуктів і послуг.

Місткість ринку наукової і технічної інформації, тобто можливий обсяг поширення інформаційних продуктів і послуг при системі комунікації, що склалася, рівності цін і якості, може оцінюватися з трьох позицій:

- теоретична включає масу всіх споживачів, що можуть бути зацікавлені в одержанні інформаційних продуктів і послуг;

- потенційна обмежена числом можливих споживачів, що вимагають даного виду інформації, але не в змозі з якоїсь причини її одержати;

- реальна включає тих споживачів, що використовують і можуть придбати запропоновану інформацію в конкретний період.

Наявний досвід показує, що, як правило, велика частина інформаційних продуктів і послуг використовується обмеженою групою споживачів у конкретному секторі ринку.

Основними споживачами наукової і технічної інформації, що купують інформаційні продукти і послуги за ринковими принципами (за гроші) є: науково-дослідні організації, бібліотеки, вузи й університети.

Виходячи з цього, теоретичну місткість ринку наукової і технічної інформації можна оцінювати за кількістю фахівців, зайнятих дослідженнями і розробками; потенційну – за кількістю організацій, що здійснюють дослідження і розробку, мережею навчальних закладів і великих бібліотек, що виконують функції інформаційного обслуговування вчених і фахівців; реальна місткість цього сектора інформаційного ринку обмежується часткою фінансування, призначеного для інформаційного супроводу досліджень і розробок, фінансування бібліотек на придбання інформаційних матеріалів і бюджетом індивідуальних споживачів.

Питання для самоконтролю:

1. Здійсніть характеристику класичної теорії міжнародних відносин.
2. В чому суть теорії модернізму в міжнародних відносинах.
3. В чому полягає відмінність теорії реалізму від неореалізму?
4. Наведіть класифікацію теорій міжнародних відносин на основі ступеня спільності розглядуваних теорій.
5. Визначте до якої групи методів наукового пізнання належать методи контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, метод індикаторів, статистичний метод.
6. Визначте основні напрямки зовнішньої політики України на сучасному етапі державотворення.

Література: [1] С. 123-187; [2] С. 93-113; [3] С. 75-92; [4] С. 123-137; [5] С. 76-81.

ЛЕКЦІЯ 10. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Міжнародний білль про права людини.
2. Міжнародні механізми захисту прав людини.
3. Управління Верховного комісара ООН з прав людини
4. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини.

10.1 Міжнародний білль про права людини

Права людини вже знайшли своє відображення в Статуті Ліги Націй, який обумовив серед усього іншого створення Міжнародної організації праці. В 1945 році на Конференції в Сан-Франциско, де розроблявся Статут Організації Об'єднаних Націй, була внесена пропозиція включити в нього Декларацію основних прав людини, але вона не була розглянута, оскільки вимагала більш ретельного розгляду, ніж було на це часу. В Статуті прямо говориться про «заохочення і розвиток поваги до прав людини і основних свобод для всіх, без різниці щодо раси, статі, мови і релігії». Багато людей також вважають, що в цілому ідея прийняття «Міжнародного білля про права людини» достатньо чітко відображена в Статуті. Підготовча комісія Організації Об'єднаних Націй, засідання якої відбулося відразу ж після закриття Конференції в Сан-Франциско, рекомендувала Економічній і Соціальній Раді на своїй першій сесії заснувати комісію із заохочення прав людини, як це передбачається в статті 68 Статуту. Згідно з цією рекомендацією на початку 1946 року Рада заснувала Комісію з прав людини. У січні 1946 року у першій частині своєї першої сесії, що відбулася в Лондоні, Генеральна Асамблея розглянула проект декларації основних прав людини і свобод та передала цей проект Економічній і Соціальній Раді «для подання його на розгляд Комісії з прав людини під час розробки нею міжнародного білля про права людини». На початку 1947 року на своїй першій сесії Комісія доручила своїм посадовим особам розробку (за її власним формулюванням) «попереднього законопроекту міжнародного білля про права людини». Згодом ця робота була передана офіційному редакційному комітету, який складається із членів Комісії представників восьми держав, відібраних із належним урахуванням географічного розподілу.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року прийняла і проголосила Загальну декларацію прав людини «як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави для того, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, постійно маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом просвітництва і освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів загального і ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів тих територій, які знаходяться під їх юрисдикцією». Сорок вісім держав проголосували за Декларацію, вісім утрималися, до того ж ніхто не голосував проти. Після голосування в заяві Голова Генеральної Асамблеї вказав, що прийняття Декларації «стало видатним досягненням», кроком уперед у великому еволюційному процесі. Це перший випадок, коли організоване співтовариство націй прийняло декларацію про права людини і основні свободи. Документ спирається на авторитетну думку Організації Об'єднаних Націй загалом, а мільйонам людей чоловікам, жінкам і дітям у всьому світі стане жерелом допомоги, спрямованості і натхнення. Декларація складається з преамбули і 30 статей, в яких викладаються основні права людини і свободи, на які мають право всі чоловіки і жінки в світі без будь-якої б то не було різниці.

З 1948 року вона була і правомірно залишається найбільш важливою і всеохоплюючою із усіх декларацій ООН, а також основним джерелом, яке надихає національні і міжнародні зусилля, спрямовані на заохочення і захист прав людини і

основних свобод. У ній визначено напрямок усієї наступної діяльності в галузі прав людини, і вона є філософською основою для багатьох інших обов'язкових міжнародних документів, спрямованих на захист проголошених нею прав і свобод.

Останнім часом при підготовці міжнародних документів у галузі прав людини в органах Організації Об'єднаних Націй посилюється тенденція до включення посилань не тільки на Загальну декларацію прав людини, але й на інші частини Міжнародного білля про права людини.

Наприклад, це стосується проголошеної в 1975 році Декларації про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів і проголошеної в 1981 році Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на ґрунті релігії чи переконань.

10.2 Міжнародні механізми захисту прав людини

Механізми міжнародного захисту прав людини – це система міжнародних (міждержавних) органів і організацій, які безпосередньо займаються захистом прав людини.

Такі (міждержавні) органи відрізняються тим, що вони створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, яка визначає їхні повноваження і спеціальні правила процедури.

Відповідно міждержавні правозахисні організації відрізняються тим, що: а) вони дійсно мають вплив на уряди; б) найчастіше їхні рішення обов'язкові для виконання, і в будь-якому випадку їхню думку не можна зігнувати; в) вони змушують міжнародне співтовариство звертати увагу на порушення прав людини.

Схематично всі правозахисні міжнародні організації можна розподілити на дві групи: універсальні та регіональні.

Універсальні правозахисні механізми – це органи й організації, які поширюють свою діяльність на увесь світ, незалежно від державних і регіональних кордонів (Рада з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН, Комісія з прав людини ЕКОСОП ООН, Комітет з прав людини, Верховний комісар ООН з прав людини, Верховний комісар ООН у справах біженців і т.д.). У 1948 р. Генеральна Ассамблея ООН прийняла Всезагальну декларацію прав людини.

Універсальні правозахисні органи поділяють на три види:

1) Постійні органи - Комісія ООН з прав людини, Комісія становища жінок.

2) Органи, створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН. На виконання усіх цих угод були створені: Комітет ООН з прав людини (не плутати з Комісією ООН), Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з расової дискримінації, Комітет проти катувань тощо.

У рамках ООН було розроблено безліч міжнародних договорів про захист прав людини: Конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенція про запобігання катуванням та іншому жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню інші.

3) *Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй* є постійно діючими міжнародними організаціями, які працюють на підставі власних статутів і угод з ООН. Сьогодні існує 16 таких організацій, які займаються правами людини. До таких установ відносяться насамперед Міжнародна Організація Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Регіональною міжнародною організацією називають, якщо її учасниками є держави, розташовані в межах певного регіону земної кулі, наприклад, Європи, Африки чи Південної Америки.

Види регіональних систем захисту прав людини:

1) Міжамериканська діє в рамках Організації Американських Держав і представлена Міжамериканською комісією з прав людини і Міжамериканським судом з прав людини.

2) Африканська система складається з Африканської комісії прав людини і народів, що є органом Організації Африканської Єдності. Вона діє на підставі Африканської хартії прав людини і народів. Комісія заслуховує кожні два роки звіти держав про законодавчі й інші заходи для захисту прав людини.

3) Європейська система захисту прав людини діє в рамках Ради Європи, членом якої Україна є від 1995 року. Головний європейський правозахисний орган – Європейський суд прав людини. Рішення цього Суду впливають на формування не тільки європейських, але і світових стандартів прав людини.

Правозахисних інстанцій у світі дуже небагато, громадянин України може звернутися тільки до чотирьох: Комітету з прав людини, Комітету проти катувань, Європейського суду прав людини і Комітету із свободи асоціацій МОП.

Конвенційні органи – це органи, утворені на підставі міжнародних договорів. Це, зокрема, Комітет з прав людини (діє на підставі Пакту про громадянські та політичні права 1966 р.), Європейський суд з прав людини (діє на підставі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.), Комітет з прав дитини (засновано відповідно до Конвенції про права дитини 1989 р.) та інші.

Європейський суд з прав людини. Правовою основою діяльності Європейського суду з прав людини є Конвенція про захист прав людини та основних свобод і Регламент Європейського суду з прав людини. Відповідно до Конвенції Суд може розглядати, заяви держав – часниць Європейської конвенції з прав людини з питань порушення Конвенції в інших державах-членах (ст. 33), та заяви окремих осіб, груп і неурядових організацій про порушення прав людини, що мали місце в державах-членах (ст. 34).

Порядок розгляду таких заяв різний.

У разі звернення до Суду держави-учасниці, Суд розглядає цю заяву, досліджує представлені факти, а в разі необхідності може провести розслідування. Держава, щодо якої було подано заяву, повинна створити всі необхідні умови для встановлення викладених у ній фактів.

Процедура розгляду Європейським судом з прав людини заяв окремих осіб, груп і неурядових організацій більш складна:

- мають бути дотримані умови, що стосуються суб'єкта подачі заяви. Якщо це особа, то нею вважається як індивід, так і юридична особа. Якщо це група осіб, то справа має стосуватися ідентичного порушення прав усіх осіб, що складають групу.

Якщо це неурядова організація, то для її звернення до Європейського суду мають бути дотримані умови, що належать до критеріїв «асоціацій».

для звернення до Європейського суду з прав людини необхідно, щоб заявник вичерпав усі внутрішньодержавні способи правового захисту свого права.

- заява може бути прийнята, якщо з дня ухвалення останнього рішення у цій справі внутрішньодержавними судовими органами минуло не більше чотирьох місяців.

- Європейський суд не розглядає: анонімні заяви; заяви, які одного разу вже були розглянуті Європейським судом з прав людини; заяви, що є предметом розгляду в іншому міжнародному органі із захисту прав людини; заяви, несумісні з положеннями Конвенції.

Після використання всіх національних засобів правового захисту громадянин має право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Можливість звернення до ЕСПЛ у громадян України з'явилась з серпня 1997р.

До прав, які можуть бути захищені Європейським Судом, відносяться право: а) на життя; б) на повагу до гідності; в) на свободу і особисту недоторканність; г) на законність обвинувачення і справедливості незалежного і безстороннього суду; д) підозрюваного, обвинуваченого та підсудного на захист; е) на те, що відносно кожної людини закон не матиме зворотної сили, крім випадків, коли він пом'якшує чи скасовує відповідальність особи; ж) засудженого на перегляд вироку; з) на відшкодування шкоди, завданої незаконним засудженням; й) не бути вдруге покараним за один і той самий злочин; і) на

невтручання в особисте і сімейне життя; к) на недоторканність житла; л) на таємницю листування; м) на свободу думки, совісті і релігії; н) на свободу виявлення поглядів; о) на свободу мирних зборів;); р) на створення сім'ї, т) на приватну власність; у) на освіту; ф) виборче право; ц) на вільне пересування і свободу вибору місця проживання.

Європейський Суд не відмінює та не змінює рішення національних судів, а виносить нове рішення, яке є обов'язковим для виконання державою.

Процес розгляду скарги в ЕСПЛ не припускає витрат; процедура є безкоштовною. Участь адвоката є не обов'язковою.

Скарга, яка відповідає вимогам, направляється у м. Страсбург (Франція) і має містити такі відомості:

«Сторони» (прізвище, ім'я та по батькові заявника, громадянство, фах, дата і місце народження, постійна адреса, номер телефону, адреса, за якою заявник мешкає на даний час; прізвище, ім'я та по батькові представника, фах представника, адреса представника, номер телефону представника; держава, проти якої подано заяву. Якщо заявників декілька, інформація надається про кожного із них).

«Викладення фактів» (коротка суть самої скарги (претензії). Викладаються факти в їх хронологічній послідовності).

«Порушення Конвенції» (визначаються конкретні права, гарантовані Конвенцією та Протоколами до неї, які, на думку заявника, порушені, з посиланням на відповідні статті, та наводяться аргументи).

«Виконання положень Конвенції» (дається перелік офіційних рішень у справі, із зазначенням дати кожного документа та інстанції, яка його видала (суду або ж іншого органу в хронологічному порядку), а також коротка інформація про зміст кожного документа. До листа додаються копії цих рішень

«Предмет заяви» (вказується, яких результатів чекає заявник).

«Процедури в інших міжнародних інстанціях» (зазначається, чи надсилались скарги, які є предметом цієї заяви, в інші міжнародні інстанції, які саме і коли, які були прийняті рішення).

«Список документів» (вказується, які документи (в копіях) додаються до заяви).

«Мова листування» (зазначається, якою із двох офіційних мов Ради Європи – англійською чи французькою – заявник бажав би користуватися при листуванні. При цьому сама скарга подається українською мовою або однією із мов національних меншин України. Перекладати її на англійську чи французьку не потрібно).

«Заява про конфіденційність» (треба зазначити, що заявник бере на себе зобов'язання зберігати конфіденційність судової процедури. Тут же зазначається, що заявник бажає (якщо він бажає), щоби Суд не розголошував його прізвище).

Право звернення громадянина до відповідних міжнародних установ чи органів міжнародних організацій не обмежується лише європейськими наглядовими інститутами. Існують й інші інституції міжнародного рівня (наприклад. Міжнародний комітет проти катувань, Управління Верховного комісару ООН у правах людини або Управління Верховного комісару ООН у справах біженців тощо), до яких можуть звертатись громадяни України за умови ратифікації Україною відповідних актів міжнародного законодавства.

Процедура звернення до Комісії з прав людини Економічної та соціальної ради ООН встановлена Резолюцією.

Скарга може бути подана будь-якою особою, групою, державою чи організацією, стосуватися масових і грубих порушень прав людини у будь-якій державі та містити конкретні факти, підтвердженні необхідними доказами. За результатами вивчення скарги Комісія приймає рекомендації, які передаються на розгляд ЕКОСОП. Санкції чи інші примусові заходи до держав-порушників ні Комісія, ні ЕКОСОП застосовувати не мають права.

Порядок звернення зі скаргами до Комітету з прав людини: звертатися до Комітету можуть лише особи, що перебувають під юрисдикцією держав, які ратифікували Пакт про громадянські та політичні права та I Факультативний протокол до нього; порушення має стосуватися громадянських та політичних прав людини, передбачених цим Пактом; звернення може бути прийняте Комітетом до розгляду лише за умови, якщо було вичерпано усі національні засоби захисту порушеного права; звернення не може бути прийнятим до розгляду, якщо воно подане анонімно або є проявом зловживання правом на звернення.

За результатами розгляду звернення Комітет приймає резолюції, які підлягають обов'язковому виконанню відповідною державою у 6-місячний строк.

Більшість міжнародних інстанцій зосереджені на загальному нагляді за станом прав людини в державах, які підписали міжнародні угоди, на основі яких ці організації працюють.

Таке спостереження полягає у заслуховуванні періодичних доповідей держав, перевірок на місцях.

Скарги чи петиції про порушення прав людини, які надходять у такі організації, використовують для формування уявлення про загальну ситуацію, яка склалася в сфері захисту прав людини у відповідній державі. Тобто такі органи не розглядають кожне повідомлення про порушення прав, а намагаються з'ясувати загальну картину.

Багато міжнародних механізмів улаштовані так, що вони можуть безпосередньо реагувати тільки на масові чи систематичні порушення прав тими чи іншими державами, скарги ж на одиничні випадки порушень враховуються лише як ще один штрих до загальної ситуації захисту прав людини в окремих державах.

Тобто, вони діють у рамках процедур «скарг до роздумів», коли відповідний орган не прагне до виправлення кожного порушення прав людини, про які йому повідомляють.

Скарги, які надходять до нього, він оцінює на предмет визначення того, наскільки те чи інше порушення торкається всього населення держави, скарги втрачають свою індивідуальність і збираються в масиви даних, які згодом використовують для рішення питання про необхідність, методи й обсяг втручання.

Найефективнішими є органи й організації, які мають право прийому і розгляду індивідуальних скарг (петицій) від громадян і організацій – жертв порушень прав людини.

Тобто, ці організації провадять квазісудовий процес, на якому сперечаються між собою дві сторони – обвинувачувана держава й особа, яка заявляє про порушення її прав.

За результатами виноситься рішення, обов'язкове для виконання державою чи юридично, чи фактично через величезний міжнародний авторитет відповідного органу і характеру самого рішення.

Відмінність цих органів полягає в їх «обов'язку прийняти рішення по кожній спрямованій до них справі, навіть якщо це усього лише рішення щодо питання про його допустимість».

Таким чином, метою процедури є виправлення кожного конкретного порушення. Сторони при цьому можуть бути присутні при розгляді їхньої справи (обсяг цього права варіюється в різних органах).

10.3 Управління Верховного комісара ООН з прав людини

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) – орган ООН, уповноважений заохочувати та захищати права людини в усьому світі. Діяльність УВКПЛ проводиться у відповідності з наданим йому мандатом, Статутом ООН, Загальною декларацією прав людини та наступними інструментами в галузі захисту прав людини, Віденською декларацією прав людини і Програмою дій Всесвітньої конференції з прав людини 1993 року, а також підсумковими документами Всесвітнього саміту 2005 року.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини Пост Верховного комісара ООН з прав людини було засновано Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 48/141 на її 48-й сесії 20 грудня 1993 року в цілях координації діяльності ООН у сфері захисту прав людини.

Верховний комісар з прав людини призначається Генеральним секретарем ООН і затверджується Генеральною Асамблеєю ООН з урахуванням принципу географічної справедливості на фіксований термін в чотири роки з можливістю продовження ще на один термін. Його посаду прирівнюється до рівня заступника Генерального секретаря ООН.

Верховний комісар повинен бути особистістю, яка характеризується високими моральними якостями і чесністю і мати досвід в області прав людини. Він повинен виконувати свої обов'язки неупереджено, об'єктивно, невідбирково і ефективно і керуватися визнанням того, що всі права людини – громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні - є універсальними, неподільними і взаємозалежними.

Верховний комісар ООН з прав людини здійснює контроль за діяльністю Управління з прав людини, яке розміщується в Женеві і служить секретаріатом при Раді з прав людини.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини Укладаючи угоди з урядами окремих країн, Верховний комісар з прав людини створює в цих країнах відділення УВКПЛ з мандатом, що передбачають захист і заохочення прав людини, в тому числі за допомогою проведення заходів зі спостереження за становищем в області прав людини на території країни.

У УВКПЛ діє цілодобова «гаряча лінія» зв'язку з Женевою факсом 41-22-917-0092, яка дозволяє прийняти термінові повідомлення про порушення прав людини. З 1 вересня 2018 обов'язки Верховного комісара ООН із прав людини виконує Мішель Бачелет (колишній Міністр оборони Чілі).

10.4 Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини

Стаття 55 Конституції України, яка надає право громадянам звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини, має на увазі винятково міждержавну частину механізму. Такі (міждержавні) органи відрізняються тим, що вони створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, яка визначає їхні повноваження і спеціальні правила процедури.

Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» введено парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Можливість використовувати порядок захисту своїх суб'єктивних прав і свобод, який певний час застосовується у країнах – є членах Ради Європи (всього таких країн – сорок), з'явилась у громадян України після вступу України до Ради Європи і прийняття 17 липня 1997 року Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини» 1950 року. Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції (Закон набрав чинності з 3 серпня 1997 року).

Відповідно до статті 1 зазначеного Закону Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 4.6 Конвенції

про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського Суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Європейський Суд може захистити й ті права і свободи громадянина, які прямо не передбачені Конституцією України, але передбачені Конвенцією про захист прав і основних свобод людини: право підсудного на те, що його справу розгляне справедливий, незалежний і безсторонній суд, право засудженого на перегляд вироку, право людини не бути позбавленою волі лише на підставі неспроможності виконання свого договірною зобов'язання.

Європейським Судом не розглядаються заяви, які стосуються порушення відповідних прав людини не державою, а третіми особами (наприклад, заяви щодо поганого ставлення конкретного представника адміністрації місця позбавлення волі до ув'язненого, або щодо невиконання підприємством заробітної плати тощо).

Проте особа, використовуючи національні засоби захисту своїх прав, може, скажімо, звернутися до суду з позовом про невиконання заробітної плати, а якщо позов буде задоволений судом, але грошова сума з підприємства так і не стягнута, - до Європейського Суду з петицією про невжиття державою заходів по належному виконанню судових рішень). Європейський Суд не відміняє та не змінює рішення національних судів, а вносить нове рішення, яке є обов'язковим для виконання державою.

Відповідно до статистичних відомостей офіційного сайту Європейського суду з прав людини частка справ, порушених громадянами України станом на 31.10.2019 року складає 14,4 % (8650).

Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 року № 784 затверджено Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. Відповідно до цього Положення Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини є посадовою особою, на яку покладено повноваження щодо забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини під час розгляду справ про порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також інформування Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішень Суду.

Право звернення громадянина до відповідних міжнародних установ чи органів міжнародних організацій не обмежується лише європейськими наглядовими інститутами. Існують й інші інституції глобального міжнародного рівня (наприклад: Міжнародний комітет проти катувань, Управління Верховного комісару ООН у правах людини або Управління Верховного комісару ООН у справах біженців тощо), до яких в установленому порядку можуть звертатись громадяни України за умови ратифікації Україною відповідних актів міжнародного законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Які види універсальних правозахисних організацій Вам відомі?
2. Перерахуйте спеціалізовані установи ООН, що здійснюють правозахисну діяльність.
3. Які регіональні правозахисні міжнародні організації Вам відомі?
4. Назвіть права людини, що можуть бути захищені Європейським Судом?
5. Опишіть порядок звернення зі скаргами до Комітету з прав людини.
6. Опишіть процедуру розгляду Європейським Судом з прав людини заяв окремих осіб, груп і неурядових організацій.

Література: [3] С. 125-130; [5] С. 125-130; [7] С. 76-81.

ЛЕКЦІЯ 11. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ З РЕГУЛЮВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

1. Міжнародна організація праці (МОП)
2. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО)
3. Діяльність Ради Європи в сфері спорту. Міжнародні спортивні федерації

11.1 Міжнародна організація праці (МОП)

Міжнародна організація праці (МОП) була заснована в 1919 році, на згадку руйнівної війни, з метою поширення розуміння того, що універсальний, довготривалий мир може бути встановлений лише на основі соціальної справедливості.

МОП – унікальна тристороння організація, яка об'єднує представників урядів, організацій працівників та роботодавців задля спільної розробки політики і програм. МОП як всесвітня організація відповідає за розроблення Міжнародних стандартів у сфері праці і здійснює нагляд за їх дотриманням.

У співпраці із країнами-членами організації, МОП прагне забезпечити дотримання стандартів у сфері праці на законодавчому рівні і на практиці.

Міжнародна організація праці стала першою спеціалізованою агенцією ООН у 1946 році. А тристороння структура МОП робить її унікальним форумом, на якому уряди та соціальні економічні партнери 183 країн-членів можуть вільно та відкрито обговорювати та розробляти трудові стандарти та програми.

Україна є членом МОП з 1954 року.

МОП нині налічує більше 180 країн-членів, сприяє дотриманню прав людини, гармонійному соціально-економічному розвитку народів світу через запровадження та контроль за дотриманням міжнародних стандартів праці, технічне співробітництво. МОП здійснює наукові дослідження і поширює інформацію, готує кадри для створення умов забезпечення потреб якомога більшої кількості людей світу у харчуванні, житлі, здоров'ї, освіті, культурі, гідній праці.

Головні цілі МОП відповідно до її статуту можна визначити так: захист інтересів та прав трудящих шляхом регламентації робочого часу; боротьба з безробіттям; встановлення гарантії заробітної плати та визнання принципу рівності оплати за однаковою працю; захист працівників від професійних захворювань та травматизму на виробництві; регламентація питань соціального страхування та соціального забезпечення тощо.

Для досягнення поставлених цілей МОП виконує такі основні завдання:

Розробка міжнародної політики та програм вирішення соціально-трудова проблем.

Створення і прийняття міжнародних трудових норм у вигляді конвенцій та рекомендацій задля здійснення цієї політики.

Технічне співробітництво – допомога країнам-учасникам у вирішенні соціально-трудова проблем.

Захист прав людини та боротьба з бідністю за покращання життєвого рівня трудящих, розвиток соціального забезпечення.

Розробка програм покращання умов праці та виробничого середовища, техніки безпеки та гігієни праці, охорона та відновлення довкілля.

Розробка заходів щодо захисту найвразливіших груп працівників (жінок, молоді, людей похилого віку, працівників-емігрантів) тощо.

Зазначені вище завдання були й залишаються головними у діяльності МОП, а також є одночасно і методами її роботи, зокрема щодо розробки міжнародних трудових норм.

МОП має досить складну та розгалужену структуру (рис .1).

Рис.1. Структура Міжнародної організації праці

Міжнародна конференція праці (МКП), або Генеральна конференція, є вищим органом МОП, робота котрого визначається спеціальним Регламентом. МКП збирається щорічно в Женеві зазвичай на початку червня. Кожна держава на Конференції представлена двома делегатами від уряду та по одному від трудящих та підприємців з правом вирішального голосу.

До складу делегацій також входять радники, у великих делегаціях у кількості 40-50 чоловік. Всі делегати користуються рівними правами та голосують відповідно до своїх переконань та незалежно один від одного.

Різні точки зору не завдають перешкод прийняттю рішень, оскільки ті приймаються переважно значною більшістю голосів або консенсусом.

МКП визначає загальний напрямок діяльності МОП, тут обговорюються соціальні проблеми у сфері праці, розробляються та затверджуються міжнародні норми праці у вигляді конвенцій та рекомендацій, приймаються резолюції щодо окремих питань діяльності МОП, заслуховується звіт про діяльність Організації за минулий рік та затверджуються бюджет і програма на наступні два роки, раз на три роки обирається адміністративна рада. Робота вищого органу МОП складається із щоденних пленарних засідань та паралельної роботи різноманітних комітетів.

Галузеві комітети створені поза Конференцією для обговорення на міжнародному рівні соціально-трудоих проблем окремих

найважливіших галузей економіки. Комітети є постійними органами, однак збираються на засідання нерегулярно, не частіше ніж раз на декілька років.

Регіональні конференції скликаються для підтримання постійного зв'язку МОП із різним районами світу та вивчення соціально-економічних змін, які там відбуваються. Конференції скликаються за необхідністю та можливістю для обговорення питань, важливих для конкретного регіону. Рішення конференцій спрямовуються у МОП, урядам, об'єднанням трудящих та підприємців країн окремого регіону.

Адміністративна рада є виконавчим органом МОП, який спрямовує її роботу в період між конференціями, впроваджує її рішення, визначає порядок денний конференції та інших нарад, спрямовує діяльність МБП та різноманітних комітетів тощо.

Адміністративна рада має тристоронній склад: 28 представників урядів, 14 трудящих та 14 підприємців. Адміністративна рада збирається три рази на рік. На кожній її сесії на розгляд виноситься близько двадцяти питань.

Міжнародне бюро праці (МБП) – це постійний секретаріат та одночасно дослідний центр із соціальних питань і світовий довідково-інформаційний центр МОП, штаб-квартира якого знаходиться в Женеві (Швейцарія).

До головних функцій МБП відносять: здійснення різноманітних обстежень у сфері соціально-трудових відносин за дорученням Адміністративної ради та Генеральних конференцій, контроль за дотриманням ратифікованих конвенцій, підготовка матеріалів для генеральних конференцій, видання та поширення публікацій з питань праці. Очолює МБП Генеральний директор, який призначається Адміністративною радою раз на 5 років. Організаційно МБП складається із ряду департаментів та має декілька бюро і представників у різних країнах. МБП було створено два науково-навчальних заклади з підвищення кваліфікації: Міжнародний інститут соціально-трудових досліджень у Женеві та Міжнародний навчальний центр у Турині (Італія).

Важливу роль в розвитку МОП зіграло прийняття в 1944 р. Міжнародною конференцією праці у Філадельфії Декларації про діяльність МОП. Вона отримала назву Філадельфійської декларації та власне разом зі статутом визначила основні цілі та завдання Організації, які залишаються актуальними та нагальними і дотепер. Ця Декларація, окресливши магістральні шляхи не лише

діяльності МОП, а й світової соціальної політики загалом на другу половину ХХ ст., і нині залишається керівним документом в роботі Організації.

Декларація відкривається підтвердженням фундаментальних принципів МОП та проголошує, що «праця не є товаром», «свобода слова та свобода об'єднання є необхідними умовами постійного прогресу» та що «злидні будь-де є загрозою для загального добробуту». Далі обґрунтовується положення, що стійкий мир може бути встановлено лише на основі соціальної справедливості, тобто вперше завданням міжнародної організації було в такому широкому розумінні проголошено принцип рівності.

Філадельфійська декларація МОП також закликала уряди запровадити гарантовану мінімальну заробітну плату, досягти повної зайнятості, сприяти реалізації програм соціального забезпечення, покращанню умов праці та життєвого рівня населення, забезпеченню можливостей навчання й просування на вищі посади працівників, забезпеченню рівних можливостей отримання загальної та професійної освіти.

Завершується Декларація твердженням, що викладені в ній принципи «повністю можуть бути застосовані всіма народами», а їх поширення на все ще «залежні народи... є завданням всього цивілізованого світу». Ця заява сприяла тому, що перед отриманням незалежності країнами «третього світу» Декларацію назвали «хартією залежних народів».

Визначені Декларацією цілі та завдання є головними у діяльності МОП протягом усього періоду, однак сучасні умови визначають необхідність виявлення пріоритетів її діяльності. До головних з них можна віднести такі: підтримка процесу демократизації для сприяння розвитку трипартизму, діалогу між партнерами в кожній державі; продовження боротьби з бідністю, передусім через збільшення зайнятості, в тому числі шляхом перепідготовки робочої сили; захист трудових та громадянських прав трудящих у всіх його формах.

11.2 Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО)

ЮНЕСКО (UNESCO) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). ЮНЕСКО є міжнародною міжурядовою організацією, спеціалізованою установою ООН. Офіційно існує з 4 листопада 1946 року, коли набрав чинності (після ратифікації двадцятьма країнами) її Статут, підписаний 16 листопада 1945 р. представниками 44

держав на установчій конференції у Лондоні. ЮНЕСКО змінила Міжнародний інститут інтелектуальної співпраці, заснований 9 серпня 1925 р.

Штаб-квартира Організації розташована у Парижі (Франція).

Офіційні мови ЮНЕСКО - англійська, арабська, іспанська, китайська, російська та французька. Робочими мовами Секретаріату є англійська та французька.

Керівні органи ЮНЕСКО – Генеральна конференція, Виконавча рада і Секретаріат.

Найвищий орган ЮНЕСКО – Генеральна конференція, яка складається з представників держав-членів і скликається на чергові сесії раз на два роки.

Генконференція визначає напрями і загальну лінію діяльності Організації, затверджує середньострокову стратегію та її програму і бюджет на кожні два роки, схвалює проекти міжнародних конвенцій і рекомендацій, призначає Генерального директора (за рекомендацією Виконавчої ради), обирає членів Виконавчої ради, розглядає інші важливі питання діяльності ЮНЕСКО.

Виконавча рада, до складу якої входить 58 представників держав-членів ЮНЕСКО, координує її діяльність у період між сесіями Генконференції. Засідання Виконавчої ради відбуваються двічі на рік. Вона розглядає і подає Генеральній конференції проекти дворічних програм та середньострокових стратегічних напрямів діяльності Організації, визначає заходи для ефективної реалізації затверджених програм і бюджетів, готує порядок денний Генконференції, подає рекомендації щодо прийому в Організацію нових членів та встановлення асоційованих зв'язків з новими партнерами.

Секретаріат ЮНЕСКО – постійно діючий виконавчий орган. Його очолює Генеральний директор, який призначається Генеральною конференцією на чотирирічний термін. Секретаріат складається із фахівців різних країн, набраних на основі принципу рівномірної географічної представленості, але з урахуванням їх професійної компетенції. Структурно він поділяється на сектори за основними напрямками діяльності ЮНЕСКО. У Секретаріаті працює понад дві тисячі фахівців із 130 країн.

Згідно зі Статутом, головне завдання ЮНЕСКО полягає в тому, щоб сприяти зміцненню миру і безпеки шляхом розширення співробітництва народів у галузі освіти, науки і культури, а також укоріненню у свідомості людей необхідності захисту миру. Організація є своєрідним інтелектуальним форумом, спеціальний мандат якого базується на постулаті, що мир і стабільність суспільства повинні ґрунтуватися на моральній та інтелектуальній солідарності людства. Отже, місія ЮНЕСКО полягає у зміцненні інтелектуальної та моральної солідарності людства, а відтак - створенні гуманітарних підвалин всеохоплюючої системи міжнародної безпеки та стабільності.

Основними сферами компетенції ЮНЕСКО є: освіта - від дошкільної до вищої та безперервної, включаючи освіту для дорослих, превентивну (профілактичну), спеціальну, професійно-технічну та екологічну; природничі, точні та гуманітарні науки; культура і міжнародне культурне співробітництво; засоби масової інформації, інформатика та комунікація.

Практична діяльність ЮНЕСКО будується на засадах середньострокового плану, розрахованого на 6 років. У свою чергу, на підставі такого плану складаються три дворічні програми. Конкретна робота Організації, що проводиться в рамках затверджених програм і бюджету на 2006-2007 рр., здійснюється за такими головними напрямками:

Велика програма I - Освіта.

Велика програма II - Природничі науки.

Велика програма III - Соціальні та гуманітарні науки.

Велика програма IV - Культура.

Велика програма V - Комунікація та інформація.

Основними міжнародно-правовими документами ЮНЕСКО є: конвенції про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.); про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.); про охорону всесвітньої культурної та

природної спадщини (1972 р.); регіональні конвенції (у т.ч. Європейська) про визнання навчальних курсів і дипломів з вищої освіти та ін.; рекомендації про міжнародний обмін культурними цінностями (1976 р.); про участь і вклад громадських кіл у культурне життя (1976 р.) та ін.; декларації про принципи міжнародного культурного співробітництва (1966 р.); про основні принципи, що стосуються вкладу засобів масової інформації у зміцнення миру та міжнародного взаєморозуміння, розвиток прав людини і боротьбу проти расизму й апартеїду і підбурювання до війни (1978 р.); про раси і расові заобони (1978 р.), про охорону підводної культурної спадщини (2001 р.), про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), про охорону та заохочення різноманіття форм культурного самовираження (2005 р.), про боротьбу з допінгом у спорті (2005 р.) та ін.

11.3 Діяльність Ради Європи в сфері спорту. Міжнародні спортивні федерації.

Міжнародні спортивні організації – це неурядові громадські об'єднання організацій і приватних осіб, створені на основі добровільності і зацікавленості в певній сфері фізичного виховання. Вони бувають як аматорськими, так і професійними. Можуть існувати у формі федерацій, асоціацій, спілок.

Особливістю сучасного періоду розвитку міжнародних спортивних зв'язків стало те, що в умовах глобалізації багато спортивні організації є акторами не тільки спортивної дипломатії, а й світової політики в цілому.

Крім специфічних спортивних функцій, багато великих міжнародних спортивних організацій – МОК, ФІФА, УЄФА та ін. - беруть участь в громадських рухах, акціях на підтримку найбільш бідніших країн, сприяють вирішенню гуманітарних, екологічних проблем, підтримують боротьбу з бідністю, расизмом. Інша особливість діяльності міжнародних спортивних організацій, що позначилася в кінці ХХ - початку ХХІ ст., полягає в тому, що багато хто з них стали великими бізнес-структурами. Найбільш яскравим прикладом може служити МОК.

Серед визнаних МОК міжнародних організацій неолімпійськими видами спорту опікуються такі: SportAccord, Міжнародна асоціація всесвітніх ігор (IWGA), Асоціація міжнародних спортивних федерацій визнаних МОК (ARISF), Всесвітня антидопінгова агенція (WADA) та Міжнародна федерація спорту для всіх (TAFISA).

SportAccord – парасолькова міжнародна організація, яка об'єднує міжнародні спортивні федерації як з олімпійських, так і неолімпійських видів спорту. До складу організації входить 92 міжнародні спортивні федерації (повноправні члени. 57 неолімпійських) та 16 організацій (асоційовані члени), які тісно пов'язані з міжнародними спортивними федераціями (наприклад, Міжнародний параолімпійський комітет, Міжнародна асоціація всесвітніх ігор тощо).

Місією SportAccord є об'єднання та підтримка своїх членів в координації та захисті спільних цілей та інтересів. Основні напрямки діяльності:

1. Експертна допомога федераціям (обмін знаннями між федераціями) з різноманітних питань функціонування спортивної сфери: антидопінг, спортивний менеджмент, спортивне право, спортивний маркетинг, соціальна відповідальність у спорті, бродкастинг тощо.

2. Організація мультиспортивних заходів, які об'єднують на одному спортивному майданчику як олімпійські, так і неолімпійські види спорту (це нова ініціатива у світі спорту, яка стартувала в 2010 році з перших Всесвітніх ігор з єдиноборств):

- a. Всесвітні ігри з єдиноборств (10 неолімпійських та 5 олімпійських видів спорту) – проводяться раз на 4-ри роки. Наступні в 2017 році.

- b. Всесвітні інтелектуальні ігри – проводяться кожен рік.

- c. Всесвітні пляжні ігри – будуть проводитися у партнерстві з МОК.

3. Організація Форуму міжнародних спортивних федерацій (IF Forum) – нарада-семинар з представниками міжнародних спортивних федерацій з проблемних питань розвитку спорту.

4. Організація щорічної Конвенції SportAccord – міжнародний спортивний форум, де обговорюються найважливіші проблеми спорту на найвищому рівні з президентами міжнародних федерацій разом з МОК та іншими спортивними організаціями. Представники Спортивного комітету України теж беруть участь у Конвенції.

Міжнародна асоціація всесвітніх ігор (IWGA) – міжнародна організація, яка займається проведенням Всесвітніх ігор та об'єднує міжнародні федерації з видів спорту, які представлені на іграх (37 членів – неолімпійські федерації). IWGA є асоційованим членом SportAccord та визнана МОК.

Всесвітні ігри – це фактично олімпіада серед неолімпійських видів спорту, яка проходить раз на 4 роки (з 2000 року під патронатом МОК після підписання Меморандуму про порозуміння). Вид спорту, який розглядається МОК як кандидат на включення до олімпійських ігор, обов'язково має бути в програмі Всесвітніх ігор. В деякій мірі Всесвітні Ігри можна вважати селекційним майданчиком нових видів спорту для включення в олімпіаду.

Асоціація міжнародних спортивних федерацій визнаних МОК (ARISF) – об'єднує міжнародні спортивні федерації з неолімпійських видів спорту визнаних МОК (34 федерації). ARISF через представництва в 22-х Комісіях МОК відстоює інтереси неолімпійських видів спорту в рамках загального олімпійського руху відповідно до олімпійської хартії. Один представник від ARISF також входить до Ради SportAccord – виконавчого органу цієї організації.

Всесвітня антидопінгова агенція (WADA) – незалежна організація, яка здійснює координацію боротьби з допінгом у спорті в світі. Створена за підтримки МОК та офіційно визнана ним. Фінансується наполовину МОК та урядами держав, що ратифікували Міжнародну конвенцію ООН про боротьбу з допінгом у спорті. 72 міжнародні спортивні федерації з неолімпійських видів спорту підписали Всесвітній антидопінговий кодекс.

Міжнародна асоціація спорту для всіх (TAFISA) – міжнародна спортивна федерація, діяльність якої направлена на заохочення фізичної активності заради здоров'я, соціальної взаємодії, інтеграції і спілкування людей у всьому світі. TAFISA є провідною організацією у світовому русі масового спорту, що нараховує понад 200 членів і 130 країн-учасниць. Членами організації є як урядові, так і громадські організації, включаючи національні спортивні федерації, національні олімпійські комітети, міністерства культури, здоров'я, спорту, міжнародні, регіональні та національні організації спорту для всіх, освітні інституції та індивідуальні члени. TAFISA отримала офіційне визнання і активно співпрацює з МОК, ООН, ЮНЕСКО та Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ).

Питання для самоконтролю:

1. Перерахуйте головні цілі діяльності МОП.
2. Назвіть основні завдання МОП.
3. Опишіть структуру МОП.
4. Які питання входять до компетенції Міжнародного бюро праці.
5. Перерахуйте керівні органи ЮНЕСКО.
6. Охарактеризуйте основні сфери діяльності ЮНЕСКО.
7. Охарактеризуйте основні сфери діяльності міжнародних спортивних організацій.

Література: [1] С. 95-98; [2] С. 125-140; [7] С. 64-75.

ЛЕКЦІЯ 12. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).
2. Компетенція Ради Європи в галузі охорони здоров'я
3. Діяльність України, як учасника міжнародного співробітництва в галузі охорони здоров'я, члена (ВООЗ).

12.1 Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) – спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй. У 1945 році на Конференції у м. Сан-Франциско було ухвалено рішення щодо створення міжнародної організації з питань охорони здоров'я. У 1946 році Міжнародна конференція охорони здоров'я, яка проходила у Нью-Йорку, схвалила Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). День набуття чинності Статуту ВООЗ – 7 квітня 1948 р. - вважається Днем заснування цієї організації і щорічно відзначається як Всесвітній день здоров'я.

Членами ВООЗ є 194 країни. Штаб-квартира розташована у Женеві.

Головні структури ВООЗ - Всесвітня асамблея охорони здоров'я, Виконавчий комітет та Секретаріат.

Всесвітня асамблея охорони здоров'я – вищий керівний орган ВООЗ. Її щорічні сесії, у роботі яких беруть участь делегації з усіх 194 держав-членів ВООЗ, проходять зазвичай у травні в Женеві. Головною функцією Асамблеї охорони здоров'я є визначення загальних політичних напрямків діяльності Організації. Всесвітня Асамблея охорони здоров'я призначає Генерального директора Організації, контролює фінансову політику ВООЗ, а також розглядає доповіді Виконавчого комітету.

Виконавчий комітет – виконавчий орган ВООЗ – складається з 34 членів, технічно кваліфікованих в галузі охорони здоров'я. Члени Комітету обираються терміном на три роки. Основна сесія Комітету, на якій узгоджується порядок денний майбутньої сесії ВАОЗ та приймаються резолюції для представлення ВАОЗ, проводиться у січні, а інша, менш тривала сесія, – у травні, відразу ж після Асамблеї охорони здоров'я, для розгляду адміністративних питань.

Основними функціями Виконавчого комітету є проведення в життя рішень і політики Асамблеї охорони здоров'я, надання їй консультативної допомоги та загальне сприяння її роботі.

До складу Секретаріату ВООЗ входить близько 8000 фахівців в області охорони здоров'я та інших областях, а також інших співробітників, що працюють за строковими контрактами в штаб-квартирі Організації, шести регіональних бюро та в країнах.

Організацію очолює Генеральний директор, який призначається Асамблеєю охорони здоров'я за поданням Виконавчого комітету терміном на п'ять років. 1 липня 2017 року доктора Тедроса Адханома Гебреєсуса (Ефіопія) було призначено на посаду Генерального директора ВООЗ.

Головною метою ВООЗ є сприяння забезпеченню охорони здоров'я населення усіх країн світу. Текст Стату ВООЗ можна коротко сформулювати як «Право на здоров'я». ВООЗ координує міжнародне співробітництво з метою розвитку й удосконалення систем охорони здоров'я, викорінення інфекційних захворювань, впровадження загальної імунізації, боротьби з поширенням СНІДу, координації фармацевтичної діяльності країн-членів тощо. Протягом останніх років завдяки зусиллям ВООЗ питання охорони здоров'я стали пріоритетом у політичному порядку денному світу. Їх почали обговорювати на найважливіших політичних форумах, до цієї галузі залучаються нові фінансові ресурси.

Функції ВООЗ поділяються на дві категорії: нормативна діяльність (здійснюється переважно штаб-квартирою) та технічне співробітництво (здійснюється регіональними та країновими бюро).

З метою більш повного врахування регіональних пріоритетів у галузі охорони здоров'я та забезпечення більш тісного зв'язку з потребами національних систем охорони здоров'я головна діяльність ВООЗ здійснюється через її шість регіональних бюро та через представництва ВООЗ у країнах.

Бюро Європейського регіону ВООЗ, до складу якого входить 53 країни, у т.ч. Україна, розташоване у Копенгагені (Данія) і очолюється Регіональним директором. 1 лютого 2010 р. розпочався п'ятирічний термін повноважень Жужанни Якаб (Угорщина) на посаді Директора ЄРБ ВООЗ.

12.2 Компетенція Ради Європи в галузі охорони здоров'я

Компетенція Ради Європи в названій області базується на положеннях п. «А» ст. 1 Статуту Ради Європи: «Метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу».

В рамках Ради Європи створені:

- Європейський комітет з питань охорони здоров'я;
- Керівний комітет з біоетики;
- Комісія Європейської фармакопеї;
- Європейський директорат за якістю лікарських засобів для охорони здоров'я.

Рада Європи приділяє увагу питанням охорони здоров'я з перших років своєї діяльності. Уже в 1954 р був заснований Європейський комітет з питань охорони здоров'я (European Health Committee, CDSP) для розвитку співпраці та обміну досвідом між державами-членами.

До складу зазначеного Комітету входять основні представники міністерств охорони здоров'я і зацікавлені сторони. Цей Комітет підтримує тісні зв'язки з Європейською комісією та Європейським регіональним бюро ВООЗ. CDSP засновує свою стратегію на комплексному підході до проблем громадської охорони здоров'я, з одного боку, і до індивідуальних цінностей (юридичних, етичних, соціальних прав людини) – з іншого. Діяльність Європейського комітету з питань охорони здоров'я спрямована на демократизацію і гуманізацію послуг в сфері охорони здоров'я: він пропонує таку політику, яка забезпечує рівний доступ до високоякісних медичних послуг і лікарських препаратів, а також повномасштабне і відповідальне участь пацієнтів і громадян.

На основі роботи комітетів експертів Європейського комітету з питань охорони здоров'я готує рекомендації для прийняття їх Комітетом міністрів (керівний орган Ради Європи). Протягом ряду років була створена система комітетів експертів, які зустрічаються на регулярній основі, як правило, протягом дворічного періоду, для того щоб запропонувати конкретні директивні документи для затвердження в цьому Комітеті і остаточного прийняття Комітетом міністрів у формі рекомендацій.

В рамках Ради Європи розроблені і прийняті:

Конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) 1997 року та Додаткові протоколи до неї;

- Конвенція про розробку Європейської фармакопеї 1964 р

До завдань Керівного комітету з біоетики входять:

- Вивчення етичних, правових проблем і проблем, що стосуються прав людини, в зв'язку з розвитком біомедицини;

- Гармонізація політики держав-членів і розробка відповідних правових актів з етичних і правових питань, пов'язаних з даною сферою, включаючи захист людських

ембріонів і генетику, що також має на увазі розробку додаткових протоколів до вищезазначеної Конвенції 1997 р.;

- Здійснення діяльності з метою спрощення імплементації принципів Конвенції 1997 року та Додаткових протоколів до неї;

- Співпраця з іншими міжнародними організаціями та ЄС.

Основні документи Ради Європи в галузі біоетики розробляє Керівний комітет з біоетики, і згодом вони затверджуються Парламентською асамблеєю і Комітетом міністрів РЄ.

Комісія Європейської фармакопеї була заснована відповідно до Конвенції щодо розробки європейської фармакопеї 1964 року. Комісія є спеціалізованим органом Ради Європи.

Мета Комісії – підготовка офіційних описів («монографій»), що містять дані по точному складу речовин, що використовуються для виготовлення лікарських засобів, яким слідує держава, які підписали Конвенцію 1964 р.

Іншим спеціалізованим органом Ради Європи, створеним на основі вищезазначеної Конвенції 1964 року, є Європейський директорат за якістю лікарських засобів для охорони здоров'я (European Directorate for the Quality of Medicines).

Директорат відповідальний за функціонування Технічного секретаріату Комісії Європейської фармакопеї.

Метою Директорату є забезпечення якості та доступності лікарських засобів і медичної допомоги.

У структуру Директорату входять:

- Департамент Європейської фармакопеї (DEP);

- Департамент видавничої діяльності та мультимедіа (DPM);

- Департамент лабораторних досліджень (DLAB);

- Департамент стандартизації біологічних препаратів з мережею офіційних лабораторій з контролю якості лікарських препаратів (DBO);

- Відділ еталонних матеріалів і зразків (DRS);

- Відділ сертифікації речовин (DCEP);

- Відділ по зв'язках з громадськістю та документації (PRUD);

- Відділ якості та охорони навколишнього середовища (QEU);

- Відділ перекладів;

- фінансовий відділ.

Директорат сприяє реалізації права на лікарські засоби високої якості і на охорону здоров'я шляхом розробки стандартів виробництва і контролю якості лікарських засобів в Європі (Європейська фармакопея включає в себе більше 2000 стандартів) і за її межами, а також відповідальний за сертифікацію відповідності

Європейської фармакопеї речовин, які використовуються в медицині.

Комітетом міністрів Ради Європи прийнято низку рекомендацій з питань охорони здоров'я, які звернені до урядів держав – членів Ради Європи (наприклад, рекомендації щодо впливу генетики на організацію служб охорони здоров'я і підготовку медичних працівників; про ефективне управління в системах охорони здоров'я; про моніторинг та захист прав людини і гідності осіб з психічними розладами; про облік гендерних відмінностей в політиці в сфері охорони здоров'я).

У червні 2001 було укладено тристоронню угоду між Радою Європи, Європейською комісією і ВООЗ. ВООЗ і Рада Європи співпрацюють через Європейський комітет здоров'я.

Співпраця в рамках СНД в галузі охорони здоров'я. Воно здійснюється за наступними напрямками:

- Науково-технічне співробітництво;

- Співпраця зі стандартизації, реєстрації та контролю якості лікарських засобів, виробів медичного призначення та медичної техніки;

- Співпраця із забезпечення стабільного функціонування систем охорони здоров'я під час надзвичайних ситуацій і дотримання прав людини на надання необхідної медичної та гуманітарної допомоги;

- Співпраця в області санітарної охорони території та забезпечення епідеміологічного благополуччя населення;

- Співпраця в сфері розвитку донорства та служб крові, стандартизації вимог до порядку обстеження донорів, донорським реєстрів, компонентам крові, обміну та постачання препаратів та компонентів крові в екстремальних умовах, з метою зниження ризику поширення гемотрансмісивних інфекцій;

- Співпраця з боротьби з ВІЛ / СНІД;

- Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ВООЗ, Об'єднана програма ООН з ВІЛ / СНІД (ЮНЕЙДС), Міжнародний надзвичайний дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ).

В системі органів СНД створені спеціалізовані органи, до компетенції яких входить координація співробітництва держав-учасників щодо вирішення проблем охорони здоров'я:

- Рада зі співробітництва в галузі охорони здоров'я СНД;

- Міждержавна комісія з стандартизації, реєстрації та контролю якості лікарських засобів, виробів медичного призначення і медичної техніки держав – учасниць СНД;

- Міждержавна комісія з санітарно-епідеміологічного нормування держав-учасниць СНД;

- Координаційна рада держав - учасниць СНД з проблем медицини катастроф;

- Координаційна рада з проблем санітарної охорони територій держав - учасниць СНД від завезення і розповсюдження особливо небезпечних інфекційних хвороб;

- Координаційна рада служб крові держав - учасниць СНД;

- Координаційна рада з проблем ВІЛ-інфекції держав - учасниць СНД.

Правовими формами даної співпраці є прийняття угод, протоколів, програм, планів, рекомендацій у сфері охорони здоров'я.

В рамках СНД були прийняті наступні угоди:

- Угода про організацію медичного забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей, робітників і службовців Прикордонних військ 1992 р .;

- Угода про надання медичної допомоги громадянам держав - учасниць СНД 1997 р

∴

- Угода про співробітництво у вирішенні проблем ВІЛ-інфекції 1998 р .;

- Угода про співробітництво в боротьбі з обігом фальсифікованих і неякісних лікарських засобів 2008 р.

Комітетом міністрів Ради Європи прийнято низку рекомендацій з питань охорони здоров'я, які звернені до урядів держав - членів Ради Європи (наприклад, рекомендації щодо впливу генетики на організацію служб охорони здоров'я і підготовку медичних працівників; про ефективне управління в системах охорони здоров'я; про моніторинг та захист прав людини і гідності осіб з психічними розладами; про облік гендерних відмінностей в політиці в сфері охорони здоров'я).

12.3 Діяльність України, як учасника міжнародного співробітництва в галузі охорони здоров'я, члена (ВООЗ)

Україна – член ВООЗ з 1948 р. (3 квітня 1948 р. приєдналась до Статуту ВООЗ). З 1950 по 1991 р. – період неактивного членства України у цій організації. Поновила своє членство у 1992 р. У Києві функціонує Представництво ВООЗ в Україні.

Співробітництво України з ВООЗ – одна з важливих складових міжнародного співробітництва спрямоване на забезпечення конституційного права кожного громадянина

України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Особливого значення таке співробітництво набуває в умовах глобалізації.

Підходи ВООЗ, згідно з якими здоров'я розглядається водночас як ресурс і мета розвитку та ключ до процвітання, відповідає принципам державної політики України у соціально-економічній галузі. Основні завдання ВООЗ та стратегічні напрямки їх реалізації відповідають інтересам України.

Співробітництво України з ВООЗ здійснюється переважно через Європейське регіональне бюро (ЄРБ) згідно з рамковими дворічними угодами, що укладаються між Україною та ЄРБ. В угодах визначаються пріоритетні напрямки співробітництва, на які скеровуються кошти, що виділяються з основного бюджету ВООЗ на підтримку заходів на рівні країни.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягають основні завдання діяльності ВОЗ.
2. Опишіть структуру ВОЗ.
3. Які питання входять до компетенції Комітету з біоетики?
4. Які питання входять до компетенції Комітету з Європейської фармакопеї?
5. Які питання входять до компетенції Ради Європи в галузі охорони здоров'я?
6. Охарактеризуйте діяльність України, як учасника міжнародного співробітництва в галузі охорони здоров'я.

Література: [1] С. 201-208; [5] С. 254-260; [6] С. 64-75.

ЛЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ МІГРАЦІЇ

1. Міжнародна організація з міграції (МОМ)
2. Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА)
3. Програма розвитку ООН (ПРООН).

13.1 Міжнародна організація з міграції (МОМ)

Одне з ключових місць у державній політиці відводиться соціальній сфері. Суспільство бере активну участь у всіх напрямках соціально-економічного розвитку країни, тому налагодженість і раціональний підхід до побудови соціальної політики повинен стояти на першому місці будь-якої незалежної та орієнтованої на міжнародний розвиток держави.

Глобалізаційні процеси впливають на розширення кордонів ринку праці, товарів і послуг і підвищення інтересу громадян до пересування не лише в межах країни, але й за кордон.

Зростання показників мігруючого населення підтверджують статистичні дані. Згідно з інформацією Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації з міграції (МОМ) у даний час у світі проживають близько 214 млн мігрантів, або 3,1 % від усього населення. Згідно з оцінками міжнародних організацій, від 20 до 30 млн є незаконними іммігрантами, 26 млн – внутрішньо переміщені особи, які проживають у 52 країнах, і близько 16 млн – біженці. Середньорічний темп зростання числа мігрантів у даний час оцінюється у 2,9 %.

Міжнародна організація з міграції (англ. International Organization for Migration; MOM / IOM) – це міждержавна міжнародна організація, створена й діюча для розв'язання численних міграційних проблем у сучасному світі.

Створення МОМ в далекому 1951 році було свідомим та обґрунтованим кроком розвинених європейських держав, пов'язаним із стрімким зростом переміщення осіб після Другої світової війни.

Однак з часом пріоритети діяльності змінювались, розширювались, і наразі до складу питань, які становлять інтерес для МОМ, відносяться майже усі питання регулювання міграції, захисту прав мігрантів, недопущення торгівлі людьми тощо.

Наразі глобальним девізом організації є «Міграція для загального блага». Засновники МОМ заснована у грудні 1951 р. з ініціативи Бельгії та США на міжнародній конференції з міграції у Брюсселі як Тимчасовий міждержавний комітет з переміщення мігрантів з Європи і почала функціонувати у 1952 р. як Міждержавний комітет з міграції у Європі

2. Мета заснування основною метою заснування МОМ була допомога населенню тимчасово переміщеному в результаті воєнних дій

3. Країни-члени 162 країн-членів і 9 країн зі статусом спостерігачів

4. Штаб-квартира Женева (Швейцарія)

5. Генеральний директор Вільям Лейсі Свінг (США) з червня 2008 року

6. Структура:

- 9 регіональних офісів розробляють регіональні стратегії і плани дій, надають програмну та адміністративну підтримку;

- 2 адміністративних центри – надають адміністративні послуги мережам офісів МОМ;

- 2 спеціальних офіси – зміцнюють відносини з різними організаціями, дипломатичними представництвами, а також неурядовими організаціями;

- 9 національних представництв – виконують функцію мобілізації ресурсів і з координуючі функції;

- національні представництва / бюро і структурні підрозділи по всьому світу – аналізують національні питання в області міграції / виявляють тенденції, а також планують, розробляють і реалізують проекти і програми в даних областях.

7. Представництва представництва МОМ є в більше ніж 100 країнах світу. Оперативний персонал збільшився з приблизно 1100 працівників в 1998 року до більш ніж 9000 станом на січень 2016 року.

8. Проекти кількість проектів збільшилась з 686 в 1998 році до більше ніж 2400 у 2016 році Фінансові результати діяльності.

9. Фінансування у 2010 році понад 97 % загальносвітового обсягу фінансування МОМ було отримано у вигляді добровільних внесків на впровадження проектів. Решту становить адміністративний бюджет, що фінансується з внесків держав-членів.

10. Витрати на адміністративногосподарське забезпечення для покриття своїх непрямих витрат, МОМ стягує 5 % від загальної вартості проектів на адміністративно-господарське забезпечення

11. Витрати на проекти загальні витрати вирости з 242,2 млн доларів в 1998 році до більше 1,4 млрд доларів у 2014 році.

Напрями роботи МОМ – надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та людям, які постраждали від конфлікту, допомоги із переселення біженців (допомога з технічних питань) та надання послуг з оцінки стану здоров'я мігрантів. Другим, але не менш важливим по значенню, напрямом є протидія торгівлі людьми та недопущення незаконного використання примусової праці мігрантів.

Окрім цього, МОМ допомагає урядам держав у протидії нерегульованій міграції, поліпшенні системи управління міграцією та кордонами. Тобто в данному випадку мається на увазі співпраця Організації (зокрема, його Представництва, яке діє в Україні) з Державною міграційною службою, Державною прикордонною службою, від неї - з Державною фіскальною службою та з іншими державними органами. Також Організація долучається до просування потенціалу міграції для розвитку, поширення правдивої та об'єктивної інформації про міграцію.

Представництво МОМ почало працювати в Києві з 1996 року, коли Україна отримала статус країни-спостерігача МОМ.

Пізніше, у 2002 році Верховна рада ратифікувала угоду про членство України у цій організації, після чого Україна стала повноправним членом МОМ.

13.2 Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА)

UNFPA, Фонд ООН у галузі народонаселення є провідною агенцією ООН, яка зосереджує свою роботу у сфері гендерної рівності, репродуктивного здоров'я та розбудови потенціалу молоді. Спільно з партнерами UNFPA працює у 150 країнах та територіях світу. Представництво в Україні працює з 1997 року. UNFPA, Фонд ООН у галузі народонаселення створено у 1969 році, Представництво в Україні працює з 1997 року.

У вересні 2015 року 193 держави-члени ООН одноставно прийняли Цілі сталого розвитку, набір із 17 завдань, спрямованих на перетворення світу до 2030 року. Ці цілі спрямовані на усунення бідності, дискримінації, зловживання, боротьби з екологічним знищенням і введення в епоху розвитку для всіх людей у всьому світі.

Фонд ООН у галузі народонаселення в Україні працює у наступних напрямках:

Створення умов, в яких кожна молода людина може наповну реалізувати свій потенціал, веде здоровий спосіб життя, знає свої репродуктивні права і бере активну участь у житті громади;

Проведення кампаній з питань сексуального та репродуктивного здоров'я задля кращого доступу до обслуговування та лікування, підвищення їхньої якості, особливо для молоді;

Розвінчання стереотипів про гендерні ролі в суспільстві (за допомогою засобів масової інформації, обов'язкового навчання для державних службовців з питань гендерних підходів до державного управління, вдосконалення національної політики щодо гендерних питань та антидискримінаційна експертиза шкільних підручників);

надання інформації та послуг постраждалим від гендерно зумовленого насильства шляхом створення кризових центрів, підтримки роботи мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, надання експертної підтримки та підвищення загальної обізнаності у суспільстві.

13.3 Програма розвитку ООН (ПРООН).

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, гілка ООН, що спеціалізується на питаннях розвитку.

Програма співпрацює з урядами, громадянським суспільством та приватним сектором у 170 країнах і територіях з метою ліквідації бідності, розвитку та збереження національного потенціалу, досягнення відчутних та тривалих результатів розвитку, захисту довкілля та розширення демократичного врядування, орієнтуючись на принцип «не залишити нікого без уваги».

Дороговказом для нашої роботи у всьому світі є Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року та визначені в ньому 17 Цілей сталого розвитку (ЦУР), прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році. Порядок денний – це план подолання бідності та інших лихоліть, покращення у сферах охорони здоров'я та освіти, скорочення нерівності та сприяння економічному зростанню – і все це одночасно з боротьбою зі зміною клімату та роботою по збереженню наших океанів та лісів.

В Україні ПРООН працює з 1993 р. спільно з іншими агентствами, що входять до команди ООН в Україні, партнерами з розвитку, громадянським суспільством та місцевими громадами, щоб допомогти визначити та розробити місцеві рішення для викликів розвитку країни.

Питання для самоконтролю:

1. Що входить до компетенції МОМ?
2. Опишіть структуру МОМ.
3. Охарактеризуйте основні напрями роботи МОМ.
4. Охарактеризуйте основні напрями роботи Фонду ООН в галузі народонаселення.
5. Вирішення яких проблем входить до компетенції ПРООН?

Література: [2] С. 213-2177; [3] С. 230-235; [4] С. 175-192; [5] С. 220-230; [6] С. 476-485.

ЛЕКЦІЯ 14. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

1. Процедури міждержавної антикримінальної співпраці
2. Суб'єкти міждержавної співпраці в сфері міжнародного кримінального права
3. Сучасна система міжнародної кримінальної юстиції
4. Міжнародний кримінальний суд (м Гаага, Нідерланди)

14.1 Процедури міждержавної антикримінальної співпраці

Юридична сутність глобалізації як процесу полягає у формуванні спільного світового економічного, політичного та культурного простору, який має функціонувати на основі універсальних загально визнаних правових цінностей і принципів та опосередковуватися загальними організаційними формами.

Не випадково одним із важливих аспектів загальної глобалізації у сучасному світі є універсалізація державно-правової сфери як результат впливу глобалізації на зміни та модернізацію правових інститутів, норм і відносин на всесвітньому, макрорегіональному та внутрішньонаціональному рівнях.

Внаслідок універсалізації створюються єдині спільні базові принципи та інститути права, здійснюється усунення суперечностей між національними правовими системами членів світового співтовариства та їхнє оновлення на базі сучасних загально визнаних універсальних стандартів.

Одна із основних тенденцій, що характеризує розвиток сучасних держав і відповідно їх систем судових і правоохоронних органів – це спрямованість на розширення міжнародного співробітництва.

Співробітництво держав повинно ґрунтуватися на системі міжнародно-правових принципів:

основних (загальних) (суверенна рівність держав, невтручання у внутрішні справи, повага прав людини і основних свобод, сумлінне виконання зобов'язань з міжнародного права, незастосування сили або погрози силою, непорушність кордонів, територіальна цілісність держави) і

спеціальних (галузевих) (невідворотності покарання, гуманності, ефективності і швидкого реагування).

Міжнародне співробітництво судових і правоохоронних органів необхідно розглядати як один із компонентів взаємодії держав у сфері охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів людини, боротьби зі злочинністю, що само по собі є сьогодні важливою частиною міжнародних відносин.

В міжнародному праві розрізняють вузьке та широке розуміння співробітництва держав у боротьбі зі злочинами.

Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами у вузькому значенні є комплексною галуззю законодавства, яка являє собою органічну систему внутрішньо узгоджених правових норм, що сформувалась на підставі інтересів держав і потреб юридичної практики, та регулює кримінально-правові й кримінально-процесуальні відносини держав.

Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами в широкому розумінні як специфічну діяльність держав у сфері запобігання злочинності, боротьби з нею та поведження зі злочинцями; наведено основні напрями та форми такого співробітництва, визначено його механізм.

Напрями міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинами – врегульовані нормами міжнародних договорів, загальновизнаними принципами міжнародного права й нормами внутрішнього законодавства держав, шляхи взаємодії держав, здійснюваної в певній формі, кримінально-правового, кримінально-процесуального та/або науково-методичного й інформаційного характеру.

Серед основних напрямів співробітництва держав у сфері кримінальної юстиції можна виділити:

- ✓ надання правової допомоги по кримінальних справах;
- ✓ укладання і реалізація договорів про боротьбу із міжнародними злочинами;
- ✓ виконання рішень іноземних правоохоронних органів по кримінальних справах;
- ✓ регламентація кримінально-юридичних питань і прав особи в сфері забезпечення правопорядку, обмін інформацією, що представляє взаємний інтерес для правоохоронних органів;
- ✓ обмін досвідом;
- ✓ надання матеріально-технічної і консультативної допомоги.

Формами міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю є способи (чітко встановлений порядок) його здійснення.

Такими формами на сьогодні є співробітництво в межах міжнародних органів й організацій та співробітництво на підставі (у межах) міжнародних угод.

Механізм міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю є системою напрямів та форм співробітництва держав, а також підстав для взаємодії уповноважених суб'єктів, вибору та застосування ними того чи іншого напрямку, або тієї чи іншої форми взаємодії, а також відмови у ній.

Сьогодні питання розширення міжнародного співробітництва судових і правоохоронних органів привертають увагу багатьох країн та міжнародних організацій.

Зокрема, це відображено у Віденській Декларації про злочинність і правосуддя, прийнятій на Десятому Конгресі ООН по попередженню злочинності і поведженню з правопорушниками (10-17 квітня 2000р.). В Декларації зазначається, що держави – члени ООН, висловлюючи стурбованість впливом на суспільство різних злочинних проявів, що мають глобальний характер, переконані у необхідності двостороннього, регіонального і міжнародного співробітництва у сфері як попередження та припинення злочинності так і у питаннях притягнення винних осіб до відповідальності.

Говорячи про співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю в цілому, необхідно підкреслити важливість налагодження такого співробітництва і у сфері кримінальної юстиції.

Відповідно до положень Статуту держави-учасниці Римського договору беруть на себе цілий комплекс зобов'язань, пов'язаних із наданням МКС допомоги при здійсненні ним своїх функцій. Така допомога передбачає співробітництво із МКС у розслідуванні злочинів, щодо яких він наділений юрисдикцією, у кримінальному переслідуванні за такі злочини, а також під час відбуття засудженими призначеного покарання.

Всі форми співробітництва, передбачені у ч. 9 Статуту МКС, можна поділити на дві групи:

- першу утворюють різноманітні форми забезпечення присутності осіб у Суді;
- другу всі форми допомоги у збиранні доказів, закріплені у ст. 93 Статуту.

Ці дві форми є найбільш важливими для повноцінного проведення розслідування у рамках суду. Від виконання державами клопотань МКС про передачу чи арешт осіб, щодо яких ведеться розслідування залежить ефективність попереднього провадження.

У відповідності до ст. 89 Статуту Суд має право звернутись із проханням про передачу особи, щодо якої Прокурором проводиться розслідування.

Таке прохання може бути звернене до будь-якої держави, на території якої перебуває чи може перебувати така особа. Якщо це прохання звернене до держави-

учасниці Римського договору, то остання зобов'язана виконати його згідно з Статутом МКС та процедурою, що передбачена її національним законодавством.

Відносини щодо передачі осіб із державами, які не підписали Римський Договір, регулюються, як вже зазначалось окремими договорами. Такі держави повинні мати гарантії для здійснення всіх передбачених внутрішнім законодавством процедур, необхідні для такої передачі.

Необхідною передумовою для передачі Статут визначає винесення Палатою попереднього провадження ордеру на арешт такої особи, у відповідності із ст. 58 Статуту.

Таким чином Римський договір передбачає передачу лише заарештованої особи.

Іншими формами співробітництва, окрім передачі та арешту є допомога у виконанні доручень державами шляхом проведення передбачених їх кримінально-процесуальним законодавством окремих слідчих дій. Такі слідчі дії, зокрема, можуть полягати у проведенні допитів, обшуків, встановленні місцезнаходження осіб та предметів. Співробітництвом також передбачені захист потерпілих та свідків, збереження доказів, проведення збору доказів, включаючи покази під присягою, висновки експертів тощо.

Статут не обмежує видів співробітництва, розширюючи їх будь-якими діями, що дозволяються внутрішнім законодавством держави-учасниці. Всі види процесуальної допомоги повинні надаватись з метою сприяння проведенню розслідування та кримінального переслідування за міжнародні злочини, які підлягають під юрисдикцію МКС.

Тому, коли будь-який із таких видів допомоги заборонений в державі, що зобов'язана її надати, з метою повноцінного проведення розслідування, МКС на основі консультацій із такою державою може змінити формулювання свого прохання.

До прохання про сприяння у проведенні кримінального переслідування застосовуються певні вимоги, передбачені ст. 96 Статуту. Так, воно повинно бути виражене у письмовій формі, містити мету звернення, в тому числі, правову основу. Зміст прохання містить всю інформацію, необхідну для його реального виконання. В разі, якщо прохання не відповідає вимогам національного законодавства, МКС на підставі відповідного повідомлення держави, зобов'язаний підкорегувати запити у відповідності до таких вимог.

Держава не може відмовити у виконанні прохання на тій підставі, що його форма не відповідає передбаченим внутрішнім законодавством вимогам. Єдиною підставою відмови повністю або частково від виконання поданого МКС звернення про допомогу, Статут називає захист національної безпеки такої держави.

Статутом передбачено ще один вид співпраці, який на перший погляд не пов'язаний з процесом, проте прямо залежить від його ефективності на завершеності. Мова йде про допомогу держав під час виконання покарання.

Покарання, а ним може бути лише позбавлення волі, відбувається у державі, обраній Судом із переліку держав, що виявили готовність прийняти засуджених. Створений для притягнення винних у вчиненні міжнародних злочинів до відповідальності, Суд лише займається «оформленням» засудження, залишаючи його виконання національним пенітенціарним органам.

Суд вибирає національну пенітенціарну систему із числа тих держав, що зголосились прийняти засуджену особу. При виборі він обов'язково враховує певні обставини. Так, Суд бере до уваги принцип, згідно якого держави-учасниці розподіляють відповідальність за виконання покарання у вигляді позбавлення волі у відповідності до принципів справедливого розподілу.

Суд також враховує застосування у такій державі визнаних міжнародних стандартів поведження із засудженими. Такі Мінімальні стандартні правила поведження із засудженими були прийняті на першому Конгресі ООН по попередженню злочинності і поведженню із злочинцями, що відбувся у 1955 р. в Женеві. При цьому враховується

громадянство засудженого, та його думка стосовно країни відбуття покарання. Враховуючи ці, та деякі інші чинники, що можуть вплинути на ефективність виконання покарання, Суд повідомляє про свій вибір.

У випадку, коли жодна із запропонованих держав не задовольняє МКС, покарання відбувається у пенітенціарній установі, що надається державою місцезнаходження Суду.

За будь-яких умов, повноцінне співробітництво із МКС можливе лише стосовно тих держав, що ратифікували його Статут і тим самим приєднались до Римського Договору. З огляду на це, варто звернути увагу і на проблему ратифікації Статуту нашою державою та її можливе співробітництво з цим органом.

Україна підписала Римський Договір про створення МКС 20 січня 2000 р. Справа залишається лише за ратифікацією останнього. Враховуючи те, що на сьогоднішній день до Конституції України ще не було внесено жодної зміни чи доповнення, ратифікацію Статуту МКС доведеться відкласти на невизначений строк.

14.2 Суб'єкти міждержавної співпраці в сфері міжнародного кримінального права

Міжнародні універсальні і регіональні організації (інтеграційні об'єднання), для яких протидія злочинності не є статутною метою, але вони беруть участь в цій діяльності в рамках реалізації їхньої спільної компетенції (наприклад, ООН, ЄС, СНД, ШОС, ОАД, ЛАД і ін.).

Міжнародні організації, для яких міжнародне антикримінальний співпрацю і кримінальне правосуддя є метою створення та основною формою діяльності:

- ✓ Міжнародні кримінальні суди та інші органи міжнародної кримінальної юстиції;
- ✓ Міжнародні правоохоронні організації;
- ✓ Організації з питань координації міжнародного антикримінального співпраці.

Міжнародні неурядові організації в сфері прогресивного розвитку і правореалізації міжнародного кримінального права.

ООН відноситься до першої групи суб'єктів, виконуючи при цьому провідну роль в справі координації міждержавного антикримінального співпраці, в створенні та імplementації норм міжнародного кримінального права.

Йдеться про ту високу відповідальність, яку ООН прийняла на себе в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, визначивши довгострокову стратегію з вироблення універсальних стандартів в сфері протидії злочинності . У цю роботу сьогодні включені майже всі головні і допоміжні органи і спеціалізовані установи ООП.

ГА ООН за допомогою КМП ООН готує і приймає декларації і конвенції по боротьбі з окремими злочинами, резолюції-рекомендації з питань запобігання та протидії злочинності.

Ще в 1948 р перед КМП ООН було поставлено питання про створення Міжнародного кримінального суду для здійснення правосуддя щодо осіб, обвинувачених у злочині геноциду та інших міжнародних правопорушення.

Це завдання було успішно вирішена через півстоліття шляхом прийняття проекту Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства 1996 і Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 (далі - Римського статуту). Резолюції ГА ООН є невід'ємною частиною «правозастосовчої» реакції міжнародної спільноти на все нові кримінальні загрози.

ГА ООН формулює рекомендації про зміцнення законності, вдосконалення міжнародного кримінального права, забезпеченні прав людини, реформування системи правосуддя та ін.

В головних комітетах ГА ООН – Комітет з соціальних і гуманітарних питань та Комітеті з правових питань – також активно розробляються питання реалізації норм в галузі попередження і протидії злочинності.

Ряд структурних підрозділів ООН залучені у виконання глобальної Програми ООН в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, прийнятої резолюцією ГА ООН в 1991 р

До них відносяться:

- ✓ Секретаріат Програми як постійний робочий орган;
- ✓ Інститути ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками, розташовані в містах Римі, Гельсінкі, Футю, Сан-Хосе і Кампалі, які координують питання протидії злочинності на регіональному рівні;

- ✓ Мережа національних кореспондентів та глобальна інформаційна мережа зі збору, аналізу, обміну та поширенню інформації про стан злочинності в окремих регіонах світу і державах.

- ✓ СБ ООН розглядає на своїх засіданнях звернення держав - членів ООН з приводу конкретних фактів міжнародних злочинів (агресії, апартеїду, геноциду, тероризму, екоцид, грубих порушень прав людини та ін.), Допущених окремими державами та їхніми керівниками. У разі необхідності він передає матеріали в свої структурні підрозділи, серед яких три спеціалізованих комітету РБ ООН:

- ✓ «Комітет 1267/1989», заснований резолюціями 1999 і 2011 рр. по організації «Аль-Каїда» і руху «Талібан» і пов'язаних з ними особам і організаціям;

- ✓ «Контртерористичний комітет» в складі всіх членів РБ ООН, заснований після терористичних нападів в США 1 вересня 2001 року .;

- ✓ «Комітет 1540», який спостерігає за виконанням резолюції 2004 р запобігання доступу до зброї масового знищення недержавним особам, та ін.

Вплив СБ ООН на відправлення міжнародного правосуддя проявляється в його взаємодії з Міжнародним Судом ООН, в діяльності підрозділів СБ ООН з питань міжнародного «секторального» правосуддя, у взаєминах з міжнародними кримінальними трибуналами *ad hoc* і посередництва в функціонуванні Спеціального Суду по Сьєрра-Леоне (СССЛ) як гібридного суду, в особливих повноважень, СБ ООН стосовно до Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) як постійного договірному органу.

Так, незважаючи на відсутність статутного повноваження, СБ ООН з власної ініціативи може передавати ту чи іншу конфліктну ситуацію в МУС, СБ ООН робив це вже двічі: у відношенні Дарфура і Лівії на основі іншого міжнародного акту з обмеженим числом учасників – Римського статуту.

Міжнародний Суд ООН у своїй практиці неодноразово розглядав конкретні питання застосування міжнародного кримінального права.

В рамках Секретаріату ООН Відділ з попередження злочинності та кримінального правосуддя узагальнює інформацію про стан злочинності, бере участь в організації заходів щодо боротьби з нею і одночасно виконує функції секретаріату спеціалізованої Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя в складі ЕКОСОП.

Дана Комісія була створена в 1992 році на базі свого попередника – Комітету з профілактики злочинності та боротьби з нею.

Вона складається з 40 осіб, що обираються ЕКОСОП в індивідуальному порядку від держав-членів ООН строком на три роки. Безпосередніми завданнями Комісії є розробка і подання: доповідей, висновків і рекомендацій Генеральному секретарю ООН та іншим органам; пропозицій щодо політики принципів і програм міжнародного співробітництва в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, а також підготовка конгресів ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками.

У складі ЕКОСОП також успішно функціонують:

- ✓ Спеціальний комітет з міжнародного тероризму;

- ✓ Міжнародна рада з контролю над наркотичними засобами;
- ✓ Підкомісія з питань незаконної торгівлі наркотиками;
- ✓ Міжнародна комісія по боротьбі з відмиванням грошей і ін.

Особливо слід відзначити діяльність організацій по міждержавної і науково-методичної координації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

До першої підгрупи цих організацій відносяться такі суб'єкти, як:

- ✓ Конгреси ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя;
- ✓ Конференція держав-учасниць Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності;
- ✓ Конференція держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції;
- ✓ Асамблея держав-учасників Римського статуту і ін.

Так, Асамблея держав-учасників Римського статуту не є інтегрованим органом МКС. У ній держави-учасники представлені особами, які діють за вказівкою своїх урядів. Формально вона не включена до переліку органів, зазначених у ст. 34 Римського статуту, і на цій підставі її можна розглядати як орган *sui generis*, що виник на основі міжнародного договору.

Асамблея є по суті законодавчим і виконавчим органом, заснованим для спостереження за адміністративною діяльністю Президії, Прокурора і Секретаря МКС, а також для вирішення правотворчих питань, не втручаючись в власне судову діяльність.

Особливе значення має повноваження Асамблеї приймати рекомендації Підготовчої комісії, включаючи Елементи злочинів та свої Правила процедури і доказування МКС (п. 2 (а) ст. 112 Римського статуту).

Зміни і доповнення Римського статуту можуть прийматися нарадою Асамблеї держав-учасників або Конференцією по огляду. Перша така Оглядова конференція відбулася в м Кампала 31 травня - 11 червня 2010 р в ході якої спеціальними резолюціями були затверджені дві важливі поправки до Римського статуту: про визначення злочину агресії, умови і порядок здійснення юрисдикції МКС (ст. 8bis, 15bis, 15ter); і про доповнення п. 2 (е) ст. 8 «Військові злочини» трьома новими параграфами з метою гармонізації приписів, що стосуються міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів.

Конгреси ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя скликаються кожні п'ять років (резолюція ГА ООН 415 (V) від 1 грудня 1950 г.). Починаючи з 1955 р було проведено вже дванадцять таких конгресів.

Сьогодні це – глобальний форум з координації зусиль світової спільноти у боротьбі з транснаціональною та міжнародною злочинністю, який грає важливу роль в уніфікації норм міжнародного кримінального права і пошуку нових напрямків співпраці в цій галузі.

В силу неухильного дотримання і реалізації державами окремих документів конгресів ООН можна говорити про придбання ними ознак міжнародного звичаєвого права або ж норм «м'якого права».

До таких документів, зокрема, відносяться:

- ✓ Мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими 1955 р .;
- ✓ Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання 1975 р .;
- ✓ Стандартні мінімальні правила ООН здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») 1985 р .;
- ✓ Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування;
- ✓ Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку;
- ✓ Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»);
- ✓ Типові договори про видачу, про взаємну правову допомогу в галузі кримінального правосуддя, про передачу кримінального судочинства, про попередженні

злочинів, пов'язаних з посяганням на культурну спадщину народів у формі рухомих цінностей 1990 р.;

✓ Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI століття 2000 р.;

✓ Салвадорська декларація про комплексних стратегій для відповіді на глобальні виклики: системи попередження злочинності та кримінального правосуддя і їх розвиток в світі, що змінюється 2010 року та ін.

У другу підгрупу входять організації, що займаються науково-методичної координацією міжнародного антикримінального співпраці.

В системі ООП це перш за все:

✓ Центр з міжнародного попередження злочинності («Віденський центр»);

✓ Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя в Римі;

✓ Азіатський і Далекосхідний інститут ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками в Токіо;

✓ Гельсінський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею;

✓ Африканський інститут ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками;

✓ Арабська дослідний і навчальний центр в Ель Ріад з питань безпеки;

✓ Австралійський інститут криминології в Канберрі;

✓ Канадський Міжнародний центр по реформам кримінального законодавства та політики у кримінальній правосуддя в Ванкувері та ін.

Зазначені інститути проводять наукові дослідження з питань протидії міжнародній злочинності, методичні семінари з підвищення кваліфікації кадрів національних судових і правоохоронних органів, надають матеріально-технічну допомогу в розробці спеціальних проектів, надають інформацію про стан злочинності і заходи протидії їй.

14.3 Сучасна система міжнародної кримінальної юстиції

Важливим засобом забезпечення стабільності міжнародно-правових відносин є формування у системі міжнародного права інституту міжнародної юстиції. Її поява зумовлена необхідністю утворення дієвого механізму захисту інтересів суб'єктів міжнародного права, фізичних та юридичних осіб, вирішення спірних питань між ними. У минулому нерідко спори призводили до збройних зіткнень і спустошливих кровопролитних воєн. Цей рецидив час від часу виявляється і сьогодні.

Сучасне міжнародне право вимагає вирішення спірних питань між державами тільки мирними засобами. Цей принцип дістав загальне визначення і закріплення у Статуті ООН та багатьох інших міжнародно-правових актах. Зокрема, у ст. 2 Статуту ООН зазначається, що усі члени ООН вирішують міжнародні спори мирними засобами, щоб не піддавати загрози міжнародний мир і безпеку народів.

У сучасних умовах більшість спірних питань, які виникають у повсякденній практиці міжнародного спілкування, вирішуються здебільшого дипломатичним шляхом, на основні взаємних домовленостей, примирення тощо. Однак, якщо ці механізми не спрацьовують, то відповідні суб'єкти міжнародного права можуть вдатися до послуг системи органів і установ міжнародного судочинства (судів, арбітражі, трибуналів тощо). Саме завдяки цим органам міжнародний правопорядок набуває більшої стабільності, через них реалізується принцип верховенства права у міжнародних відносинах.

Говорячи про кримінальну юстицію в цілому, в тому числі і про міжнародну – то перш за все необхідно звернути увагу на її специфічний характер. В даному випадку мова йде про кримінальне правосуддя, тобто здійснення правосуддя за вчинення особливих видів правопорушень – злочинів.

В свою чергу під міжнародним кримінальним злочином слід вважати – суспільно небезпечні умисні діяння, що посягають на міжнародний правопорядок, завдають шкоди мирному співробітництву держав.

Вперше перелік міжнародних злочинів був передбачений Статутом Міжнародного військового трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців європейських країн 1945 р. (Нюрнберзького трибуналу) та аналогічним Статутом Токійського міжнародного військового трибуналу для Далекого Сходу 1946 р.

Цими Статутами передбачався поділ міжнародних злочинів на злочини проти миру, злочини проти людяності та військові злочини. Конвенція про незастосування строків давності до військових злочинів та злочинів проти людства 1968 р. доповнила цей перелік новою групою міжнародних злочинів – злочинами проти людства.

У сучасній міжнародній практиці і доктрині під міжнародним злочином розуміють злочини, що порушують міжнародні зобов'язання, які є основними для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, і розглядаються як злочини міжнародним співтовариством у цілому.

Міжнародні злочини:

здійснюються державами, посадовими особами держав, що використовують механізм держави в злочинних цілях, а також рядовими виконавцями; здійснюються в безпосередньому зв'язку із державою;

зазіхають на міжнародний мир і безпеку, загрожують основам міжнародного правопорядку;

спричиняють відповідальність держави як суб'єкта міжнародного права і персональну кримінальну відповідальність виконавців, що настає в рамках міжнародної, а в деяких випадках внутрішньодержавної (національної) юрисдикції.

До міжнародних злочинів відносять:

а) воєнні злочини;

б) злочину проти миру і людства (людяності);

в) агресія; геноцид, екоцид.

Суб'єктами міжнародних злочинів є, насамперед, держави, а також фізичні особи, що виступають від її імені та особисто вчинили такі злочини.

Міжнародно-правовими актами які закріплюють правові засади боротьби з міжнародними злочинами є:

Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року;

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Про видачу і покарання воєнних злочинців» від 13 лютого 1946 року;

Конвенція про незастосування терміну давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності від 26 листопада 1968 року тощо.

Найтяжчі міжнародні злочини – це злочини, що порушують права й інтереси всього світового співтовариства, загрожують знищенням міжнародного правопорядку, ставлять під загрозу існування народів, націй, навіть держави. Такі діяння завжди вчиняються з порушенням основних принципів міжнародного права.

Згідно ст. 5 Статуту МКС злочинами, що підсудні МКС є геноцид, злочини проти людства, воєнні злочини та злочин агресії.

Статут МКС визначає загальні принципи кримінального права, якими повинен керуватись МКС під час здійснення своїх повноважень. Такі принципи, в залежності від їх походження можна поділити на дві групи:

загальновизнані принципи внутрідержавного кримінального права, що знайшли своє відображення в Статуті,

принципи міжнародно-правового характеру.

До перших належать такі основні засади здійснення кримінального правосуддя, як:

✓ принцип *nulum crimen sine lege* «немає злочину без закону» (ст. 22 Статуту);

- ✓ відсутність зворотної дії положень Статуту (ст. 24);
- ✓ принцип *nulum poena sine lege* “немає відповідальності без закону” (ст. 23 вказує, що особа визнана винною у тому чи іншому злочині може бути покарана лише у відповідності до положень Статуту).

Щодо принципів міжнародно-правового характеру то сюди можна передусім віднести:

- ✓ невизнання судом будь-яких імунітетів;
- ✓ принцип про відсутність строків давності;
- ✓ індивідуальної кримінальної відповідальності;
- ✓ принцип невідворотності кримінального покарання.

До основних принципів міжнародного кримінального процесу відносяться: гласність, відкритість, право на захист, незмінність складу суду, здійснення правосуддя тільки судом та ін.

Беручи до уваги принципи міжнародного кримінального правосуддя та його специфічні ознаки, міжнародну кримінальну юстицію можна визначити як діяльність постійно діючого міжнародного кримінального судового органу, створеного на підставі міжнародного договору, для переслідування та покарання фізичних осіб, винних у вчиненні тяжких міжнародних злочинів.

Міжнародна кримінальна юстиція – це особливий вид судового захисту від злочинних посягань на міжнародні права і свободи, а також засіб попередження і відвернення таких посягань.

Міжнародна кримінальна юстиція – діяльність постійно діючого міжнародного кримінального судового органу, спрямована на переслідування та покарання фізичних осіб, винних у вчиненні тяжких міжнародних злочинів, з метою забезпечення міжнародно-правового захисту загальноновизнаних прав і свобод людини, а також для попередження та відвернення таких злочинів.

14.4 Міжнародний кримінальний суд (м Гаага, Нідерланди)

Міжнародний кримінальний Суд – це унікальна міжнародна організація, яка відрізняється від інших своїм основним завданням – розслідування особливо небезпечних міжнародних злочинів, винесення у судовому порядку рішення стосовно винності чи невинності осіб, обвинувачених у їх вчиненні, та покарання винних.

Розташований у місті Гаазі, проте за бажанням Суду засідання можуть проходити в будь-якому місці. Міжнародний кримінальний суд не слід плутати з Міжнародним судом ООН, який також засідає в Гаазі, але має іншу компетенцію. МКС не входить в офіційні структури Організації Об’єднаних Націй, хоча може порушувати справи за поданням Ради Безпеки ООН.

Міжнародний кримінальний Суд діє на підставі Статуту.

Статут Міжнародного Кримінального Суду – акт міжнародного права, який визначає порядок та умови формування органів міжнародної кримінальної юстиції, діяння, що визнаються міжнародними злочинами і процесуальний порядок здійснення правосуддя, основні форми співробітництва держав-учасниць Римського договору у сфері міжнародного кримінального права.

Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду за своєю правовою природою є досить складним юридичним документом. Як міжнародно-правовий договір він являє собою не просто правову основу для створення і подальшої діяльності суб’єкта міжнародно-правових відносин, а й містить зобов’язання держав-учасниць цього договору.

Станом на серпень 2010 року, 113 країни приєдналися до Римського Статуту Суду, у тому числі майже вся Європа і Південна Америка та половина країн Африки.

МКС наділений міжнародною правосуб'єктністю. Він має весь комплекс прав та обов'язків, що передбачені для суб'єктів міжнародного права. Більш того, правоздатність МКС є універсальною бо, як визначає ст. 4 Статуту «Суд має таку правоздатність, яка може бути необхідною для виконання ним своїх функцій».

Структура МКС.

До складу Міжнародного кримінального суду входять 18 суддів, що обираються на термін в 9 років асамблеєю держав учасників суду, причому кожна з вище перелічених груп має бути представлена принаймні 2 суддями. В даний час 2 судді представляють Східну Європу, 2 – Азію, 3 – Африку, 4 – Латинську Америку, а інші 7 – Західну Європу та інші держави.

Органи МКС. Стаття 34 передбачає наступні органи:

- ✓ Президія;
- ✓ Апеляційне відділення, Судове відділення та Відділення попереднього судочинства;
- ✓ Канцелярія Прокурора;
- ✓ Секретаріат.

Асамблея держав-учасниць Римського договору не входить у склад Суду, однак є не менш важливим оскільки забезпечує формування суду. Кожна з держав-учасниць Римського договору представлена в Асамблеї одним представником. Держави, які лише підписали Договір про створення МКС можуть бути присутніми у цій Асамблеї на правах спостерігачів.

Відповідно до Статуту (ст. 112) Асамблея обирає на своїх засіданнях суддів, прокурора та його помічників і, як видається зі змісту формулювання п. 5 цієї статті може за певних умов контролювати діяльність МКС.

Питання для самоконтролю:

1. На яких основних принципах ґрунтується система міжнародної аतिकримінальної співпраці?
2. Наведіть основних суб'єктів міжнародної аतिकримінальної співпраці?
3. Назвіть основні міжнародні нормативно-правові акти, що становлять основу правового регулювання у сфері кримінального права.
4. Охарактеризуйте основні напрямки міжнародної співпраці у сфері кримінальної юстиції.
5. Охарактеризуйте сучасну систему кримінальної юстиції.
6. Наведіть визначення «міжнародного злочину».
7. Охарактеризуйте діяльність Міжнародного кримінального суду в Гаазі.

Література: [3] С. 125-130; [5] С. 125-130; [7] С. 76-81.

ЛЕКЦІЯ 15. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1. Діяльність деяких регіональних ММПО із захисту навколишнього середовища
2. Роль міжнародних неурядових організацій в охороні навколишнього середовища
3. Співробітництво України і ЄС у сфері охорони довкілля.

15.1 Діяльність деяких регіональних ММПО із захисту навколишнього середовища

Найавторитетнішою незалежною організацією світу у галузі охорони навколишнього середовища та збереження природного капіталу є Всесвітній фонд дикої природи (ВФДП).

Її основною метою є збереження природного капіталу Землі, припинення деградації природного середовища планети і побудова майбутнього, в якому люди жили б в гармонії з природою. ВФДП координує проведення чотирьох міжнародних проектів: «Зміна клімату», «Моря, що перебувають під загрозою», «Ліси, як джерело життя», «Жива вода», а також інших кампаній, таких як «Торгівля об'єктами живої природи».

Розвитку природоохоронного співробітництва сприяє проведення міжнародних форумів – Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища (1972); Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсинки, 1975); Глобального форуму з проблем виживання (Москва, 1990); Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку (ЮНСЕД, або КОСР-92, Ріо-де-Жанейро, 1992).

Під егідою ЮНЕП разом з ВМО та ЮНЕСКО було проведено в 1979 році в Ризі, у 1981 році в Тбілісі, а в 1983 році в Талліні міжнародні симпозиуми з комплексного глобального моніторингу забруднення навколишнього середовища.

У 2012 р, 20-22 червня у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція Організації об'єднаних націй зі збалансованого розвитку: Конференція «Ріо+20».

Підсумковий документ цієї конференції «Майбутнє, якого ми прагнемо», підтверджує прихильність меті, прийнятій на Всесвітньому саміті зі збалансованого розвитку у 2002 році: курсу на стійкий розвиток і забезпечення побудови економічно, соціально та екологічно збалансованого майбутнього для нашої планети, для нинішнього і майбутніх поколінь. Історія міжнародної екологічної співпраці налічує понад 150 років. Так, перші міжнародні документи з охорони навколишнього природного середовища було прийнято в кінці XIX століття.

Проте найбільшу кількість міжнародних природоохоронних документів було прийнято, починаючи з II половини XX століття. Найвагоміші з них – програма ООН «Людина та біосфера» (1968), Програма з навколишнього середовища (1972), Європейська угода про збереження тваринного і рослинного світу та природних біотопів (1979), Всесвітня хартія природи (1982), Європейська Хартія про навколишнє середовище та здоров'я (1990), Конвенція із захисту видів (1993), Конвенція збереження природного капіталу (1993), Конвенція із захисту клімату (1984), Декларація про ліс (1994), Порядок денний XXI століття (1992). Міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища займає одне з важливих місць у зовнішньополітичному курсі України.

Глобальний Екологічний Фонд (ГЕФ) – це міжнародна організація, створена в 1991 році в ході підписання резолюції Радою виконавчих директорів Світового банку і відповідними домовленостями між Програмою розвитку ООН (ПРООН) та програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), членами якої є 182 держави, міжнародні інституції, неурядові організації (НУО) і приватні компанії.

Дана організація працює заради покращання стану глобального навколишнього середовища шляхом підтримки національних ініціатив зі сталого розвитку.

У 1994 році в Ріо на Саміті Землі, ГЕФ була реорганізована і вийшла з системи Світового банку та стала постійною, окремою установою.

ГЕФ є фінансовим механізмом, що надає гранти для країн, які розвиваються та країн з перехідною економікою для проектів, пов'язаних з такими питаннями, як:

- ✓ збереження біорізноманіття;
- ✓ зміна клімату;
- ✓ міжнародні води;
- ✓ деградація земель;
- ✓ озоновий шар;
- ✓ стійкі органічні забруднювачі.

Починаючи з 1991 р., Глобальний Екологічний Фонд (ГЕФ) виділив грантів на суму 8.7 мільярдів доларів США задля підтримки більше 2,4 тис. проектів, що сприяють глобальному покращанню навколишнього середовища в більш ніж 160 країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою.

Фінансування ГЕФ здійснюється за рахунок країн-донорів. ГЕФ надає гранти для різних типів проектів, починаючи від кількох тисяч до кількох мільйонів доларів. Це повномасштабні проекти, середньорозмірні, програмні підходи і стимулюючі заходи.

ГЕФ виступає донором через свої виконавчі агенції для впровадження в дію проектів на території країн реципієнтів.

Таким чином, кошти перераховуються не державі а на рахунки виконавчих агенцій ГЕФ. Такими агенціями ГЕФ, що здійснюють управління його проектами є 10 установ: Програма розвитку ООН, Програма ООН з навколишнього середовища, Світовий банк, Африканський банк розвитку (AfDB), Азіатський банк розвитку (ADB), Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD), Організація харчування та сільського господарства ООН (FAO), Міжамериканський банк розвитку (IDB), Міжнародний фонд розвитку сільського господарства (IFAD), а також Організація розвитку промисловості ООН (UNIDO). Науково-технічний консультативний комітет надає технічні та наукові консультації з питань політики ГЕФ і проектів.

При цьому кожний проект має мати співфінансування, і держава, яка бажає отримати кошти від ГЕФ повинна декларувати його у співвідношенні орієнтовно 1 до 3. Таке співфінансування можна вважати дещо «віртуальним», оскільки достатньо щоб урядом було задекларовано фінансування певної сфери в тематичний проект якої ГЕФ має намір внести свої кошти.

Розрізняють два види національних координаторів. Політичний координатор є відповідальний за політику та питання щодо діяльності державних органів влади, а також співпрацю з іншими зацікавленими органами в його країні. Всі країни-члени мають Політичних координаторів.

Операційний координатор ГЕФ є відповідальним за програму координації проектів ГЕФ в межах своєї країни, а також іншу операційну діяльність. Тільки ті країни мають право на фінансування по лінії ГЕФ, які, як очікується, призначать операційного координатора ГЕФ.

Концепції проектів можуть бути розроблені урядами, неурядовими організаціями, громадами, приватним сектором, або іншими структурами громадянського суспільства. Ініціатори проекту тісно співпрацюють з національними координаційними центрами ГЕФ та Агентствами ГЕФ, з метою розробки концепцій і спостереженням за життєвим циклом проекту. Проекти затверджуються Радою ГЕФ. Рада ГЕФ є головним керівним органом. Вона складається з 32 членів – представників країн-членів ГЕФ.

Таким чином, міжнародна співпраця України у галузі збереження природного капіталу із урядами інших держав світу має багатогранний характер.

На міжнародному рівні діє ціла низка природоохоронних організацій, основними з яких є Глобальний екологічний фонд (ГЕФ), Європейська екологічна агенція, НАТО, МАГАТЕ, МСОП, Green Pease, ЮНЕСКО та багато інших.

15.2 Роль міжнародних неурядових організацій в охороні навколишнього середовища

Міжнародні неурядові організації забезпечують розширення варіативності і гнучкості політики держав, пропонують такі варіанти дій і рішень, які раніше не розглядалися і не аналізувалися, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян.

Організаційні завдання вирішуються і поза межами традиційних міжурядових каналів, на самостійно створених аренах разом з іншими неурядовими організаціями. У цьому випадку міжнародні неурядові організації виконують функцію соціалізації нових соціальнополітичних рухів до міжнародного співтовариства, виступають агентами глобального громадянського суспільства, представляють і захищають інтереси громадян, найбільш вразливі з точки зору порушення прав, здійснюють моніторинг діяльності урядів, будучи елементом системи політичних противаг.

Певні міжнародні неурядові екологічні організації є досить впливовими у світі. Зокрема, Всесвітній фонд дикої природи (WWF), Грінпіс (Greenpeace), Всесвітнє товариство захисту тварин (WSPA), Міжнародний зелений хрест (Green Cross), Міжнародний союз охорони природи (IUCN) та ін.

Створений у 1961 році Всесвітній фонд дикої природи (WWF з гігантською пандою на логотипі) вживає заходів щодо охорони рідкісних тварин, бере активну участь у розробленні угод про захист лісів, морів та прісних водойм. Щорічно WWF здійснює понад 1200 екологічних проектів, привертаючи увагу мільйонів людей до проблем охорони навколишнього середовища і їх рішення.

Серед проектів WWF слід зазначити щорічну міжнародну акцію «Година Землі», в якій Україна вже декілька років підряд бере участь за підтримки держорганів.

Незалежна міжнародна організація «Грінпіс» виникла у 1970 р. Її метою стала організація дій для запобігання деградації й руйнування екосистем як регіональних, так і глобальних. «Грінпіс» задав такий темп у вирішенні екопитань, що по суті інші екологічні організації світу рівняються на нього.

Ця організація реально має значний вплив, так наприклад в лютому 2016 року вищий орган охорони навколишнього середовища в Колумбії під тиском місцевих громад та активістів «Грінпіс Колумбії» змушений був заборонити багатонаціональній гірничодобувній компанії «Хунза вугілля» відмовитися від частини своєї роботи в парамо. І це ще не все. Конституційний суд Колумбії скасував всі 347 ліцензій на видобуток вугілля в регіоні.

15.3 Співробітництво України і ЄС у сфері охорони довкілля.

Україна як член ООН є суверенною стороною багатьох міжнародних природоохоронних угод і разом з іншими країнами світу продовжує активно працювати над завданнями щодо порятунку нашої планети від екологічного лиха.

Діяльність у рамках багатосторонніх угод з міжнародними організаціями дає змогу брати активну участь у переговорному процесі, залучати фінансову допомогу для вирішення нагальних внутрішніх екологічних проблем.

Основними напрямками співробітництва з міжнародними організаціями є такі: охорона біологічного різноманіття; охорона транскордонних водотоків і міжнародних озер; зміна клімату; охорона озонового шару; охорона атмосферного повітря; поводження з відходами; оцінка впливу на довкілля.

Розглянемо основні міжнародні організації, що здійснюють об'єднання зусиль урядів різних держав світу щодо кооперації праці у напрямі збереження природного капіталу. ПРООН (UNDP) – орган оперативної діяльності ООН, є найбільшим міжнародним каналом надання багатосторонньої технічної та передінвестиційної допомоги країнам.

Діяльність ООН в Україні розпочалась 6 жовтня 1992 року після укладення Угоди між Урядом України та ООН про відкриття Представництва ООН в Києві. У червні 1993 року було підписано угоду між урядом України та Програмою розвитку ООН (ПРООН), яка регламентує діяльність Представництва ПРООН в Україні та обов'язки сторін. Крім того, діяльність ООН в Україні регламентує Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН від 21 листопада 1947 року.

Співпраця ПРООН та Міністерства охорони навколишнього природного середовища базується на трьох меморандумах про взаєморозуміння:

1. Меморандум про співпрацю щодо сталого розвитку, охорони довкілля та енергетики (травень, 2004);

2. Меморандум про співпрацю із змін клімату (червень, 2004);

3. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Програмою Розвитку ООН в Україні про співробітництво у сфері сталого розвитку, навколишнього природного середовища та енергетики (червень, 2008).

Згідно з останнім меморандумом особливу увагу приділено реалізації спільних зусиль з метою пом'якшення негативного впливу зміни клімату на довкілля України шляхом підтримки запровадження енергоефективних технологій, відновлювальної енергетики й сприяння реформам в енергетичному секторі. В галузі природного капіталу сторони погодилися спільно працювати над забезпеченням належної охорони та послідовного використання біологічного різноманіття унікальних екологічних систем в Україні

ПРООН допомагає Україні зміцнити її потенціал, а також вирішувати ці проблеми на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та розповсюджувати найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проектів.

Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) створена у 1972 році після Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища.

ЮНЕП є основним органом ООН в сфері охорони навколишнього середовища, який покликаний забезпечувати керівництво і сприяти співробітництву в інтересах навколишнього середовища шляхом стимулювання діяльності, інформування та надання допомоги з метою покращання якості життя.

ЮНЕП визначає політику та координує діяльність з питань навколишнього середовища та відповідає за природоохоронний компонент сталого розвитку.

На даний час робочі програми ЮНЕП зосереджені на таких основних напрямках:

✓ інформація, оцінка та вивчення стану навколишнього середовища, включаючи потенціал реагування на надзвичайні ситуації, а також посилення функцій завчасного оповіщення і оцінки;

✓ покращання координації діяльності конвенцій з питань охорони навколишнього природного середовища та розробка документів з екологічної політики;

✓ прісноводні ресурси;

✓ передача технологій та промисловість.

Під егідою ЮНЕП також перебувають секретаріати декількох природоохоронних конвенцій, зокрема секретаріат та фонд Монреальського протоколу, секретаріати Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, Конвенції про охорону біологічного різноманіття, Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин, Базельської конвенції контролю за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням і Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі. Співробітництво з ЮНЕП відбувається також в рамках «Ініціативи з довкілля та безпеки» (ENVSEC), яка була створена на основі

Меморандуму про взаєморозуміння між ЮНЕП, ПРООН та ОБСЄ від 14 листопада 2003 року.

Головною метою ініціативи є допомога країнам у визначенні та розв'язанні проблем стабільності та безпеки, які виникають у зв'язку з питаннями навколишнього середовища, а також поліпшення загального взаєморозуміння шляхом зміцнення діалогу і співробітництва з екологічних питань. Від 8 грудня 1995 року між урядом України та Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку укладено Угоду про співробітництво в сфері промислового розвитку (ЮНІДО).

Означена угода визначила пріоритетні сфери співробітництва: залучення іноземних інвестицій в промисловість; захист навколишнього середовища та збереження природних ресурсів; впровадження ресурсозберігаючих технологій; реструктуризація економіки та розвиток приватного сектора, включаючи приватизацію державних підприємств; передача технологій, включаючи промислову та технологічну інформацію; розвиток усіх форм промислового бізнесу; розвиток людських ресурсів, включаючи підготовку персоналу для промисловості.

З 2004 року Україна розпочала співпрацю з *Європейським інвестиційним банком*, з метою отримання можливості залучення в економіку України довгострокових фінансових ресурсів банку для реалізації важливих інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних проектів загальнодержавного значення.

Співпраця ЄІБ у секторі охорони навколишнього природного середовища фокусується на таких питаннях:

- ✓ покращання якості життя в урбанізованому середовищі, а саме транспортні проекти;
- ✓ охорона навколишнього природного середовища та здоров'я людей (наприклад: зменшення індустриальних забруднень, забезпечення водою та очистка води);
- ✓ зміни клімату, включаючи енергоефективність та відновлювану енергію;
- ✓ охорона рослинного та тваринного світу.

У напрямі збереження природного капіталу і Україні розгорнула свою діяльність *Європейська екологічна агенція (далі – ЄЕА)*, метою якої є забезпечення незалежною інформацією про стан навколишнього середовища.

Це основна інформаційна база для тих, хто залучений в розвиток, прийняття, проведення і оцінювання екологічної політики, а також для громадськості.

ЄЕА працює в межах 4 основних напрямках:

- ✓ запобігання зміні клімату;
- ✓ запобігання втратам біологічного різноманіття і розуміння його просторової зміни;
- ✓ захист людського здоров'я і якості життя;
- ✓ використання і управління природними ресурсами і відходами.

ЄЕА координує Європейську мережу інформації та спостереження за довкіллям (Eionet), метою якої є вироблення індикаторів, надання рекомендацій та інформації в сфері охорони навколишнього природного середовища.

ЄЕА збирає і аналізує дані про стан навколишнього природного середовища в країнах-членах ЄС, партнерів ЄС та міжнародних організацій.

Відповідно до згаданих нормативно-правових актів стратегічними пріоритетами Мінприроди, які сумісні з пріоритетами діяльності Європейської екологічної агенції, є:

- ✓ досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища;
- ✓ підвищення якості повітря та запобігання змінам клімату;
- ✓ забезпечення екологічної безпеки, усунення збільшення навантаження на навколишнє природне середовище, зумовленого економічним зростанням;
- ✓ припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування екомережі, розвиток заповідної справи;

- ✓ докорінне вдосконалення діяльності з питань надкористування;
- ✓ унеможливлення протизаконних дій у процесі розпорядження лісовими і водними ресурсами;
- ✓ проведення організаційно-правових заходів щодо державного регулювання землекористування;
- ✓ удосконалення системи поводження з відходами, наближення її до аналогів держав Європейського Союзу.

Пріоритети співпраці між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища визначені в угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, а також в Плані дій Україна-Європейський Союз.

Аналізуючи зазначені документи на відповідність і сумісність пріоритетам ЄЕА, необхідно відзначити наступні спільні пріоритети співпраці у сфері охорони навколишнього природного середовища:

- ✓ моніторинг рівнів забруднення та оцінка стану навколишнього середовища, спільна система інформації про стан навколишнього середовища;
- ✓ боротьба з локальним, регіональним та транскордонним забрудненням атмосферного повітря та води;
- ✓ відновлення природного стану навколишнього середовища;
- ✓ якість води;
- ✓ зменшення обсягів, утилізація і безпечне знищення відходів, а також виконання положень Базельської конвенції;
- ✓ збереження біологічної різноманітності, територій, що охороняються, а також раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними;
- ✓ глобальні кліматичні зміни.

Проте варто звернути увагу на те, що фінансова допомога щодо фінансування заходів збереження природного капіталу, зважаючи на катастрофічне зменшення видів, погіршення стану довкілля, нестабільність клімату, в цілому є недостатнім. Держбюджетного фінансування, що має залишковий принцип, не вистачає.

Тому необхідне чітке розроблення системи отримання грантів від міжнародних організацій.

На сьогодні Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, через брак людських та технічних ресурсів, не спроможне в повному обсязі забезпечувати співробітництво з Європейською екологічною агенцією, як одного із важливих донорів фінансування заходів щодо збереження природного капіталу.

Тому необхідним залишається питання підготовки фахівців та кадрів, які б могли відповідно до європейських вимог, працювати у цьому напрямку.

Питання для самоконтролю:

1. Що є основними напрямками співробітництва з міжнародними організаціями у сфері охорони навколишнього середовища?
2. Здійсніть характеристику діяльності Всесвітнього фонду дикої природи.
3. Назвіть найвагоміші міжнародні нормативно-правові акти у сфері охорони навколишнього середовища.
4. Охарактеризуйте основні напрями співпраці України та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.
5. Охарактеризуйте основні напрями співпраці України та Європейського інвестиційного банку у сфері охорони навколишнього середовища.

Література: [1] С. 450-455; [5] С. 215-220; [6] С. 564-575.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Козак Ю. Г., Ковалевський В. В. Кутайні З. та ін. Міжнародні організації: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2017. 604 с. 3. Кучик О. С., Суховолець І. Р., Сельмах А. Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації: навч. посібник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин / О. С. Кучик (ред.). 2-е вид., переробл. і доп. К. : Знання, 2017. 749
2. Стройко Т. В. Міжнародні організації: навч. посібник/ Т. В. Стройко. К.: Кондор-Видавництво, 2015. 250 с.
3. Міжнародні організації. Навчальний посібник. За ред. В. М. Матвієнко. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. 350 с.
4. Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. Київ: ЦУЛ, 2015. 394 с.
5. Мокій А. І. Міжнародні організації: навчальний посібник / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. К. : Центр учбової літератури, 2016. 280 с.
6. Кучик О. С., Суховолець І. Р., Сельмах А. Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації: навч. посібник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин / О. С. Кучик (ред.). 2-е вид., переробл. і доп. К. : Знання, 2017. 749 с.
7. Міжнародні організації : навчальний посібник [Електронний ресурс] / укладачі: Т. В. Андросова, О. В. Кот, В. О. Козуб; вид. 2-ге, перероб. та доп. Електрон. дані. Х. : ХДУХТ, 2018. 235 с.
8. Міжнародні організації в системі світогосподарських зв'язків: навч. посіб. / Дніпропетровський національний ун-т / О. Л. Притикіна (уклад.). Д. : РВВ ДНУ, 2017. 348 с.
9. Міжнародні організації економічного співробітництва: Довідник / Рада національної безпеки і оборони України; Національний ін-т проблем міжнародної безпеки / А. І. Сухоруков (відп.ред.), Н. Г. Діденко (відп.ред.). К. : НППМБ, 2015. 114 с.

6.1 Додаткова література:

10. Василенко В. Агресія Росії: генеза, мета, способи протидії та правові наслідки / Василенко В. URL: <https://scholar.google.com/citations?user=KLAkg8YAAAAAJ&hl=ko>
11. Даниленко Л. І. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України: навч.-метод. матеріали / Л. І. Даниленко, І. В. Поліщук. К.: НАДУ, 2013. 132 с.
12. Духневич А.В. Тенденції, перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах участі України в СОТ / А. В. Духневич // Часописи Академії адвокатури України. 2011. № 1. С. 01- 05.
13. Духневич А.В. Удосконалення аграрного законодавства, як складова державної аграрної політики України як члена СОТ / А. В. Духневич . URL: www.nbu.gov.ua
14. Єрмолаєв А. Український конфлікт і майбутнє світової та європейської безпеки / А. Єрмолаєв, С. Денисенко, О. Маркеєва, Л. Поляков // Нова Україна, 2015. URL: http://newukraineinstitute.org/media/news/501/file/crisis_security%20UKR.pdf
15. Ключко В. М. Мерчанський В. В. Значення вступу України до СОТ для агропромислового комплексу / В. М. Ключко. В. В. Мерчанський // Економічний постір. 2015. № 22/1. С. 13-21.
16. Лазаренко Ж. В. Ідентифікація переговорних позицій України в галузі сільського господарства в рамках СОТ / Ж. В. Лазаренко. URL: Електронний ресурс. Режим доступу: www.nbu.gov.ua
17. Степко О.М. Проблеми інформаційного забезпечення миротворчої діяльності ООН // Політологічний центр при Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. Політологічний Вісник. Вип. 9. Київ 2011. С. 288-306.

18. Степко О. М. Розвиток і проблеми діяльності Інформаційних центрів ООН // Дослідження світової політики. Вип.16. Київ. 2010. С. 60-67.
19. Ясніцька У. М, Семів С. Р. Вплив вступу до світової організації торгівлі на ринок агропромислової продукції / У.М. Ясніцька, С.Р. Семів // Науковий вісник НЛТУ України. 2014. № 21.10. С. 280-283.
20. Кістерський Л., Бурляй А. Україна і міжнародні валютно-фінансові організації // Міжнародні фінанси: Підручник / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет та ін.; за ред. О. І. Рогача. К.: Либідь, 2013. 784 с.